ระเบียบวิธีการบรรเลงปี่พาทย์ประกอบละครชาตรีคณะสุดประเสริฐ ในชุมชนเกาะบางปลา จังหวัดสมุทรปราการ

นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาดุริยางค์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2561
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

PERFORMANCE METHODS OF PIPAT ENSEMBLE FOR SUD PRASERT LAKHON CHATRI TROUPE IN KOH BANG PLA COMMUNITY OF SAMUTHPRAKAN PROVINCE

Mr. Surasak Parnluck

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Thai Music
Department of Music
Faculty of Fine and Applied Arts
Chulalongkorn University
Academic Year 2018

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ระเบียบวิธีการบรรเลงปี่พาทย์ประกอบละครชาตรีคณะสุดประเสริฐ ในชุมชนเกาะบางปลา จังหวัดสมุทรปราการ
โดย	นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์
สาขาวิชา	ดุริยางค์ไทย
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทระ คมขำ

คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บิณฑสันต์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บิณฑสันต์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทระ คมขำ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรวดี ภูชฎาภิรมย์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ขำคม พรประสิทธิ์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรประพิตร์ เผ่าสวัสดิ์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

สุรศักดิ์ ปานลักษณ์ : ระเบียบวิธีการบรรเลงปี่พาทย์ประกอบละครชาตรีคณะสุดประเสริฐ ในชุมชนเกาะบางปลา จังหวัดสมุทรปราการ. (PERFORMANCE METHODS OF PIPAT ENSEMBLE FOR SUD PRASERT LAKHON CHATRI TROUPE IN KOH BANG PLA COMMUNITY OF SAMUTHPRAKAN PROVINCE) อ.ที่ปรึกษาหลัก : ผศ. ดร.ภัทระ คมขำ

การวิจัยเรื่องระเบียบวิธีการบรรเลงปี่พาทย์ประกอบละครชาตรี คณะสุดประเสริฐ ในชุมชนเกาะบางปลา เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มุ่งเน้นศึกษาบริบทที่เกี่ยวข้องกับระเบียบวิธีการบรรเลงปี่พาทย์ประกอบการแสดงละครชาตรีของคณะสุดประเสริฐ ผลการวิจัยพบว่าละครชาตรีของคณะสุดประเสริฐ ได้รับการถ่ายทอดจากครูจิบ รุ่งไพโรจน์ เป็นการแสดงเพื่อแก้บน โดยจะใช้เวลาแสดง 1 วัน ลำดับการแสดงเริ่มจากการไหว้ครู ปี่พาทย์ทำเพลงโหมโรง ร้องเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์และรำถวายมือ ทำการแสดงช่วงเช้า พักกลางวันเพื่อลาเครื่องสังเวย ทำการแสดงช่วงบ่ายจนจบเรื่อง ตามลำดับ เนื้อเรื่องที่ใช้ในการแสดงจะเลือกมาจากวรรณคดีไทย เรื่องที่ได้รับความนิยม ได้แก่ สังข์ทองและแก้วหน้าม้า ใช้วงปี่พาทย์ไทยในการบรรเลง เพลงที่ใช้บรรเลงประกอบละครได้แก่เพลงหน้าพาทย์ใช้เมื่อตัวละครแสดงอากัปกิริยา เช่น เดินทาง ร้องไห้ แปลงกาย เป็นต้น และเพลงละครใช้รับร้องส่งร้องเมื่อตัวละครร้องเพลง นักแสดงเป็นผู้ร้องเพลงด้วยตัวเองโดยจะร้องเพลงขึ้นก่อนแล้วปี่พาทย์จึงบรรเลงรับร้อง เมื่อจบการแสดงจะร้องเพลงส่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์กลับสู่ที่ประทับ ปี่พาทย์บรรเลงเพลงรัวและกราวรำ ลำดับการบรรเลงและการแสดงปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม ปรับปรุงตามความนิยมของผู้ชมมาโดยตลอด จึงทำให้ละครชาตรีคณะนี้มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักจนถึงปัจจุบัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สาขาวิชา ดุริยางค์ไทย ลายมือชื่อนิสิต .....

ปีการศึกษา 2561 ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....

5786743935 : MAJOR THAI MUSIC

KEYWORD: Method of playing, Lakhon Chatri, Sudprasert troupe

Surasak Parnluck : PERFORMANCE METHODS OF PIPAT ENSEMBLE FOR SUD PRASERT LAKHON CHATRI TROUPE IN KOH BANG PLA COMMUNITY OF SAMUTHPRAKAN PROVINCE. Advisor: Asst. Prof. Pattara Komkum, D.F.A.

The study of the playing method of the Pipat ensemble musical accompaniment Lakhon Chatri by Sudprasert troupe in Koh Bang Pla community is a qualitative research. Focus on contextual studies related to the method of playing the Pipat ensemble musical accompaniment Lakhon Chatri by Sudprasert troupe. The research found that Lakhon Chatri by Sudprasert troupe relay from Jib Rungpairoj. The performance for redeem a vow to a god. It will take 1 day by the show sequence began with teacher worship to music teacher and dance teacher, Pipat ensemble play an overture, Sing and dance to invite the sacred, Morning show, Lunch break for retake the sacrifice, Show the afternoon until the end. The story used in the show are selected from Thai literature. Popular story such as Sang Thong (The Golden Prince of the Sea Conch) or Kaew Na Mah (A horse-faced woman). Pipat Chatri ensemble and Thai Pipat to play. The songs used to play in the show is Nahpat song. Use when the character acts like a trip, cry, transform, Etc. Nahpat song is used to sing the chorus when the character sings. Performers are self-singers by sing the song first and then perform Pipat song. At the end of the show will sing the song for send the sacred back to the place. The Pipat playing Rua song and Ground-Rum song. The sequence of plays and performances is adjustable as appropriate. And improved by the popularity of the audience throughout. Therefore, Lakhon Chatri performance by Sudprasert troupe become famous and well-known to date.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

Field of Study:	Thai Music	Student's Signature .....
Academic Year:	2018	Advisor's Signature .....

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่มอบทุนการศึกษาในสาขาที่เกี่ยวข้องกับความเป็นไทยมาสนับสนุนผู้วิจัยจนทำให้การศึกษาวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบคุณครูสุชาติ ศรีอ่อน ครูเพลินใจ แก้วสมนึก นายสันติสุข ศรีอ่อน และสมาชิกคณะสุดประเสริฐทุกท่านที่ให้ข้อมูลและให้ความช่วยเหลือแก่ผู้วิจัยอย่างดียิ่ง

ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทระ คมขำ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำคำปรึกษาและช่วยเหลือผู้วิจัยหลายด้าน ตลอดการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน ศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บิณฑสันต์ รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรวดี ภูชฎาภิรมย์ รองศาสตราจารย์ ดร.ขำคม พรประสิทธิ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรประพิตร์ เผ่าสวัสดิ์ ที่ให้ความรู้ในการเขียนงานวิจัย ให้คำปรึกษาและคำแนะนำแก่ผู้วิจัย

ขอขอบคุณคุณพ่อ คุณแม่ ที่คอยสนับสนุนในทุก ๆ ด้านและช่วยผลักดันให้ผู้วิจัยสามารถดำเนินการศึกษาวิจัยจนสำเร็จลุล่วง

ขอขอบคุณนายสุวิชา พงษ์เกิดลาภ ที่คอยช่วยเป็นธุระในการติดต่อกับทางมหาวิทยาลัยและช่วยเหลือด้านข่าวสารต่าง ๆ

ขอขอบคุณเพื่อน ๆ พี่น้องชาวคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้วิจัย จนทำให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

สุรศักดิ์ ปานลักษณ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... ค

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... ง

กิตติกรรมประกาศ ..... จ

สารบัญ ..... ฉ

สารบัญภาพ ..... ซ

สารบัญตาราง ..... ญ

บทที่ 1 บทนำ 1

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 1

1.2 วัตถุประสงค์และขอบเขตของงานวิจัย 2

1.3 วิธีดำเนินการวิจัย 3

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 4

บทที่ 2 ประวัติละครชาตรี 5

2.1 ความเป็นมาของละครชาตรี 7

2.2 พัฒนาการของละครชาตรี 11

2.3 ความเชื่อกับละครชาตรี 15

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 17

บทที่ 3 ประวัติดนตรีไทยคณะสุดประเสริฐ 20

3.1 ประวัติความเป็นมาของคณะสุดประเสริฐ 20

3.1.1 ยุคนายเพชร ศรีเพชร 20

3.1.2 ยุคนายชิดและนางพุด ศรีอ่อน 21

3.1.3 ยุคนายบุญเชิด ศรีอ่อน 26

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

3.1.4 ยุคนายสุชาติ ศรีอ่อน 28
3.2 คณะสุดประเสริฐในปัจจุบัน 30
3.2.1 สถานที่ตั้ง 31
3.2.2 การฝึกซ้อม 36
3.2.3 การรับงานแสดง 37
บทที่ 4 ระเบียบวิธีการบรรเลงปี่พาทย์ประกอบละครชาตรี คณะสุดประเสริฐ 40
4.1 ขั้นตอนการแสดงละครชาตรี 75
4.1.1 ขั้นเตรียมการแสดง 75
4.1.2 เริ่มการแสดง 79
4.1.3 จับเรื่อง 84
4.1.4 การลาเครื่องสังเวย พักการแสดง 87
4.1.5 จับเรื่องต่อ 88
4.1.6 จบการแสดง ลาโรง ร้องส่ง 89
4.2 เครื่องดนตรี 90
4.3 ตำแหน่งของวงปี่พาทย์ 95
4.4 บทเพลงที่ใช้ในบรรเลงประกอบการแสดงละครชาตรี 97
4.5 บทร้อง บทละครที่ใช้แสดงละครชาตรี 105
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ 107
5.1 สรุปผลการวิจัย 107
5.2 ข้อเสนอแนะ 108
บรรณานุกรม 109
ประวัติผู้เขียน 111

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1 นางประเสริฐ ศรีอ่อน กำลังช่วยนักแสดงแต่งกาย 27
ภาพที่ 2 นางประเสริฐ ศรีอ่อน ได้รับเกียรติบัตรจากสภาวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ 27
ภาพที่ 3 นายบุญเชิด ศรีอ่อน บรรเลงระนาดเอกประกอบการแสดง 28
ภาพที่ 4 แผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งบ้านของผู้ดูแลคณะสุดประเสริฐ 31
ภาพที่ 5 ทางเข้าบ้านของนายสุชาติ ศรีอ่อน 32
ภาพที่ 6 หน้าบ้านของนายสุชาติ ศรีอ่อน 32
ภาพที่ 7 บริเวณภายในบ้านของนายสุชาติ ศรีอ่อน 33
ภาพที่ 8 หิ้งบูชาพระและเศียรครูเทพ บริเวณ ชั้น 2 33
ภาพที่ 9 ซอยกอไผ่ ทางเข้าบ้านของนางเพลินใจ แก้วสมนึก 34
ภาพที่ 10 ทางเดินภายในซอยกอไผ่ 34
ภาพที่ 11 ภายในบ้านของนางเพลินใจ แก้วสมนึก 35
ภาพที่ 12 ที่บูชาพระและเศียรครูเทพ บ้านของนางเพลินใจ แก้วสมนึก 35
ภาพที่ 13 ที่บูชาพระและเศียรครูเทพ บ้านของนางเพลินใจ แก้วสมนึก 36
ภาพที่ 14 โล่เชิญชูเกียรติจากสภาวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ 39
ภาพที่ 15 สมาชิกในคณะช่วยกันขนเครื่องดนตรีและอุปกรณ์การแสดงลงจากรถยนต์ 76
ภาพที่ 16 ฉากที่ใช้ในการแสดงละครชาตรี 77
ภาพที่ 17 เศียรพ่อแก่สำหรับบูชาครูละคร 77
ภาพที่ 18 นายสุชาติ ศรีอ่อน บูชาครูดนตรีก่อนเริ่มทำการแสดง 78
ภาพที่ 19 เครื่องปี่พาทย์ที่บรรเลงประกอบการแสดงละครชาตรี 78
ภาพที่ 20 นักแสดงนั่งบริเวณหน้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อร้องเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 81
ภาพที่ 21 รำถวายมือ 82
ภาพที่ 22 ปี่พาทย์บรรเลงเพลงช้าเพลงเร็วประกอบการรำถวายมือ 83

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาพที่ 23 ครูเพลินใจ แก้วสมนึก (กลาง) รำซัดหน้าบท 84
ภาพที่ 24 ปี่พาทย์บรรเลงวา ตัวพระออกมารำหน้าเวที 86
ภาพที่ 25 ลาเครื่องสังเวย 87
ภาพที่ 26 เจ้าภาพให้รางวัลนักแสดงและนักดนตรี 89
ภาพที่ 27 ระนาดเอก 91
ภาพที่ 28 ระนาดทุ้ม 91
ภาพที่ 29 ฆ้องวงใหญ่ 92
ภาพที่ 30 ตะโพน 92
ภาพที่ 31 กลองทัด 93
ภาพที่ 32 ฉิ่ง 93
ภาพที่ 33 ฉาบใหญ่ 94
ภาพที่ 34 ฉาบเล็ก 94
ภาพที่ 35 กรับเสภา 95
ภาพที่ 36 กรับไม้ไผ่หรือกรับคู่ 95
ภาพที่ 37 ตำแหน่งเวทีการแสดง 96
ภาพที่ 38 โรงละครชั่วคราว 97

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 ตารางการสืบทอดกิจการคณะสุดประเสริฐ รุ่นที่ 1 20

ตารางที่ 2 ตารางการสืบทอดกิจการคณะสุดประเสริฐ รุ่นที่ 2 23

ตารางที่ 3 ตารางการสืบทอดกิจการคณะสุดประเสริฐ รุ่นที่ 3 26

ตารางที่ 4 ตารางการสืบทอดกิจการคณะสุดประเสริฐ รุ่นที่ 4 29

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดสมุทรปราการ ตั้งขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีชื่อเรียกแต่เดิมว่า “เมืองปากน้ำ” เพราะตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยาที่ไหลออกอ่าวไทย เป็นเมืองท่าสำหรับพักเรือสินค้าของชาวต่างชาติที่เข้ามาค้าขายในประเทศไทย นอกจากนี้ยังเป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญเพราะอยู่ติดทะเล มีการสร้างป้อมปราการต่าง ๆ ขึ้นบริเวณริมทะเลเพื่อป้องกันข้าศึกปัจจุบันประกอบไปด้วยอำเภอจำนวน 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอบางบ่อ อำเภอบางพลี อำเภอพระประแดง อำเภอเมืองสมุทรปราการ อำเภอบางเสาธงและอำเภอพระสมุทรเจดีย์

ชุมชนเกาะบางปลา ตั้งอยู่ที่ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ แต่เดิมชุมชนเกาะบางปลาเป็นชุมชนเล็ก ๆ อยู่ติดริมทะเล เกาะบางปลาเป็นชื่อที่ชาวบ้านใช้เรียกพื้นที่ในบริเวณนั้นเพราะในพื้นที่ของตำบลบางปลามีลำคลองต่าง ๆ อยู่มากมาย ทำให้พื้นที่บริเวณนั้นมีลักษณะเป็นเกาะ ชาวบ้านในชุมชนเกาะบางปลามีอาชีพเกษตรกรเป็นหลัก มีพื้นที่ทำเกษตรกรรมเป็นของตัวเอง ประกอบกับพื้นที่นี้มีลำคลองตัดผ่านจำนวนมาก มีต้นโกงกางขึ้นริมน้ำ ชาวบ้านบางส่วนจึงทำบ่อปลาและตัดไม้โกงกางเป็นอีกอาชีพหนึ่ง ชาวบ้านในชุมชนจึงมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย มีประเพณีวัฒนธรรมโบราณที่ยึดถือสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ประเพณีงานประจำปีศาลเจ้าพ่อพระรามพระลักษมณ์ ศาลเจ้าพ่อเสือ พิธีสรงน้ำเจว็ด ซึ่งเป็นตัวแทนองค์เจ้าพ่อที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือมากกว่า 30 องค์ เป็นประเพณีท้องถิ่นที่หาดูได้ยากในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังเป็นชุมชนที่มีนาฏศิลป์พื้นบ้าน มีคณะละครชาตรีและวงปี่พาทย์ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งบ่งบอกว่าชุมชนเกาะบางปลาเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์

> *ในสมัยโบราณก่อนที่จะมีละครขึ้น ไทยเราก็มีการขับร้องฟ้อนรำอย่างที่เรียกรวมอยู่ในจำพวกระบำ เพราะไม่ได้แสดงเป็นเรื่องเป็นราวแต่อย่างใด ต่อมาเมื่อได้รับวัฒนธรรมด้านละครของอินเดียเข้ามาจึงได้เกิดเป็นละครชาตรีขึ้น ซึ่งแต่แรกมีลักษณะคล้ายคลึงกับอินเดียมาก... มีเครื่องปี่พาทย์ประกอบเพียง ปี่เลาหนึ่ง โทนคู่หนึ่ง กลองเล็กคู่หนึ่งและฆ้องคู่เท่านั้น ละครชาตรีนี้ได้เผยแพร่เป็นที่นิยมอยู่ใน*

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จังหวัดภาคใต้ของไทยแต่สมัยโบราณเห็นจะนิยมแสดงแต่เรื่องมโนราห์ (พระสุธน) กันเป็นพื้น... (มนตรี ตราโมท, 2540: 3-4)

ละครชาตรีเป็นละครที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ เป็นที่นิยมทางจังหวัดในภาคใต้ของประเทศไทย เริ่มเข้ามาแพร่หลายในกรุงรัตนโกสินทร์อย่างเห็นได้ชัดในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยละครชาตรีจะประกอบด้วย โรงละครชาตรีอย่างง่าย ไม่มีฉาก มีเพียงหลังคา เครื่องแต่งกายแบบยืนเครื่อง วิธีแสดงตามระเบียบแบบแผนและปี่พาทย์ประกอบการแสดงใช้เพียง ปี่ 1 เลา โทน 1 คู่ กลองเล็ก (กลองชาตรี) 1 คู่และฆ้องคู่ (มนตรี ตราโมท, 2540: 3-4)

ในสมัยรัชกาลที่ 6 มีผู้คิดผสมวิธีการแสดงละครชาตรีกับละครนอกเข้ารวมกันเรียกว่าละครชาตรีเข้าเครื่อง หรือ ละครชาตรีเครื่องใหญ่ แตกต่างจากละครชาตรีโดยที่โรงละครนั้นจะมีฉากในบางฉาก ใช้วงปี่พาทย์ที่ประกอบการแสดงทั้ง 2 แบบ ได้แก่ ตามแบบละครชาตรีเดิมและวงปี่พาทย์ที่ใช้ประกอบการแสดงละครนอก เพลงที่ใช้ร้องและวิธีการแสดงมีทั้ง 2 แบบ เป็นรูปแบบละครชาตรีที่นิยมในภาคกลาง

ในปัจจุบันละครชาตรีในชุมชนเกาะบางปลานิยมเล่นละครชาตรีเข้าเครื่องหรือละครชาตรีเครื่องใหญ่โดยยังคงมีคณะละครชาตรีที่สืบทอดการแสดงอยู่ รูปแบบวงปี่พาทย์ที่ใช้ประกอบการแสดงละครชาตรีเป็นรูปแบบประสม มีระเบียบแบบแผนและวิธีการบรรเลงเพื่อประกอบการแสดงละครชาตรี รวมไปถึงการประสมวงเพื่อบรรเลงประกอบการแสดงในกรณีต่าง ๆ ซึ่งวงปี่พาทย์ที่สามารถบรรเลงประกอบการแสดงละครชาตรีในชุมชนบางปลาที่ผู้วิจัยจะทำการศึกษาได้แก่ คณะสุดประเสริฐ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าการบรรเลงปี่พาทย์ประกอบการแสดงละครชาตรีของคณะสุดประเสริฐในชุมชนเกาะบางปลานั้น มีระเบียบแบบแผนในด้านการบรรเลง การใช้เพลง การประสมวง ตลอดจนพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งควรค่าแก่การศึกษาวิจัย

1.2 วัตถุประสงค์และขอบเขตของงานวิจัย

1. ศึกษามูลบทของวงปี่พาทย์ประกอบละครชาตรี คณะสุดประเสริฐ
2. ศึกษาระเบียบและวิธีการบรรเลงปี่พาทย์ประกอบละครชาตรี คณะสุดประเสริฐ

1.3 วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการโดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพตามขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาและค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวกับการแสดงละครชาตรีและคณะสุดประเสริฐโดยรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัยและวิทยานิพนธ์สถาบันการศึกษาต่าง ๆ จากสถานที่สืบค้นข้อมูล ดังนี้

- หอสมุดแห่งชาติ
- สำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ห้องสมุดคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ห้องสมุดดนตรีไทย อาคารศิลปวัฒนธรรมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- หอสมุดดนตรี จิ๋ว บางซื่อ วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล
- สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ศูนย์รักษ์ศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

2. สัมภาษณ์ข้อมูลจากบุคคลสำคัญในคณะสุดประเสริฐ ดังนี้

- ครูสุชาติ ศรีอ่อน หัวหน้าคณะสุดประเสริฐ เป็นครูผู้ฝึกสอนและดูแลวงดนตรี มีความเชี่ยวชาญในการบรรเลง เครื่องดนตรีปี่พาทย์ทุกชนิด
- ครูเพลินใจ แก้วสมนึก ผู้ดูแลด้านการละครของคณะสุดประเสริฐ
- นายสันติสุข ศรีอ่อน หลานของครูสุชาติ ศรีอ่อน มีความเชี่ยวชาญในการบรรเลงเครื่องดนตรีปี่พาทย์ นักดนตรีประจำคณะสุดประเสริฐ

3. สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านดนตรีไทย ดังนี้

- ครูปี๊บ คงลายทอง อดีตหัวหน้ากลุ่มดุริยางค์ไทย สำนักการสังคีต กรมศิลปากร ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีไทย มีความเชี่ยวชาญด้านเครื่องเป่า
- ครูศักดิ์ชัย ลัดดาอ่อน ข้าราชการบำนาญ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร มีความเชี่ยวชาญด้านการบรรเลงปี่พาทย์ประกอบการแสดง

4. เรียบเรียงและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ จัดทำเป็นรูปเล่ม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ศึกษามูลบทของวงปี่พาทย์ประกอบละครชาตรี คณะสุดประเสริฐ
2. ศึกษาระเบียบและวิธีการบรรเลงปี่พาทย์ประกอบละครชาตรี คณะสุดประเสริฐ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 2
ประวัติละครชาตรี

ละคร คือ การแสดงที่ผูกเป็นเรื่อง มีเนื้อความเหตุการณ์เกี่ยวข้องเป็นตอน ๆ ตามลำดับเรื่อง ประกอบด้วย ดนตรีและบทร้อง ตามลักษณะและชนิดของละครนั้น ๆ (เรณู โกศินานนท์, 2545: 31) สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงอธิบายเกี่ยวกับประวัติละครแก้บนและละครยก ไว้ว่า

> *หญิงแก้ว เธอมีจดหมายเล่าเรื่องละครเขมร ตรงหน้าปราสาทนครวัดให้พวกนักท่องเที่ยวดูในเวลากลางคืน ซึ่งเรื่องนี้เรารู้ดีกันอยู่แล้ว แต่หม่อมฉันก็นึกว่าวินิจฉัยจะทูลเป็นวิเคราะห์ในโบราณคดีต่อไป ที่ปราสาทนครวัดและปราสาทหินเทวสถานแห่งอื่นหลางแห่ง มีเวทีทำด้วยศิลาว่าสำหรับฟ้อนรำ บวงสรวงอันการฟ้อนรำบวงสรวงตลอดจนเล่นโขนเป็นคติทางพราหมณ์แต่ห้ามทางฝ่ายพระพุทธศาสนา หม่อมฉันได้อ่านหนังสือพรรณนาว่าด้วยเทวสถานในอินเดียว่าแม้ปัจจุบันนี้ตามเทวสถานที่สำคัญยังมีหญิงสาวชั้นสกุลต่ำสมัครไปอยู่เป็นเทวสถานสำหรับฟ้อนรำบวงสรวงเป็นอาชีพ และให้ใช้ต่อว่าสำหรับปฏิบัติพวกพราหมณ์ที่รักษาเทวสถาน หรือแม้บุคคลภายนอกด้วย ตามปราสาทหินที่สำคัญในเมืองเขมรแต่โบราณก็คงมีพวกเทวทาสี เช่นนั้น หม่อมฉันเห็นว่าประเพณีไทยเล่นละครแก้บน เห็นจะมาจากคติเดียวกันนั่นเอง แต่เลยมาจนถึงเล่นบวงสรวงในพระพุทธศาสนา เมื่อหม่อมฉันยังเป็นเด็ก ได้เคยเห็นเล่นละครชาตรีแก้บนที่หน้าพระอุโบสถวันพระศรีรัตนศาสดารามและได้ยินว่า ที่วัดบวรนิเวศก็มีละครแก้บนพระชินศรี เพิ่งห้ามในรัชกาลที่ 5 ประเพณีเล่นละครแก้บนแต่ก่อนเริ่มหยุดชะงัก จึงมีผู้คิดทำตุ๊กตา เรียกว่า ละครยก สำหรับขายให้คนจนแก้บน นับเป็นเนื่องกันมาเช่นนี้ ถ้าจะนับเวลาเห็นจะตั้งพันปี...* (วิมลศรี อุปรมัย, 2554: 106-107)

หนังสือนาฏศิลป์ไทยของเรณู โกศินานนท์ ได้กล่าวถึงที่มาของละครโดยอ้างอิงจากบันทึกของลาลูแบร์ที่ได้บันทึกเรื่องของละครในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ ไว้ว่า

> *ละคร (Lacone) นั้นเป็นบทกวีนิพนธ์เพื่อสดุดีความกล้าหาญแกมนาฏศิลป์ใช้เวลาแสดงถึง 3 วัน ตั้งแต่ 8 โมงเช้าถึง 7 โมงเย็น ตัวเรื่องนั้นเป็นคำกลอน*

แสดงให้เห็นเป็นจริงและตัวแสดงที่อยู่ในฉากนั้นหลายคนจะผลัดกันร้อง เมื่อถึงบทของตัวละครตัวหนึ่งขับร้องในบทของตัวชื่อเรื่องและตัวแสดงอื่น ๆ ก็ขับร้องตามบทของบุคคลที่เรื่องนั้นกล่าวพาดพิงไปถึง ตัวละครผู้ชายเท่านั้นที่ขับร้อง ตัวละครผู้หญิงไม่ขับร้องเลย (เรณู โกศินานนท์, 2545: 31)

นอกจากนี้ เรณู โกศินานนท์ ยังได้กล่าวถึงที่มาของละครในประเทศไทยโดยอ้างอิงจากบทละครเรื่องอิเหนา ที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงนิพนธ์ไว้ โดยสรุปว่า

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงนิพนธ์ตำนานเรื่องละครอิเหนา โดยสรุปว่าการเล่นละครรำนั้นไทยเราได้ตำรามาจากอินเดีย และละครชาตรีเป็นละครเดิม ส่วนละครนอกเป็นของเกิดขึ้นโดยแก้ไขจากละครชาตรี ละครไทยกับละครพม่า ชวา มีกระบวนการเล่นคล้ายคลึงกัน เพราะละครพม่าและละครชวาก็ได้ตำราไปจากอินเดียเช่นเดียวกับไทยเรา ดังนั้นละครรำของไทยมี 3 อย่าง คือ ละครชาตรี อย่างเช่นที่นิยมเล่นกันในมณฑลนครศรีธรรมราชเรียกกันในมณฑลนั้นว่า โนรา อย่างหนึ่ง ละครที่เล่นในราชธานีเรียกว่า ละครในอย่างหนึ่ง และละครที่เล่นกันในพื้นเมืองเรียกว่า ละครนอก อย่างหนึ่ง (เรณู โกศินานนท์, 2545: 32)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

หนังสือวรรณกรรมการแสดง ของ มนตรี มีเนียม ได้กล่าวถึงละครในสมัยสุโขทัยโดยอ้างอิงจากหลักศิลาจารึก ไว้ว่า

ยังไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่า ไทยเรามีการละเล่นประเภทใดบ้าง หากพิจารณาจากข้อความบางตอนในศิลาจารึกหลักที่ 1 ตอนที่กล่าวถึงการละเล่นในเทศกาลกฐิน มีข้อความว่า "...เมื่อจักเข้ามาเวียงเรียงกันแต่อรัญญิกพู้น ท้าวลัวลานดังดังกลอยด้วยเสียงพาทย์เสียงพิณ เสียงเลื่อนเสียงขับ ใครจักมักเล่นเล่น ใครจักมักหัวหัว ใครจักมักเลื่อนเลื่อน..." และในจารึกหลักที่ 8 กล่าวถึงเทศกาลไหว้พระพุทธบาทเขาสุมนกูฏในมหาศักราช 1281 (พ.ศ. 1903) จารึกไว้ว่า

“...ระบำรำเต้นเล่นทุกวัน...ด้วยเสียงอันสาธุการบูชาอีกด้วยดุริยพาทยพิณฆ้องกลอง เสียงดังชีพ ดังดิน จักหล่มอันไส้...” (มนตรี มีเนียม, 2560: 2)

จากข้อความด้านบน ผู้วิจัยพบว่า ละครในประเทศไทยนั้นยังไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่ามีต้นกำเนิดจากที่ใด จากหลักฐานต่าง ๆ ทำให้สามารถสันนิษฐานได้ว่า ละครไทยนั้นได้ต้นแบบมาจากอินเดีย แต่มีการดัดแปลงเสริมแต่งให้เหมาะสมตามลักษณะของเชื้อชาติและสภาพแวดล้อม ในสมัยสุโขทัยยังไม่มีปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับละคร มีเพียงจารึกที่กล่าวถึงดนตรีกับระบำที่ใช้เล่นกันในสมัยนั้น ในสมัยอยุธยามีหลักฐานชิ้นแรกที่กล่าวถึงละคร คือ จดหมายเหตุลาลูแบร์ ที่กล่าวถึงละครในสมัยพระนารายณ์ฯ แสดงให้เห็นว่าการละครของประเทศไทยนั้นมีมานานมากและได้มีพัฒนาการจนเป็นแบบแผนในปัจจุบัน

2.1 ความเป็นมาของละครชาตรี

ละครชาตรีเป็นละครที่มีอายุเก่าแก่และเป็นต้นแบบของละครนอกกับละครใน (มนตรี ตราโมท, 2540: 3) หนังสือการละครไทยของสุมนมาลย์ นิ่มเนติพันธ์ ได้กล่าวถึงที่มาของละครชาตรี ดังนี้

ละครชาตรี มีกำเนิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา สันนิษฐานว่าเกิดจากการนำเอาการขับร้องและระบำฟ้อนรำประกอบดนตรีซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยมาผสมผสานกับการแสดงละครเป็นเรื่องแบบอินเดีย นายธนิต อยู่โพธิ์ได้กล่าวไว้ว่าละครชาตรีผู้แสดงหลัก 3 คน คือตัวนายโรง ตัวนาง และตัวตลก แสดงให้เห็นว่าเป็นละครประเภทเร่ร่อนไปตามหัวเมืองต่าง ๆ จึงจำกัดตัวผู้แสดงเพื่อความสะดวกในการเดินทางแม้แต่เครื่องดนตรีก็ต้องมีน้อยชิ้น คล้ายคลึงกับละครอินเดีย โดยเครื่องดนตรีที่ใช้เล่นมีเพียงปี่ 1 เลา โทน 1 คู่ กลองเล็ก 1 คู่และฆ้อง 1 คู่ สมัยโบราณละครชาตรีเป็นที่นิยมเล่นกันมากทางภาคใต้ นิยมแสดงเรื่องพระสุธนและนางมโนห์ราจึงได้เรียกการแสดงประเภทนี้ว่าโนห์ราชาตรี เพราะชาวใต้มักชอบพูดตัดพยางค์หน้า (สุมนมาลย์ นิ่มเนติพันธ์, 2539 : 116)

หนังสือการละเล่นของไทยของมนตรี ตราโมท ได้กล่าวถึงที่มาของละครชาตรีไว้ดังนี้

ในสมัยโบราณก่อนที่จะละครขึ้น ไทยเราก็มีแต่การขับร้องฟ้อนรำอย่างที่เรียกรวมอยู่ในจำพวกระบำ เพราะไม่ได้แสดงเป็นเรื่องเป็นราวแต่อย่างใด ต่อมาเมื่อได้รับวัฒนธรรมด้านละครของอินเดียเข้ามาจึงได้เกิดเป็นละครชาตรีขึ้น ซึ่งช่วงแรกทีเดียวก็เดินแบบคล้ายคลึงกับอินเดียมาก กล่าวคือ มีตัวละครแสดงเพียง 3 ตัว คือ ตัวนายโรง (ยืนเครื่อง) 1 คน ตัวนาง 1 คน และตัวจำอวด (เป็นตัวเบ็ดเตล็ดด้วย) 1 คน มีเครื่องปี่พาทย์ประกอบเพียง ปี่ 1 เลา โทน 1 คู่ กลองเล็ก 1 คู่ และฆ้องคู่เท่านั้น ละครชาตรีนี้ได้แพร่หลายเป็นที่นิยมอยู่ในจังหวัดภาคใต้ของไทย แต่สมัยโบราณเห็นจะนิยมแสดงแต่เรื่องมโนราห์ (พระสุธน) กันเป็นพื้น ชาวปักษ์ใต้ซึ่งชอบพูดตัดพยางค์หน้าจึงเรียกละครแบบนี้ว่า โนห์รา (มนตรี ตราโมท, 2540: 3-5)

จากข้อความดังกล่าว ผู้วิจัยพบว่าละครชาตรีเป็นละครที่มีอายุมาอย่างยาวนาน เป็นต้นแบบของละครนอกกับละครในซึ่งถือได้ว่าเป็นต้นแบบของการแสดงละครของไทยในปัจจุบัน เดิมประเทศไทยนั้นมีเพียงแค่การฟ้อนรำระบำ แต่เมื่ออินเดียได้เผยแพร่วัฒนธรรมด้านละครเข้ามาจึงทำให้ละครไทยมีการพัฒนาขึ้นจนกลายเป็นละครชาตรีในยุคนั้น ใช้นักแสดงแค่ 3 คน ได้แก่ นายโรง ตัวนางและตัวตลก ใช้วงปี่พาทย์ชาตรีในการประกอบการแสดง โดยนิยมแสดงกันมากในแถบจังหวัดภาคใต้ เรื่องที่นิยมแสดง คือ เรื่อง มโนราห์ ซึ่งชาวภาคใต้มักจะพูดตัดพยางค์หน้าจึงทำให้ละครชนิดนี้ถูกเรียกว่า “โนราห์” กันทั่วไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

หนังสือการละเล่นของไทย ได้กล่าวถึงที่มาของละครชาตรีที่แพร่หลายเข้ามายังเมืองหลวงไว้ดังนี้

การที่ละครชาตรีเข้ามาแพร่หลายในกรุงรัตนโกสินทร์นี้ มีเค้าว่าจะเข้ามาจากจังหวัดภาคใต้ได้ 3 คราว คราวแรกใน พ.ศ. 2312 สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเสด็จยกกองทัพลงไปปราบปรามจับตัวเจ้านครและพาขึ้นมากรุงธนบุรีพร้อมด้วยพวกละคร แต่แล้วก็โปรดให้กลับไปเป็นเจ้านครศรีธรรมราชตามเดิม ทั้งมีละครผู้หญิงเป็นเครื่องประดับยศด้วย คราวที่ 2 เมื่อ พ.ศ.2323 ในการฉลองพระแก้วมรกต โปรดให้ละครของเจ้านครขึ้นมาแสดง ปรากฏว่าได้แสดงประชันกับละครผู้หญิงของหลวงด้วย แต่ในครั้งกรุงธนบุรีนี้ คงจะไม่ได้ทำความแพร่หลาย

เท่าใดนัก แม้จะเหลือตกค้างอยู่บ้างก็คงไม่กี่คน ที่ทำความแพร่หลายแก่ละครชาตรีให้มีมาได้จนถึงทุกวันนี้ก็เมื่อรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เนื่องด้วยเมื่อ พ.ศ. 2375 เจ้าพระยาพระคลัง ได้กรีธาทัพมาลงไปปราบปรามระงับเหตุการณ์ทางหัวเมืองภาคใต้ บังเอิญในปีนั้นฝนแล้ง น้ำน้อย ข้าวแพง ราษฎรอดอยาก ขณะที่เจ้าพระยาพระคลังยกทัพกลับกรุง ชาวเมืองนครศรีธรรมราช เมืองพัทลุง และเมืองสงขลา จึงขออพยพติดตามกองทัพมาด้วย เมื่อเข้ามาถึงกรุง ข้าวก็แพงอยู่ ...พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้ช่วยชาวนครศรีธรรมราช ชาวพัทลุงและชาวสงขลา ที่กองทัพพามา โดยคิดราคาข้าวและค่าตัวให้แก่บรรดามูลนายและให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ ตำบลสนามกระบือ (บริเวณถนนหลานหลวงและถนนดำรงรักษ์) หัดเป็นช่างปูนช่างศิลาไว้ช่วยราชการ เรียกว่า "ไพร่หลวงเกณฑ์บุญ" แต่บรรดาชาวนครศรีธรรมราช ชาวพัทลุงและชาวสงขลาเหล่านี้ มีผู้ที่สามารถได้การแสดงละครชาตรีอยู่เป็นอันมาก จึงได้รวบรวมกันตั้งเป็นคณะละครรับเหมาแสดงในงานต่าง ๆ ต่อมา ก็เป็นที่พอใจของชาวกรุง จนเป็นที่ขึ้นชื่อลือนามละครชาตรีตำบลสนามกระบือ (สนามควาย) และฝึกหัดสืบต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้ แต่ในเวลานี้ละครชาตรีถูกความกดดันจากละครประเภทอื่นและลิเกจนทำให้ใกล้จะเสื่อมสูญไปสิ้นแล้ว แม้ที่แสดงกันอยู่ทั่ว ๆ ไป ก็เพียงไหว้ครูและรำซัดตอนต้นตามแบบละครชาตรีนิดหน่อย พอเข้าเรื่องก็กลายเป็นละครนอกปนลิเกไปหมด (มนตรี ตราโมท, 2540: 5-6)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

หนังสือละครฟ้อนรำของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้กล่าวถึงละครชาตรีที่แสดงกันในกรุงเทพฯ ไว้ ดังนี้

ละครโนราชาตรีที่เล่นในกรุงเทพฯ นี้ เห็นจะแรกมีเมื่อครั้งกรุงธนบุรี ด้วยพระเจ้ากรุงธนบุรีตีได้เมืองนครศรีธรรมราช กวาดครัวชาวนครฯ เข้ามาเป็นอันมาก ถึงรัชกาลที่ 1 กรุงรัตนโกสินทร์จึงปรากฏว่ามีละครชาตรีเล่นในงานมหสพที่ในกรุงเทพฯ ดังกล่าวไว้ในโคลงกรมหมื่นศรีสุเรนทร์ทรงแต่งเรื่องพระบรมศพสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกฯ ว่า

ชาตรีตลุบตุบทิ้ง กลองโทน
รำสะบัดชัดสะเอวโอน อ่อนแปล้
คนกรับรับขยันโยน เสียงเยิ่น
ร้องเรื่องรถเสนแก้ ห่อขยุ้ม ยาโรยฯ

แต่ละครชาตรีที่เล่นอยู่ในกรุงเทพฯ ทุกวันนี้ เป็นเชื้อสายพวกชาวเมืองพัทลุง ซึ่งอพยพเข้ามาเมื่อในสมัยรัชกาลที่ 3 อีกคราวหนึ่ง (สมเด็จฯ กรมพระยา-ดำรงราชานุภาพ, 2546: 260)

หนังสือเพลง ดนตรีและนาฏศิลป์จากสาสน์สมเด็จ ได้บันทึกข้อความที่สมเด็จฯ กรมพระยา-ดำรงราชานุภาพ ได้ทูลตอบสมเด็จฯ พระยานริศรานุวัดติวงศ์ เกี่ยวกับละครชาตรีไว้ว่า

ละครชาตรีที่วังวรดิช มีตำนานปรากฏในหนังสือพงศาวดารรัชกาลที่ 3 ว่า เมื่อ พ.ศ. 2375 สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ เมื่อครั้งยังเป็นเจ้าพระยาพระคลัง ยกทัพลงไปปราบขบถเมืองไทรบุรี ตั้งกองทัพหลวงอยู่ ณ เมืองสงขลา เวลานั้นกำลังเกิดทุพภิกขภัยในแขวงเมืองพัทลุงและเมืองนครศรีธรรมราช มีพวกราษฎรที่อดอยากพากันไปยอมเป็นบ่าวขอข้าวนายทัพนายกองกิน แล้วเลยติดตามเข้ากรุงเทพฯ เป็นอันมาก

เพราะฉะนั้นพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ไถ่พวกชาวบ้านพัทลุงและเมืองนครศรีธรรมราชที่เข้ามากรุงเทพฯ ครั้งนั้นให้พ้นจากทาส และให้รวมเป็นไพร่หลวง หัดทำการก่ออิฐถือปูนสำหรับสร้างพระอาราม เรียกว่า “กรมเกณฑ์บุญ” ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ ตำบลสนามควายที่เป็นอำเภอนางเลิ้งบัดนี้

ในพวกชาวเมืองพัทลุงและชาวเมืองนครฯ ที่เข้ามาในครั้งนั้น มีคนที่เคยเป็นโนรามาด้วย เข้ามาเล่นโนราในกรุงเทพฯ คนชอบดูจึงเลยเล่นเป็นอาชีพสืบกันมากว่าร้อยปีแล้ว (พูนพิศ อมาตยกุล, 2553: 313-315)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จากบนความข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าละครชาตรีได้แพร่หลายเข้ามาในเมืองหลวงครั้งแรกในสมัยกรุงธนบุรีและครั้งที่ 2 ในสมัยรัชกาลที่ 1 นั้น ละครชาตรียังไม่ได้เป็นที่แพร่หลาย ในสมัยรัชกาลที่ 3 ราษฎรชาวภาคใต้ได้อพยพเข้ามากรุงเทพฯ พร้อมกับกองทัพ โดยยอมเป็นบ่าวของนายกอง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เลิกทาสให้กับชาวบ้านพร้อมรับเข้ามาฝึกให้ก่ออิฐก่อปูนสร้างพระอาราม และให้ตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่บริเวณตำบลสนามกระบือ (ถนนหลานหลวงในปัจจุบัน) ชาวบ้านบางส่วนสามารถเล่นละครชาตรีได้จึงได้รวมตัวกันตั้งคณะละครชาตรีขึ้น รับงานแสดงทั่วไป จนมีชื่อเสียงและได้ถ่ายทอดสืบต่อกันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

2.2 พัฒนาการของละครชาตรี

ละครชาตรีในยุคแรกเริ่มนั้น ใช้นักแสดงเพียง 3 คน ได้แก่ ตัวนายโรง ตัวนาง และตัวจำอวด ใช้เครื่องดนตรีเพียงแค่ ปี่หนึ่งเลา โทนหนึ่งคู่ กลองเล็กหนึ่งคู่และฆ้องคู่เท่านั้นในการบรรเลงประกอบการแสดง (มนตรี ตราโมท, 2540: 3-5) ตรงกับวัฒนธรรมด้านละครของอินเดียที่เป็นต้นแบบ มีข้อสันนิษฐานว่าละครชาตรีเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยอยุธยา

หนังสือละครฟ้อนรำของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้กล่าวถึงวงปี่พาทย์ที่ใช้ประกอบละครรำไว้ ดังนี้

> *ปี่พาทย์ที่ไทยเราใช้เล่นละครรำมี 2 อย่างต่างกันมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยายังเป็นราชธานี คือปี่พาทย์สำหรับเล่นละครชาตรีอย่าง 1 ปี่พาทย์สำหรับเล่นโขนละครในกรุงฯ อย่าง 1 เมื่อพิเคราะห์ดูลักษณะปี่พาทย์ทั้ง 2 อย่างที่กล่าวมาเห็นว่าปี่พาทย์ละครชาตรีคงเป็นของเก่าก่อนปี่พาทย์โขนละคร เพราะเป็นเครื่องห้าและมีรายสิ่งเกือบจะตรงกับที่อธิบายไว้ในลักษณะเครื่องปัญจดุริยางค์ตามตำราอินเดีย คือ*
>
> *1) ปี่ ตรงกับ สุริรं ในตำรา*
>
> *2) ทับ (ใบที่ 1) ตรงกับ อาตตं ในตำรา*
>
> *3) ทับ (ใบที่ 2) ใช้แทนโทนสองหน้า ตรงกับ วิตตं ในตำรา*
>
> *4) กลอง ตรงกับ อาตตวิตตं ในตำรา*

5) ฆ้องคู่ ตรงกับ ฆนำ ในตำรา

(สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2546: 240)

ละครชาตรีนี้ได้แพร่หลายเป็นที่นิยมในจังหวัดทางภาคใต้ของประเทศไทย นิยมเล่นเรื่องมโนราห์ ชาวภาคใต้จะมีนิสัยชอบพูดโดยตัดพยางค์หน้าออก จึงทำให้ละครชนิดนี้ถูกเรียกว่าโนห์รา ดังที่ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ กล่าวไว้ในหนังสือละครฟ้อนรำว่า

> *ละครที่ขุนศรัทธาไปหัดขึ้นที่เมืองนครศรีธรรมราช คงถนัดเล่นเรื่องนางมโนห์รายิ่งกว่าเรื่องอื่น เล่นให้พวกชาวเมืองดูจนชินจนเลยเรียกละครว่า "มโนห์รา" แต่เรียกตัดตัวหน้าเสียตามวิสัยของชาวนคร จึงคงรูปเรียกว่า "โนรา" มาตราบเท่าทุกวันนี้* (สมเด็จฯกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2546: 225-226)

เมื่อละครชาตรีได้แพร่หลายเข้ามายังกรุงเทพฯ ที่มีการแสดงละครนอกและลิเกอยู่ก่อน ละครชาตรีที่แสดงในกรุงเทพฯ นั้น ได้ปรับเปลี่ยนวิธีการแสดงให้เหมาะสมกับสภาพสังคม โดยการนำการแสดงต่าง ๆ เข้ามาประสมกับละครชาตรี ทำให้ละครชาตรีในกรุงเทพฯ เหลือแบบอย่างของละครชาตรีในภาคใต้เพียงแค่การไหว้ครูและรำซัดก่อนเริ่มเรื่อง (มนตรี ตราโมท, 2540: 6) เมื่อเข้าเนื้อเรื่องก็จะดำเนินการแสดงแบบละครนอกกับลิเกประสมกัน

หนังสือฟื้นความหลังของเสฐียรโกเศศ เล่าถึงเหตุการณ์ที่ได้ไปดูละครชาตรีบริเวณศาลเจ้าพ่อหลักเมืองไว้ว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

> *เมื่อก่อนนี้ซึ่งเป็นเวลาไม่สู้นานนัก ข้าพเจ้าเคยแวะไปดูละครชาตรีที่บริเวณเจ้าพ่อหลักเมืองเป็นครั้งคราว เพราะสมัยนั้น เมื่อมาทำงานหรือกลับจากงานที่หอสมุดแห่งชาติ มาลงหรือขึ้นรถรางที่หน้าศาลเจ้าพ่อหลักเมืองพอดี ซึ่งเป็นต้นทางรถรางสายเจ้าพ่อหลักเมืองถึงถนนตก อันเป็นรถรางสายแรกก่อนสายอื่น ๆ ละครที่แสดงในบริเวณศาลเจ้าพ่อหลักเมือง เป็นละครชาตรีซึ่งไม่ต้องปลูกโรงแสดง มีแต่ผ้าใบขึงพอกันแดดกันฝนเท่านั้น ที่เราเรียกละครเมื่อเริ่มแสดงว่า "ลงโรง" ก็จะต้องเข้าใจว่าตัวละครที่แสดงย่อมลงมาจากที่ใดที่หนึ่งก่อนแล้วจึงมาถึงโรงที่แสดง...* (เสฐียรโกเศศ, 2547: 45)

นายมนตรี ตราโมท ได้กล่าวไว้ในหนังสือการละเล่นของไทย การแสดงละครชาตรีนั้นมีองค์ประกอบที่จำเป็นในการแสดงได้แก่ โรงละคร เครื่องแต่งกาย วิธีการแสดงและปี่พาทย์ จะต้องเป็นไปตามแบบแผน ดังนี้

โรงละครชาตรีจะต้องเรียบง่าย แม้แต่ฉากก็ไม่ต้องมี บริเวณที่แสดงนอกจากจะมีหลังคาไว้บังแดดบังฝนตามปกติ ใช้เพียงเสา 4 ต้น ปักเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส เตียง 1 เตียงและเสากลางซึ่งถือเป็นเสามหาชัยอีก 1 เสาเท่านั้น เสาต้นกลางนี้เป็นสิ่งสำคัญมาก ถือว่าแทนองค์พระวิสสุกรรมหรือเป็นเสาที่พระวิสสุกรรมเสด็จมาประทับ

การแต่งกายของละครชาตรี สมัยก่อนไม่สวมเสื้อเพราะนักแสดงเป็นผู้ชายทั้งหมด ยกเว้นตัวยืนเครื่อง เป็นตัวที่แต่งกายดีกว่าตัวอื่นจะนุ่งสนับเพลา นุ่งผ้าคาดเจียระบาด (ผ้าคาดเอวชนิดหนึ่ง) มีห้อยหน้า ห้อยข้าง สวมสังวาลทับทรวงกรองคอกับตัวเปล่า บนศรีษะสวมเทริดเท่านั้น ปัจจุบันนักแสดงส่วนมากเป็นผู้หญิง จึงจำเป็นต้องสวมเสื้อทำการแสดงเพื่อให้เหมาะสมกับปัจจุบัน การแสดงละครชาตรีในปัจจุบันจึงแต่งกายสวมเสื้อเหมือนละครนอก ส่วนการแต่งหน้าสมัยก่อนใช้เพียงขมิ้นในการลงพื้น แต่ปัจจุบันก็แต่งหน้าเหมือนอย่างละครนอก

วิธีการแสดง เริ่มต้นจะต้องทำพิธีบูชาครูเบิกโรง ใช้เทียน 1 เล่ม ธูป 3 ดอก หมาก 3 คำ (ป้ายปูนด้านหลังใบพลูและจีบเอาหลังเข้า) ใส่ในโทนทั้งคู่ 2 คำ ใส่ที่โคนเสากลาง 1 คำ เงินกำนลอีก 3 สลึง 1 เฟื้อง เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วจะแบ่งเงินกำนลให้คนเบิกโรง 1 สลึง คนรำซัดหน้าบท 1 สลึง และคนแบกซองคลี 1 สลึง ส่วนอีก 1 เฟื้องไว้ทำบุญอุทิศให้ครูบาอาจารย์ เมื่อทำพิธีบูชาครูเสร็จแล้วปี่พาทย์จึงเริ่มโหมโรงชาตรีแล้วร้องประกาศหน้าบท ถ้ามีบายศรีจะเริ่มร้องที่ “ขานเอ” แต่ถ้าไม่มีก็จะร้องเชิญครู ต่อจากนั้นก็จะมีตัวยืนเครื่องออกมารำซัดหน้าบทตามเพลงการรำซัดนี้ ตัวรำจะต้องว่าอาคมไปด้วยเพื่อป้องกันเสนียดจัญไรและการกระทำยำเยียต่าง ๆ วิธีการเดินวนรำซัดก่อนแสดงจะรำเวียนวนซ้ายแล้วเริ่มจับเรื่องตัวละครขึ้นนั่งเตียงแสดงต่อไป การแสดงละครชาตรีนักแสดงจะต้องร้องเอง

ไม่มีต้นเสียง ตัวละครที่นั่งอยู่ขณะนั้นจะทำหน้าที่เป็นลูกคู่ และเมื่อจบการแสดงจะรำซัดอีกครั้งหนึ่ง ว่าอาคมถอยหลังแล้วรำเวียนขวา เรียกว่าคลายยันต์ เป็นการถอนอาถรรพณ์ทั้งปวง

ปี่พาทย์ที่ประกอบการแสดง ประกอบด้วย ปี่สำหรับบรรเลงทำนอง 1 เลา โทน 1 ใบ กลองเล็ก (กลองชาตรี) 2 ใบ และฆ้อง 1 คู่ แต่การแสดงละครชาตรีในกรุงเทพฯ จะตัดฆ้องคู่ออกแล้วใช้ฆ้าล่อแทน ซึ่งเป็นประเพณีสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน บางที่ก็นำกลองแขกเข้ามาบรรเลงด้วย

นอกจากละครชาตรีที่กล่าวไปข้างต้น ยังมีละครชาตรีอีกชนิดหนึ่ง เกิดขึ้นปลายรัชกาลที่ 6 มีผู้คิดค้นนำเอาการแสดงละครชาตรีรวมกับการแสดงละครนอก เรียกว่าละครชาตรีเข้าเครื่องหรือละครชาตรีเครื่องใหญ่ ใช้โรงละครสำหรับทำการแสดง บางทีมีฉากเหมือนอย่างละครนอก บางทีก็ไม่มีฉากเหมือนละครชาตรี ดนตรีที่ใช้ประกอบมีทั้ง 2 แบบ คือ ปี่พาทย์แบบที่ใช้กับละครชาตรีและปี่พาทย์แบบที่ใช้กับละครนอก ส่วนการแสดงจะเริ่มต้นด้วยรำซัดอย่างละครชาตรี แล้วลงโรงจับเรื่องด้วยเพลงวาอย่างละครนอก เพลงร้องและวิธีการแสดงมีทั้งแบบละครชาตรีและละครนอกปนกัน เช่น ร่ายสำหรับดำเนินเรื่องก็มีทั้งร่ายชาตรีและร่ายนอก นับว่าเป็นละครอีกชนิดหนึ่งที่มีศิลปะ 2 แบบรวมเข้าด้วยกันและยังเป็นที่นิยมอยู่จนถึงปัจจุบัน (มนตรี ตราโมท, 2540: 6-8)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

จากข้อความข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าละครชาตรีแต่เดิมนั้นเป็นของเก่าสมัยอยุธยา เกิดขึ้นก่อนที่จะมีโขนละคร แล้วแพร่หลายไปทางจังหวัดภาคใต้จนเป็นที่นิยมของชาวบ้าน เล่นเรื่องมโนห์รากันเป็นหลักจนทำให้ชาวบ้านเรียกละครชาตรีว่า “โนห์รา” ตามชื่อเรื่องที่แสดง ใช้เครื่องดนตรีตามแบบแผนเดิมในการบรรเลงประกอบการแสดง แต่เมื่อละครชาตรีได้แพร่หลายเข้ามาในกรุงเทพฯ ซึ่งมีการเล่นละครนอกและลิเกอยู่ก่อนแล้ว ละครชาตรีจึงต้องปรับเปลี่ยนวิธีการแสดงตามความนิยมสังคมในขณะนั้น โดยเหลือแบบแผนการแสดงละครชาตรีของภาคใต้ไว้บางส่วน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ละครชาตรีในภาคใต้กับในกรุงเทพฯ มีความแตกต่างกันอย่างมาก

2.3 ความเชื่อกับละครชาตรี

ความเชื่อเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับคนไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณ ละครชาตรีเป็นละครที่เกิดขึ้นจากการรับวัฒนธรรมด้านละครของอินเดียมาแล้วปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่และความเชื่อของชาวไทย เห็นได้จากละครชาตรีในปัจจุบันยังคงมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อให้ได้เห็นอยู่

หนังสือละครฟ้อนรำของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้กล่าวถึงประเพณีของละครโนห์ราชาตรี ไว้ดังนี้

> *ยังมีประเพณีของละครโนราชาตรี ที่เป็นการแปลกอีกอย่าง 1 เกิดแต่กลัวถูกกระทำร้ายด้วยวิทยาคม มักใช้เสกเป่าและมีเครื่องป้องกันต่าง ๆ เป็นต้นว่ามีด้ายมงคลสวมเทริดที่ใส่ศีรษะ และบางทีก็ใช้ผ้าประเจียดห้อยบ่าเวลาที่ออกโรงเล่นละคร เป็นอย่างนี้จนกระทั่งถึงพวกแขกมลายูที่เอาอย่างละครโนราชาตรีไปเล่นเป็นพวกละครแขกก็เอาเลขยันต์ของไทยไปใช้ด้วย คงเป็นประเพณีเก่าแก่แต่ครั้งกรุงเก่า เห็นจะเป็นเพราะเหตุนี้เองพวกละครนอกที่เล่นในกรุงเทพฯ จึงมักเข้าใจกันว่าพวกละครโนราชาตรีถนัดใช้วิทยาคม ทำได้ทั้งให้คนดูหลงรัก และให้ละครที่เล่นประชันมีอันเป็นไปต่าง ๆ ไม่มีใครจะใคร่กล้าเล่นประชันกับละครชาตรีด้วยเกรงวิทยาอาคม แล้วจึงเลยเกิดความเข้าใจกันกลายไปว่าถ้าจะเล่นละครแก้สินบนให้ศักดิ์สิทธิ์แล้วต้องเล่นละครชาตรี ละครชาตรีจึงเป็นการเล่นสำหรับแก้สินบนอยู่ในกรุงเทพฯ จนทุกวันนี้* (สมเด็จฯ กรมพระยาดำรง-ราชานุภาพ, 2546: 259-260)

หนังสือการละเล่นของไทยของนายมนตรี ตราโมท ได้กล่าวถึงการสร้างโรงละครและวิธีการแสดงละครชาตรี ไว้ดังนี้

> *โรงละครชาตรีไม่ต้องมีสิ่งใดประกอบมากมาย แม้ฉากก็ไม่ต้องมี บริเวณที่แสดงนอกจากจะมีหลังคาไว้บังแดดบังฝนตามธรรมดา ซึ่งในโบราณใช้เสา 4 ต้น ปัก 4 มุม เป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสแล้ว ก็มีเตียง 1 เตียง และเสากลางซึ่งถือว่าเป็นเสามหาชัยอีก 1 เสาเท่านั้น เสาต้นกลางถือว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก (ในสมัยก่อนจะต้องใช้ไม้ชัยพฤกษ์) เพราะมีความหมายถือแทนองค์พระวิสสุกรรม หรือเป็นเสาที่*

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

พระวิสสุกรรมเสด็จมาประทับ มีนิยายอันเกี่ยวกับเสานี้อยู่เรื่องหนึ่งว่า พระเทพสิงหรกับแม่ศรีคงคาซึ่งเป็นสามีภริยากัน เป็นผู้สามารถในการแสดงละครชาตรีอย่างเลิศ แต่เป็นคนเข็ญใจต้องเที่ยวแสดงละครเร่ร่อนไปในที่ต่าง ๆ เพื่อหาเลี้ยงตัว การแสดงละครของพระเทพสิงหรกับแม่ศรีคงคามีศิลปะถึงขนาดจนใคร ๆ ก็เลื่องลือไปทั่วเมือง ตลอดจนนางฟ้าก็พาลงมาดูและเพลิดเพลินจนลืมขึ้นเฝ้าพระอิศวร พระอิศวรก็กริ้ว ตรัสว่า จะจัดละครโรงใหญ่ขึ้นแสดงบ้าง เพื่อประชันและทำลายการแสดงละครของพระเทพสิงหรกับแม่ศรีคงคา พระวิสสุกรรมจึงทูลเตือนว่า พระองค์เป็นเจ้าโลกจะไปทำการทับถมทำลายผู้น้อยนั้น หาเป็นการสมควรไม่ พระอิศวรก็ไม่ยอม จัดการแสดงจนได้ พระวิสสุกรรมก็เข้าด้วยพระเทพสิงหรและแม่ศรีคงคา บอกว่าถ้าจะแสดงเมื่อใดให้ทำที่ประทับไว้จะมากำกับคุ้มครองอยู่ด้วย เพื่อปกป้องผองภยันตรายและมิให้แพ้พระอิศวรได้ จึงได้ทำผูกผ้าแดงปักไว้ตรงกลางโรง พระวิสสุกรรมก็มาประทับเป็นประธานอยู่ตลอดเวลาการแสดง ทำให้ละครชาตรีไม่แพ้ละครโรงใหญ่ของพระอิศวรได้ จึงเป็นประเพณีสืบมาว่า โรงละครชาตรีต้องมีเสากลาง หากไม่มีจะใช้เสาอื่นใดตั้งแทนก็ได้ เสานี้ใช้เป็นที่ผูกซองคลี (ซองใส่ไม้รบต่าง ๆ) ในภายหลัง เพื่อสะดวกในการแสดงที่ตัวละครจะหยิบเอาได้ตามความต้องการโดยรวดเร็ว

วิธีการแสดง เริ่มต้นจะต้องทำพิธีบูชาครูเบิกโรง มีเทียน 1 เล่ม ธูป 3 ดอก หมาก 3 คำ (ป้ายปูนทางด้านหลังใบพลูและจีบเอาหลังเข้า) หมาก 3 คำนี้ใส่ในโทนทั้งคู่ 2 คำ ใส่ที่โคนเสากลาง (หรือใต้เสื่อก็ได้) 1 คำ กับเงินกำนลอีก 3 สลึง 1 เฟื้อง เงินกำนลนี้ เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วจะต้องแบ่งให้คนเบิกโรง 1 สลึง คนรำซัดหน้าบท 1 สลึง คนแบกซองคลี 1 สลึง และอีก 1 เฟื้องเป็นส่วนทำบุญอุทิศให้ครูบาอาจารย์ เมื่อทำพิธีบูชาครูเสร็จแล้วปี่พาทย์ก็โหมโรงชาตรี แล้วร้องประกาศหน้าบท ถ้ามีบายศรีด้วยก็จะร้องเริ่มด้วย “ขานเอ” ถ้าไม่มีก็ตัดไปร้องเชิญครูทีเดียว ต่อจากนั้นก็มีตัวยืนเครื่องออกมารำซัดหน้าบทตามเพลง การรำซัดนี้ในโบราณขณะที่รำ ตัวรำจะต้องว่าอาคมไปด้วย เพื่อป้องกันเสนียดจัญไรและกระทำยำเยียต่าง ๆ วิธีเดินวนรำซัดก่อนแสดงนี้ จะรำเวียนซ้ายเรียกว่าชักใย

แมลงมุม หรือชักยันต์ ต่อจากรำซัดหน้าบทเวียนซ้ายแล้วก็เริ่มจับเรื่อง ตัวละครขึ้นนั่งเตียงแสดงต่อไป การแสดงละครชาตรี ตัวละครจะร้องเอง ไม่ต้องมีต้นเสียงตัวละครที่นั่งอยู่ ณ ที่นั้น ก็เป็นลูกคู่ไปในตัว และเมื่อเลิกการแสดงจะรำซัดอีกครั้งหนึ่ง ว่าอาคมถอยหลังรำเวียนขวา เรียกว่าคลายยันต์ เป็นการถอนอาถรรพณ์ทั้งปวง (มนตรี ตราโมท, 2540: 6-8)

จากข้อความข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าละครชาตรีนั้นมีประเพณีความเชื่อที่ยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นธรรมเนียม มีการบูชาครูบาอาจารย์ก่อนการแสดงเหมือนกับละครประเภทอื่น ๆ แต่ที่พิเศษกว่าคือนักแสดงจะต้องรำซัดพร้อมกับร่ายอาคมก่อนทำการแสดงทุกครั้งเพื่อเป็นการป้องกันสิ่งไม่ดีต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นระหว่างทำการแสดงตามความเชื่อและเมื่อแสดงเสร็จจะต้องรำซัดแล้วร่ายอาคมถอยหลังเพื่อเป็นการถอนอาถรรพณ์ การตั้งโรงละครจะต้องมีเสากลางตามความเชื่อว่าเป็นที่ประทับของพระวิสสุกรรม ซึ่งจากประเพณีความเชื่อเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านมองว่าละครชาตรีเป็นละครที่มีการร่ายคาถาอาคมไว้ จึงเป็นที่นิยมในการจ้างไปเล่นเพื่อแก้สินบนตลอดจนถึงทุกวันนี้

แต่ชื่อเรียก “ละครชาตรี” นั้นไม่ปรากฏที่เมืองพัทลุง เมื่อสันนิษฐานประกอบกับคำศัพท์ “ชาตรี” เช่นว่าเป็นชายชาตรี ซึ่งเข้าใจกันทั่วไปว่าเป็นพวกที่รู้เล่ห์กลต่าง ๆ มักจะเล่นแก้สินบนตามสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เพราะสามารถหาไปเล่นได้ด้วยค่าจ้างที่ไม่สูงมากจึงใช้ละครชาตรีไปเล่นแก้สินบนจนกลายเป็นธรรมเนียม โดยในเล่นแก้สินบนจะเป็นละครชาตรีแค่ตอนเบิกโรงหลังจากนั้นก็จะเล่นเป็นละครนอกไปจนจบ (พูนพิศ อมาตยกุล, 2553: 313-315)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่องความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมดนตรีไทยตำบลบางปลา : กรณีศึกษาดนตรีไทยคณะสุดประเสริฐ ของพรรณศิริ จุลกาฬ (2542: 90-108) วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต วิชาเอกมนุษยดุริยางควิทยา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผลการศึกษาพบว่าตำบลบางปลามีหลักฐานปรากฏชัดในต้นกรุงรัตนโกสินทร์และอยู่มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งก็มีอาชีพไปตามสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีกิจกรรม ทางด้านวัฒนธรรมดนตรีและนาฏศิลป์ที่โดดเด่น คณะสุดประเสริฐเป็นคณะที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน เป็นคณะคนตรีที่ใหญ่และ

มีจำนวนสมาชิกมาก และมีชื่อเสียงทั้งทางด้านดนตรี ละครชาตรี และลิเก ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ตามแนวคิดของศาสตราจารย์ประเวศ วะสี ซึ่งสรุปได้ 3 ข้อ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ มีการกระจายรายได้ โดยบริหารเงินอย่างมีระบบและยุติธรรม ด้านจิตใจ มีความประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบศีลธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นการสร้างเกียรติศักดิ์ศรี และความภาคภูมิใจในหมู่คณะ และสอดคล้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย คือมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและตัดสินใจ

งานวิจัยเรื่องการศึกษาละครชาตรีตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ของสุภาศิริ สิงห์กระโจม (2555: 150-163) วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผลการศึกษาพบว่า ละครชาตรีตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ได้รับการถ่ายทอดครั้งแรก จากครูละครชาตรีจังหวัดเพชรบุรี มีมาเป็นเวลา 70 ปี ปัจจุบันมีจำนวน 6 คณะ คณะที่มีการบริหาร จัดการและมีการถ่ายทอดความรู้ด้านการแสดงได้สมบูรณ์ที่สุดคือ คณะสุดประเสริฐและคณะนาฏศิลป์วันเพ็ญ การแสดงมีลักษณะเป็นละครประยุกต์ที่นำละครนอก ละครพันทาง ลิเกและเพลง ลูกทุ่งมาผสมกัน ปัจจุบันไม่ปรากฏความเป็นละครชาตรีแบบโบราณ แต่ยังคงเรียกชื่อละครชาตรีตามเดิมอยู่ ได้รับการว่าจ้างไปแสดงในงานแก้บนเป็นหลัก ค่าจ้างที่ได้รับสามารถเลี้ยงชีพสมาชิกของคณะละครชาตรีได้ และมีการปรับตัวโดยประยุกต์การแสดงให้ตรงกับความต้องการของผู้ชม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

งานวิจัยเรื่องละครชาตรีเมืองเพชร ของจันทิมา แสงเจริญ (2539: 251-259) วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขานาฏยศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผลการศึกษาพบว่า ส่วนประกอบของการแสดงยังคงรูปแบบเดิมคือการประกอบพิธีทำโรงที่มีเสากลาง การรำซัดชาตรียังมีให้เห็น การร้องใช้เพลงโทนเป็นหลัก การถ่ายทอดเป็นไปเพื่อธุรกิจจึงถ่ายทอดวิธีการแสดงให้ผู้ที่สนใจในการประกอบอาชีพแสดงในคณะ เท่านั้นแต่ในส่วนของพิธีกรรมรำซัดชาตรี จะถ่ายทอดเฉพาะในเครือญาติ บทบาทคณะชาตรี จังหวัดเพชรบุรีนิยมแสดงในงานมงคลและอวมงคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสดงเพื่อแก้สินบน

งานวิจัยเรื่องการศึกษาละครชาตรีคณะปทุมศิลป์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรีของปาริชาต กันตะเพ็ชร์ (2549: 76-82) วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกมานุษยดุริยางควิทยา

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผลการศึกษาพบว่า การแสดงละครชาตรี คณะปทุมศิลป์ จังหวัดเพชรบุรี เป็นคณะละครชาตรีที่สืบทอดมาจากหลวงอภัยพลรักษ์ผู้มีบทบาทต่อละครชาตรีจังหวัดเพชรบุรีสมัยแรกทำให้เป็นคณะละครที่ยังคงรูปแบบดั้งเดิมไว้มากที่สุด ดนตรีที่ใช้เป็นการนำเครื่องดนตรีไทยเข้ามาผสมในวงปี่พาทย์ชาตรีที่ใช้ตั้งเดิม เครื่องดนตรีที่นำเข้ามาผสม คือ ระนาด ตะโพน เครื่องประกอบจังหวะ การประสมวงแบ่งได้เป็น วงปี่พาทย์ชาตรีเครื่องเล็ก วงปี่พาทย์ชาตรีเครื่องกลาง วงปี่พาทย์ชาตรีเครื่องใหญ่ เพลงที่ใช้บรรเลง แบ่งเป็น เพลงหน้าพาทย์ เพลงเกล็ด เพลงขับร้องใช้เพลงไทยและเพลงโทน เนื้อร้องเป็นบทกลอนสุภาพ การแสดง ละครชาตรีมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวตามแบบโนห์ราภาคใต้และละครของหลวง มีวัฒนธรรมดั้งเดิมคือ เสากลางโรง ซึ่งในปัจจุบันบางคณะยกเลิกธรรมเนียมนี้ไปแล้ว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บทที่ 3
ประวัติดนตรีไทยคณะสุดประเสริฐ

ดนตรีไทยคณะสุดประเสริฐเป็นคณะดนตรีไทยที่เก่าแก่และมีชื่อเสียงอย่างมากในชุมชนเกาะบางปลา ผู้วิจัยได้รวบรวมประวัติความเป็นมาของดนตรีไทยคณะสุดประเสริฐจากงานวิจัยและการสัมภาษณ์จากผู้เกี่ยวข้องกับคณะสุดประเสริฐ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้ดังนี้

3.1 ประวัติความเป็นมาของคณะสุดประเสริฐ

ดนตรีไทยคณะสุดประเสริฐนั้นมีการพัฒนาด้านวิชาชีพดนตรีไทยตลอดมาตั้งแต่ก่อตั้งคณะ โดยผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงพัฒนาการของคณะโดยแบ่งเป็น 4 ยุค ตามผู้ดูแลวงในขณะนั้น ดังนี้

3.1.1 ยุคนายเพชร ศรีเพชร

นายเพชร ศรีเพชร เป็นบรรพบุรุษผู้ก่อตั้งคณะดนตรีไทยในตำบลบางปลา เดิมเป็นชาวจังหวัดนครราชสีมาที่เข้ามาอาศัยในตำบลบางปลาและจัดตั้งคณะดนตรีไทยขึ้นช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 สมรสกับนางจ่าง เนตรจันทร์ ซึ่งเป็นคนในตำบลบางปลา มีบุตรธิดาร่วมกัน 4 คน คนแรกเป็นผู้หญิงชื่อ พุด เป็นนักดนตรีปี่พาทย์ที่มีความจำเป็นเลิศ คนที่สองเป็น ชื่อ พู เป็นนักดนตรีไทยเช่นกัน คนที่สามชื่อ แป๊ะ พิการเป็นใบ้และหูหนวกตั้งแต่เกิดแต่สามารถบรรเลงเครื่องประกอบจังหวะได้ คนที่สี่ชื่อ ประพาส เป็นนักดนตรีที่สามารถบรรเลงเครื่องดนตรีไทยได้หลายชนิดเช่นกัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

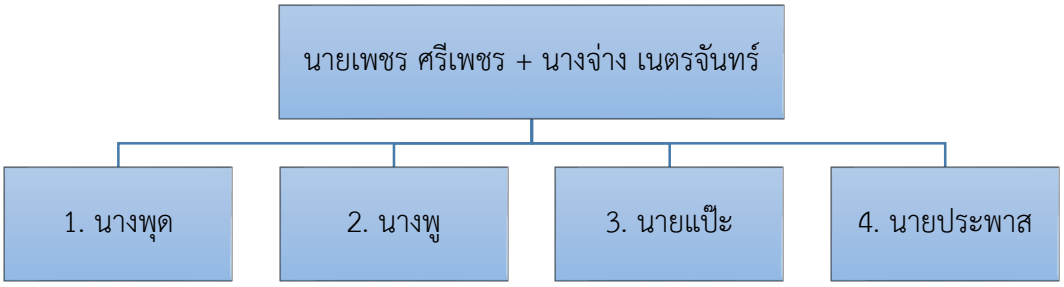

ตารางที่ 1 ตารางการสืบทอดกิจการคณะสุดประเสริฐ รุ่นที่ 1

บุตรธิดาของนายเพชร ศรีเพชร ได้สมรสแล้วแยกย้ายไปมีครอบครัว ยกเว้นนางพุด บุตรสาวคนโตได้สมรสกับนายชิด ศรีอ่อน ซึ่งเป็นลูกศิษย์ที่มาเรียนดนตรีไทยกับนายเพชร ส่วนนางพลูได้สมรสกับนายโต๊ะ พูลมา ลูกศิษย์ที่มาเรียนดนตรีไทยกับนายเพชรเช่นกัน และนายประพาส ศรีเพชร ได้สมรสกับนางไสว ชาวบางน้ำจืดและเป็นสะใภ้ที่ไม่มีความรู้ทางด้านดนตรีไทยหรือละครชาตรี ส่วนนายแป๊ะ ถึงแก่กรรมตั้งแต่ยังหนุ่ม

พรรณศิริ จุลกาฬ (พรรณศิริ จุลกาฬ, 2542: 34-35) ได้ศึกษาประวัติของนายเพชร ศรีเพชร พบว่า นายเพชร ศรีเพชร เป็นนักดนตรีไทยที่มีฝีมือและความสามารถด้านธุรกิจมาก ได้ก่อตั้งคณะดนตรีไทยเอกชน รับบรรเลงในงานพิธีกรรมต่าง ๆ บ้านพักของนายเพชรได้เปิดเป็นสำนักดนตรีปี่พาทย์ที่รับลูกศิษย์ชาวบางปลามาฝึกหัดดนตรีไทยที่สำนักและถ่ายทอดวิชาความรู้ด้านดนตรีไทยประจำคณะไว้มากมาย ซึ่งในยุคนี้จัดเป็นยุคที่พยายามก่อสร้างคณะ เห็นได้จากบุตรธิดาของนายเพชรทุกคนได้รับการฝึกฝนให้บรรเลงเครื่องดนตรีไทยให้ได้เกือบครบทุกชนิด แม้ว่าบุตรธิดาจะสมรสและแยกย้ายไปมีครอบครัว แต่ทุกคนยังคงร่วมเป็นนักดนตรีในคณะของนายเพชร ไม่ได้แยกตัวออกจากคณะ ภายหลังจากที่นายเพชรถึงแก่กรรม นางพุดและนายชิด (บุตรเขย) ได้รับสืบทอดกิจการคณะดนตรีไทยต่อ เนื่องจากนางพุด ศรีอ่อน มีความเข้มแข็ง ขยันหมั่นเพียรและได้รับการฝึกฝนให้บรรเลงเครื่องดนตรีปี่พาทย์เกือบทุกชนิด ประกอบกับเป็นผู้มีความสามารถในการจดจำเพลงได้ดี จึงได้รับการต่อเพลงมากกว่าพี่น้องคนอื่น ๆ ได้รับการนับถือว่าเป็นผู้มีฝีมือในเชิงดนตรีปี่พาทย์คนหนึ่ง และมีประสบการณ์ในการบริหารกิจการคณะดนตรีไทยจากผู้เป็นบิดาอีกด้วย ส่วนนายประภาส ศรีเพชร เป็นนักดนตรีไทยที่มีความเชี่ยวชาญเครื่องดนตรีประเภทเครื่องหนังมากกว่าเครื่องดนตรีประเภทดำเนินทำนอง จากเหตุผลนี้จึงทำให้กิจการคณะดนตรีไทยของนายเพชร ศรีเพชร ได้สืบทอดกิจการให้กับครอบครัวศรีอ่อน ส่วนครอบครัวของนายโต๊ะและนางพู พูลมา และครอบครัวของนายประภาสและนางไสว ศรีเพชร ยังคงเป็นสมาชิกในคณะดนตรีไทยของนายชิดและนางพุด ศรีอ่อน ต่อไป

3.1.2 ยุคนายชิดและนางพุด ศรีอ่อน

หลังจากที่นายชิดและนางพุด ศรีอ่อนรับช่วงสืบทอดดูแลกิจการวงดนตรีไทยต่อจากนายเพชร ศรีเพชร มีชื่อเสียงมากจนชาวบ้านทั่วไปเรียกคณะดนตรีไทยคณะนี้ว่า “คณะตาชิด” และ “คณะยายพุด” ในยุคนี้ได้มีการขยายกิจการเพิ่มขึ้นจากเดิมที่มีแค่รับบรรเลงดนตรีปี่พาทย์ตาม

งานพิธีกรรมต่าง ๆ ได้จัดตั้งคณะละครชาตรีประจำคณะของตนด้วย จึงทำให้ทางคณะมีครบทั้งดนตรีไทยและละคร โดยมีนายชิด ศรีอ่อน เป็นโต้โผของคณะ นอกจากนี้นายชิดยังได้รับเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้านอีกด้วย นายชิดและนางพุด ศรีอ่อน มีบุตรธิดารวมทั้งสิ้น 10 คน

บุตรและธิดาทั้ง 10 คนได้รับการฝึกฝนวิชาชีพด้านดนตรีไทยและด้านละครชาตรีด้านใดด้านหนึ่ง บางคนมีความสามารถทั้ง 2 ด้าน มีจุดมุ่งหมายคือเพื่อสืบทอดวิชาชีพดนตรีปี่พาทย์ของตระกูลและเป็นกำลังของคณะในการประกอบอาชีพคณะดนตรีไทย เพราะในการขยายกิจการของคณะครั้งนี้จำเป็นต้องใช้บุคลากรเพิ่มขึ้น จนกิจการของคณะได้ครอบคลุมทั้งดนตรีไทยและละครชาตรีอย่างครบวงจร นายชิดและนางพุด ได้เปลี่ยนชื่อคณะใหม่ให้เหมาะสมเนื่องจากชื่อเดิมเป็นชื่อที่ขาวบ้านเรียกขานกันตามชื่อของผู้ดูแลวง โดยชื่อคณะใหม่นี้ได้ตั้งตามชื่อของบุตรชายคนแรก คือ นายบุญเชิด และเพื่อความเป็นสิริมงคลจึงเติมคำว่า “ร่วมศิริ” ต่อท้าย จึงมีชื่อคณะอย่างเป็นทางการคือ “คณะบุญเชิดร่วมศิริ” เพราะตระกูลศรีอ่อนเป็นคณะดนตรีไทยมีออาชีพคณะหนึ่งในตำบลบางปลา การบรรเลงดนตรีปี่พาทย์จึงถือเป็นอาชีพที่สำคัญมากสำหรับการทำมาหากิน บุตรหลานในตระกูลจึงได้รับการปลูกฝังให้ตั้งใจศึกษาดนตรีปี่พาทย์และละครชาตรี ซึ่งเป็นดนตรีที่ต้องอาศัยระยะเวลาและประสบการณ์ในการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความชำนาญในเครื่องดนตรีและการละคร โดยจะได้รับการฝึกหัดตั้งแต่อายุน้อย เพราะมือไม้ยังอ่อนและสมองพร้อมที่จะจดจำเพลงต่าง ๆ ได้โดยง่ายและมีระยะเวลาฝึกฝนได้นาน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

นายสุชาติ ศรีอ่อนได้ ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการถ่ายทอดดนตรีไทยของนายชิดและนางพุด ศรีอ่อน ไว้ว่า

> *เริ่มต้นก็หัดสาธุการนั่นแหละ หัดเครื่องไทย เริ่มแรกที่บ้านยังไม่มีเครื่องมอญ มีแต่เครื่องไทย เมื่อพอทำได้ก็รับจ้างเขาไปตีเครื่องกับจังหวะ ตีฉาบเล็ก ฉาบใหญ่ ฉิ่ง ถ้าคนเขามาหาไป เราก็ไป เสร็จแล้วแม่ก็จะหัดละคร แม่เป็นละคร พ่อเป็นปี่พาทย์ พ่อก็ได้รับถ่ายทอดมาจากย่ากับปู่ ก็ทำต่อกันเรื่อยมา เวลาไปเล่นละครฉันก็ไปกับเขา พ่อไปตีระนาดละคร แม่ก็ไปเล่นละคร ฉันก็ตามเขาไปตีจังหวะบ้าง ใช้ประสบการณ์ใช้ความจำ โดยที่ไม่ต้องต่อหมดทุกอย่าง แต่ส่วนที่สำคัญต้องต่อ เช่น เพลงตระหน้าทับตะโพน ปู่จะเป็นคนคอยบอกได้ ปู่ตีกลองกับเป่าปี่ ละครเริ่มดี พ่อกับแม่*

ก็ส่งไปเรียน ให้ลูกหลานไปเรียนเครื่องมอญ พ่อกับแม่สร้างเครื่องมอญ เครื่องนางหงส์ เริ่มแรกก็มี 3 โค้ง ตอนนี้เครื่องอยู่ที่น้องชาย ทิตนึกนั่นแหละ สมัยก่อนต้องนั่งเรือไปเรียน ไม่ได้มีรถเหมือนสมัยนี้... (สุชาติ ศรีอ่อน, สัมภาษณ์, 27 พฤศจิกายน 2561)

ตารางที่ 2 ตารางการสืบทอดกิจการคณะสุดประเสริฐ รุ่นที่ 2

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จากการสัมภาษณ์นายสุชาติ ศรีอ่อนและรวบรวมข้อมูลจากงานวิจัยทำให้ทราบว่า นางพุด ศรีอ่อน เป็นบุคคลสำคัญของคณะที่วางรากฐานวิชาชีพดนตรีให้แก่บุตรหลานและสมาชิกนักดนตรีในคณะ บ้านของนางพุดเปรียบเสมือนศูนย์รวมคณะดนตรีไทยบุญเชิดร่วมศิริ บ้านที่เป็นที่ตั้งของคณะดนตรีไทยจะมีลูกหลานอาศัยอยู่หลายคน มีลูกศิษย์ที่เข้ามาฝึกฝนดนตรีและเป็นสมาชิกของคณะอีกจำนวนหนึ่ง แม้ลูกหลานจะแยกย้ายไปมีครอบครัว มักจะเลือกสร้างที่อยู่อาศัยในบริเวณที่สามารถเดินทางมาซ้อมดนตรีที่บ้านของนางพุดได้สะดวก มีการซ้อมดนตรีไทยทุกวันเป็นกิจวัตรสม่ำเสมอเพื่อฝึกฝนพัฒนาฝีมือและไม่ให้ลืมบทเพลงที่จะใช้งาน เวลาที่ไปบรรเลงในงานต่าง ๆ ก็จะสามารถบรรเลงได้ทันที

ในการถ่ายทอดวิชาดนตรีไทยให้กับลูกหลานและลูกศิษย์ของคณะ คนยังไม่โตพอที่จะฝึกหัดบรรเลงเครื่องดนตรีดำเนินทำนองจะให้เริ่มฝึกบรรเลงเครื่องกำกับจังหวะก่อน เพราะการฝึกเครื่องกำกับจังหวะบ่อยครั้ง เด็กจะเริ่มซึมซับและเข้าใจในอัตราจังหวะต่าง ๆ เพลง ทำให้สามารถจับจังหวะได้อย่างแม่นยำ เพราการเรียนดนตรีนั้นจังหวะเป็นสิ่งที่สำคัญ หากผู้เรียนไม่เข้าใจเรื่องจังหวะจะทำให้ฝึกบรรเลงเครื่องดนตรีดำเนินทำนองได้ยากลำบาก แต่เมื่อเข้าใจจังหวะแล้วจะสามารถฝึกบรรเลงเครื่องดนตรีและจดจำเพลงต่าง ๆ ได้ง่าย หากได้ติดตามวงดนตรีไปบรรเลงเครื่องกำกับจังหวะ จะทำให้ผู้เรียนเรียนรู้วิธีการบรรเลงได้เร็วขึ้นจากประสบการณ์จริงและทำให้จดจำเพลงได้ดี

ลูกหลานในตระกูลศรีอ่อน เมื่ออายุ 7 - 8 ปี จะได้รับการฝึกหัดเครื่องดนตรีปี่พาทย์จากนางพุด ก่อนเรียนจะต้องทำมีพิธียกครูเพื่อฝากตัวเป็นศิษย์ ผู้เรียนจะต้องเตรียมดอกไม้ ธูป เทียน และเงินกำนลจำนวน 6 สลึง มามอบให้นางพุด จากนั้นจะให้ผู้เรียนเริ่มฝึกเครื่องดนตรีฆ้องวงใหญ่เป็นลำดับแรก ซึ่งเป็นเครื่องดำเนินทำนองหลักที่มีความสำคัญ ฝึกการจับไม้ฆ้องให้ถูกต้องและท่านั่งในการบรรเลง เมื่อคุ้นเคยกับวิธีจับไม้ฆ้องและท่านั่งแล้วจะต้องทำความคุ้นเคยกับเสียงของฆ้องวงใหญ่ก่อน ลำดับถัดมาจะเริ่มต่อเพลง เริ่มต่อเพลงสาธุการเป็นเพลงแรก ซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์พื้นฐานที่นักดนตรีไทยจะต้องฝึกก่อนที่จะเริ่มต่อเพลงอื่น ๆ นางพุดจะพยายามต่อเพลงให้ทีละนิดเพื่อให้ผู้เรียนจำเพลงได้แม่นเพราะเพลงสาธุการเป็นเพลงที่ค่อนข้างยาวและมีทำนองซ้ำเยอะ จึงยากแก่การจดจำ ในวันธรรมดาจะใช้เวลาช่วงเช้าซ้อมก่อนไปโรงเรียน หลังจากกลับจากโรงเรียนจะเริ่มซ้อมต่อจนถึงเวลารับประทานอาหารมื้อเย็น ส่วนในวันหยุดจะต้องอยู่บ้านเพื่อฝึกซ้อมดนตรีทั้ง 3 เวลา คือ ช่วงเช้า ช่วงบ่ายและช่วงค่ำ

ด้านละครชาตรีได้ ครูจิบ รุ่งไพโรจน์ ครูละครชาตรีจากจังหวัดเพชรบุรีมาถ่ายทอดความรู้ด้านละครให้กับบุตรหลานในตระกูล เป็นกำลังสำคัญในการถ่ายทอดการแสดงละครชาตรีให้กับสมาชิกในคณะ นางเพลินใจ แก้วสมนึก ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับครูจิบ รุ่งไพโรจน์ ไว้ว่า

> *ชวดจิบแกเป็นครูสอนละครชาตรีเมืองเพชร แม่สุดประเสริฐเขาเห็นว่า ทางนี้จะต้องหัดละครก็ไปรับแกมาสอนมาหัดให้ มานอนที่นี่เลย ก็มาอยู่ที่บ้านนี้เลย เราก็รักแก แกมาคนเดียว แกไม่มีลูก ไม่มีแฟน เป็นสาวแก่ ก็เลยให้มาอยู่ด้วยมาหัด*

ละครชาตรีให้คนในคณะ แกก็สอนเราดี ปากก็สอนร้อง มือก็ตีโทนสองข้าง แต่แกไม่ได้สอนดนตรี สอนแต่ละครชาตรีอย่างเดียว โทนแกไม่น่าจะเป็นหรอก แกก็ตีได้เพื่อว่าตอนหัดแค่นั้นแหละ ให้รู้ว่ามีเสียงนี้นะ แกไม่เป็นดนตรีหรอกเป็นรำอย่างเดียว ละครชาตรี แต่ดนตรีก็พอตีได้ (เพลินใจ แก้วสมนึก, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2561)

นายสุชาติ ศรีอ่อน ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับละครชาตรีของคณะไว้ว่า

มี ๆ เริ่มเล่นแล้ว รุ่นแม่ฉันเริ่มเล่นกันแล้วไง แต่ย่าไม่ค่อยได้ไปตีละครกับเขาเท่าไหร่หรอก ละครเยอะมากในบางปลาเนี่ย 6 - 7 วง บ้านใครก็ฝึกเอา แล้วฉันก็ได้หัดละครด้วย มีครูจากเมืองเพชรมาหัดให้ เขาแก่แล้วแหละ เรียกแกว่าชวดจิบ
(สุชาติ ศรีอ่อน, สัมภาษณ์, 27 พฤศจิกายน 2561)

จากคำสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า ครูจิบ รุ่งไพโรจน์ ได้เข้ามาถ่ายทอดการแสดงละครชาตรีให้กับทางคณะประมาณช่วงก่อนที่นายบุญเชิดและนางประเสริฐ ศรีอ่อน จะรับสืบทอดกิจการและได้อาศัยอยู่กับคณะสุดประเสริฐจนกระทั่งถึงแก่กรรม ครูจิบได้ถ่ายทอดทั้งบทร้องและการรำให้กับสมาชิกในคณะ ส่วนดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบละครชาตรี นายชิดและนางพุดเป็นผู้ถ่ายทอดให้

บทละครชาตรีที่ใช้แสดง ชวดจิบ เป็นคนถ่ายทอดทั้งบทร้องและการรำ ดนตรีที่บรรเลงประกอบจะเป็นปู่กับย่า ...ตอนนั้นยังเด็ก ๆ อยู่เลย ประมาณสัก 2 - 3 ขวบ น่าจะประมาณปี 2507-2508 เป็นช่วงที่คุณปู่คุณย่ายังดูแลวงอยู่...
(เพลินใจ แก้วสมนึก, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2561)

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ในยุคของนายชิดและนางพุด ศรีอ่อน มีการต่อยอดกิจการเดิมของนายเพชร ศรีเพชร เห็นได้จากการเพิ่มกิจการด้านละครชาตรี ทำให้คณะนั้นมีครบทั้งดนตรีไทยและละคร เป็นการเพิ่มช่องทางทำให้มีผู้มาว่าจ้างไปบรรเลงมากขึ้นเพราะสามารถหาดนตรีและละครได้ที่คณะทันที โดยบุตรหลานทุกคนในตระกูลได้ฝึกหัดเรียนดนตรีไทยหรือละครเพื่อเพิ่มบุคลากรในคณะให้สามารถรองรับความต้องการในการว่าจ้างได้มากขึ้น อีกทั้งตั้งชื่อคณะบุญเชิดร่วมศิริขึ้นอย่างเป็นทางการ ทำให้คณะเป็นที่รู้จักและจดจำมากขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

3.1.3 ยุคนายบุญเชิด ศรีอ่อน

เมื่อนายชิดและนางพุด ศรีอ่อน อายุมากขึ้นจนไม่สามารถดูแลกิจการคณะดนตรีได้ต่อไปแล้ว จึงให้บุตรชายคนโต คือ นายบุญเชิดและนางประเสริฐ ศรีอ่อน ผู้เป็นสะใภ้ รับสืบทอดให้ดูแลกิจการของคณะต่อภายใต้ชื่อคณะบุญเชิดร่วมศิริ โดยนายบุญเชิดและนางประเสริฐ มีบุตรธิดา 4 คน ดังนี้

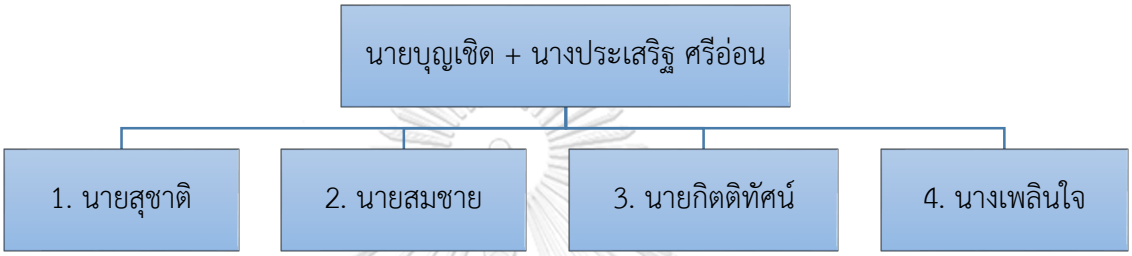

ตารางที่ 3 ตารางการสืบทอดกิจการคณะสุดประเสริฐ รุ่นที่ 3

นายบุญเชิด ศรีอ่อน ได้เปลี่ยนชื่อคณะอีกครั้ง โดยใช้ชื่อของนางประเสริฐ ผู้เป็นภรรยาเป็นชื่อคณะใหม่ ชื่อว่าคณะสุดประเสริฐ เพราะเห็นว่าเป็นชื่อที่มีความหมายและเป็นศิริมงคล โดยนายบุญเชิดรับหน้าที่ดูแลวงปี่พาทย์ ส่วนนางประเสริฐรับหน้าที่ดูแลละครชาตรี

> *...ละครชาตรีก็เริ่มมาตั้งแต่พร้อม ๆ เก่าแก่เหมือนกัน ตกทอดมาที่แม่ ส่วนพ่อก็เป็นหัวหน้าคณะทั้งละครชาตรีและปี่พาทย์ พอรุ่นนั้นหมดก็มาที่รุ่นพ่อ พอรุ่นพ่อก็ต่อมาที่รุ่นลุง ถ่ายทอดไป ใครเป็นก็เอาเครื่องไป...* (สุชาติ ศรีอ่อน, สัมภาษณ์, 24 กันยายน 2559)

ในการบริหารกิจการของนายบุญเชิด ศรีอ่อน ยังคงรูปแบบเดิมเอาไว้ รับงานแสดงทั้งดนตรีไทยและละครในงานพิธีกรรมหรืองานมหรสพการแสดง จนถึงปี พ.ศ. 2537 สมาชิกนักดนตรีไทยและนักแสดงละครชาตรีในคณะบางส่วนได้แยกตัวออกไปจัดตั้งคณะของตนเอง แต่ด้วยความสามารถของนายบุญเชิด ศรีอ่อน และพี่น้องลูกหลานในตระกูล จึงได้แก้ไขปัญหาต่าง ๆ จนผ่านพ้นไปได้ เพราะยังมีสมาชิกส่วนหนึ่งอยู่ประจำคณะ นอกจากนี้ยังได้รับการช่วยเหลือจากครอบครัวพูลมาและครอบครัวศรีเพชรมาช่วย ด้านละครได้นักแสดงละครชาตรีจากจังหวัดเพชรบุรี

ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของนางจิบ รุ่งไพโรจน์ ครูละครชาตรีที่มาถ่ายทอดความรู้เรื่องละครให้แก่คณะมาร่วมแสดงด้วย แต่จะยืมตัวเฉพาะนักแสดงละครชาตรีเท่านั้นเพราะนักดนตรีไทยในคณะมีจำนวนเพียงพอต่อจำนวนงาน

ภาพที่ 1 นางประเสริฐ ศรีอ่อน กำลังช่วยนักแสดงแต่งกาย

ที่มา : นางเพลินใจ แก้วสมนึก

ภาพที่ 2 นางประเสริฐ ศรีอ่อน ได้รับเกียรติบัตรจากสภาวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ

ที่มา : นางเพลินใจ แก้วสมนึก

ภาพที่ 3 นายบุญเชิด ศรีอ่อน บรรเลงระนาดเอกประกอบการแสดง
ที่มา : นางเพลินใจ แก้วสมนึก

พ่อมีหลายคน พ่อมีพี่น้องทั้งหมด 10 คน พี่น้องของเขาไม่ได้แยกเลย เป็นแต่เพียงลูกพี่ลูกน้อง พี่น้องแท้ ๆ ก็ยังอยู่กับวงช่วยกัน (เพลินใจ แก้วสมนึก, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2561)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

3.1.4 ยุคนายสุชาติ ศรีอ่อน

เมื่อนายบุญเชิด ศรีอ่อน ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. 2538 ผู้ที่รับสืบทอดกิจการคณะดนตรีไทยต่อคือนายสุชาติ ศรีอ่อน บุตรคนโต ได้บริการจัดการคณะร่วมกับน้องอีก 3 คน ได้แก่ นายสมชาย ศรีอ่อน นายกิตติทัต ศรีอ่อน (ชื่อเดิมสายชล) และนางเพลินใจ ศรีอ่อน ภายหลังน้องชาย 2 คน ได้สร้างเครื่องดนตรีปี่พาทย์มาเพิ่มและแยกตัวออกไป แต่ยังคงใช้ชื่อคณะสุดประเสริฐอยู่ดังเดิม ส่วนน้องสาวมีความสามารถด้านละครชาตรีจึงได้รับหน้าที่ในการบริหารงานในส่วนของละครร่วมกับนางประเสริฐผู้เป็นมารดา ทำให้คณะสุดประเสริฐในยุคนี้พี่น้องทุกคนจะช่วยกันรับงานแล้วปรึกษากันเพื่อจัดดนตรีและละครไปแสดงตามความต้องการของผู้ว่าจ้าง

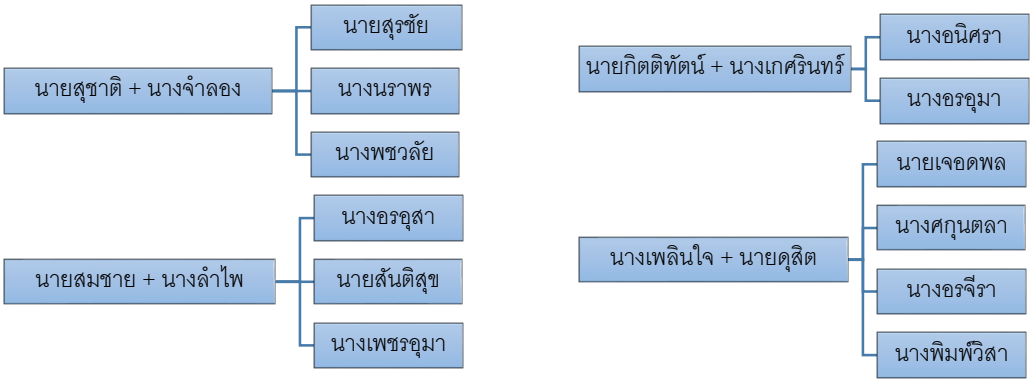

ตารางที่ 4 ตารางการสืบทอดกิจการคณะสุดประเสริฐ รุ่นที่ *4*

พี่น้องตระกูลศรีอ่อนได้ช่วยกันบริหารกิจการวงดนตรีไทยและละครชาตรี คณะสุดประเสริฐจนมีสมาชิกนักดนตรีจำนวนมาก แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนักดนตรีหลักที่บรรเลงประจำคณะประกอบด้วยบุคคลที่อยู่ในตระกูลศรีอ่อนและบุคคลที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ อีกกลุ่มคือนักดนตรีสำรองที่เคยมาร่วมบรรเลงกับคณะสุดประเสริฐ ประกอบด้วยบุคคลที่เคยเป็นนักดนตรีหลักและมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับตระกูลศรีอ่อนมาก่อน แต่ภายหลังได้แยกได้จัดตั้งคณะดนตรีของตนเอง และบุคคลที่รู้จักกันแต่ไม่ได้เป็นเครือญาติ

ปัจจุบันคณะสุดประเสริฐได้สืบทอดวิชาชีพดนตรีไทยและการละครของตนไว้ เปิดสอนดนตรีไทยและละครชาตรีให้แก่เด็กทั่วไปที่สนใจ โดยแบ่งผู้เรียนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มลูกหลานในคณะสุดประเสริฐและกลุ่มเด็กในชุมชนบางปลาทั่วไปที่สนใจ ผู้ที่ทำหน้าที่ในการสอนดนตรีไทย ได้แก่ นายสุชาติ ศรีอ่อน นายสุรชัย ศรีอ่อน และนายอำพล พูลมา โดยใช้วิธีการสอนแบบโบราณ คือ ถ่ายทอดความรู้แบบมุขปาฐะ เพลงที่สอนให้ส่วนใหญ่จะเป็นเพลงที่ใช้สำหรับบรรเลงในพิธีกรรมหรือประกอบการแสดงละครชาตรี เช่น เพลงสาธุการ เพลงชุดโหมโรงเช้า เพลงชุดโหมโรงเย็น เป็นต้น ถ้าผู้เรียนมีความชำนาญมากพอแล้วจะสามารถเข้าร่วมบรรเลงกับคณะสุดประเสริฐได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสมัครใจของผู้เรียน ทางคณะได้กำหนดให้มีการซ้อมและต่อเพลงทุกวันหลังโรงเรียนเลิก การฝึกซ้อมดนตรีของทางคณะจะเริ่มเวลา 16.00 - 17.00 น. วันละหนึ่งชั่วโมง สถานที่ซ้อมคือบ้านของนายสุชาติ เพราะเป็นที่เก็บเครื่องดนตรีของคณะจึงสะดวกแก่การนำออกมาฝึกซ้อม

นอกจากนี้นายสุชาติ ศรีอ่อน ยังได้ช่วยเหลือสังคม เคยเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารงานของโรงเรียนวัดราษฎร์บูรณะ (บางปลา) ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาประจำตำบลบางปลา

ในการเข้าไปมีบทบาทครั้งนี้อาจเป็นการสร้างแรงจูงใจให้กับเด็กและผู้ใหญ่ในตำบลบางปลาได้ใช้เวลาว่างอย่างเป็นประโยชน์ และทำให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีสภาวัฒนธรรมของตำบลบางปลาที่ช่วยสนับสนุน จัดงานประจำปีขึ้น มีการแสดงละครชาตรีจากคณะต่าง ๆ ในชุมชนบางปลา ทำให้ได้มีโอกาสไปแสดงในงานประเพณีสำคัญ ๆ ในอำเภอบางพลี เช่น งานรับบัว เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อส่งเสริม อนุรักษ์ ตลอดจนเผยแพร่วัฒนธรรมดนตรีไทยและละครชาตรีในตำบลบางปลาให้เป็นที่รู้จัก

> *มี ๆ วันเสาร์อาทิตย์เย็น ๆ เค้าจะมาฝึกรำ ฝึกดนตรีไทยกัน ตอนมาฝึกเราก็ไม่ได้เรียกร้องอะไร ก็มาฝึกกันเอง บางคนก็มาขอ อยากเป็น เราก็จัดให้เขา ปิดเทอมก็ซ้อมนะ วันธรรมดาแล้วแต่ ช่วงเย็นพอกลับมาจากโรงเรียนก็ไปซ้อม เขาก็คอยดูคอยบอก บางทีเราไม่อยู่ คุณลุงเขาก็ดูของเขาเอง ช่วยได้ เด็กที่มาฝึกก็เด็กแถวแถวนี้แหล่ะ บ้านใกล้เรือนเคียง แล้วแต่ บางทีก็มีมาจากที่ไกล ๆ เหมือนกัน ก็เห็นมาจากในเฟส เขาเห็นเขาก็อยากจะมา มาฝึกจะได้ไม่เดือดร้อน* (สันติสุข ศรีอ่อน, สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2561)

จากการศึกษาประวัติของคณะสุดประเสริฐ ผู้วิจัยพบว่าพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของคณะสุดประเสริฐนั้นเกิดจากการที่ผู้แลคณะในแต่ละยุคมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาวิชาชีพของตนให้ดีที่สุด สังเกตได้จากการเพิ่มกิจการในส่วนของละครเข้ามา ทำให้คณะมีครบทั้งดนตรีและละคร ซึ่งสะดวกต่อผู้ว่าจ้างในการหาไปแสดง คนในตระกูลที่แยกตัวออกไปตั้งวงใหม่ก็คอยช่วยเหลือกันตลอด ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันเหนียวแน่นของเครือญาติ และเป็นคณะดนตรีไทยและละครชาตรีที่มีความสามารถในการปรับตัวให้เหมาะสมกับยุคสมัยได้เสมอ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ทำให้คณะสุดประเสริฐจึงเป็นที่รู้จักและสามารถสืบทอดกิจการต่อไปได้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

3.2 คณะสุดประเสริฐในปัจจุบัน

ปัจจุบันคณะสุดประเสริฐอยู่ในความดูแลของนายสุชาติ ศรีอ่อน นายกิตติทัตน์ ศรีอ่อน และนางเพลินใจ แก้วสมนึก (นามสกุลเดิมศรีอ่อน) 3 พี่น้องตระกูลศรีอ่อน รับช่วงสืบทอดต่อจากนายบุญเชิดและนางประเสริฐ ศรีอ่อน ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงคณะสุดประเสริฐในแต่ละด้าน ดังนี้

3.2.1 สถานที่ตั้ง

คณะสุดประเสริฐตั้งอยู่ในตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ สถานที่ที่ใช้ในการฝึกซ้อมดนตรีคือ บ้านของนายสุชาติ ศรีอ่อน เพราะเครื่องดนตรีส่วนใหญ่ที่ใช้เวลาออกไปแสดงจะถูกเก็บไว้ที่นี่ เพื่อความสะดวกจึงเป็นสถานที่สำหรับฝึกซ้อมเพื่อที่จะไม่ต้องขนย้ายเครื่องดนตรีไปมา ส่วนบ้านของนายกิตติทัตน์และนางเพลินใจ รวมทั้งลูกหลานในตระกูลศรีอ่อนจะตั้งอยู่ในระแวกเดียวกัน เพื่อความสะดวกในด้านการเดินทางมาซ้อมและออกทำการแสดง

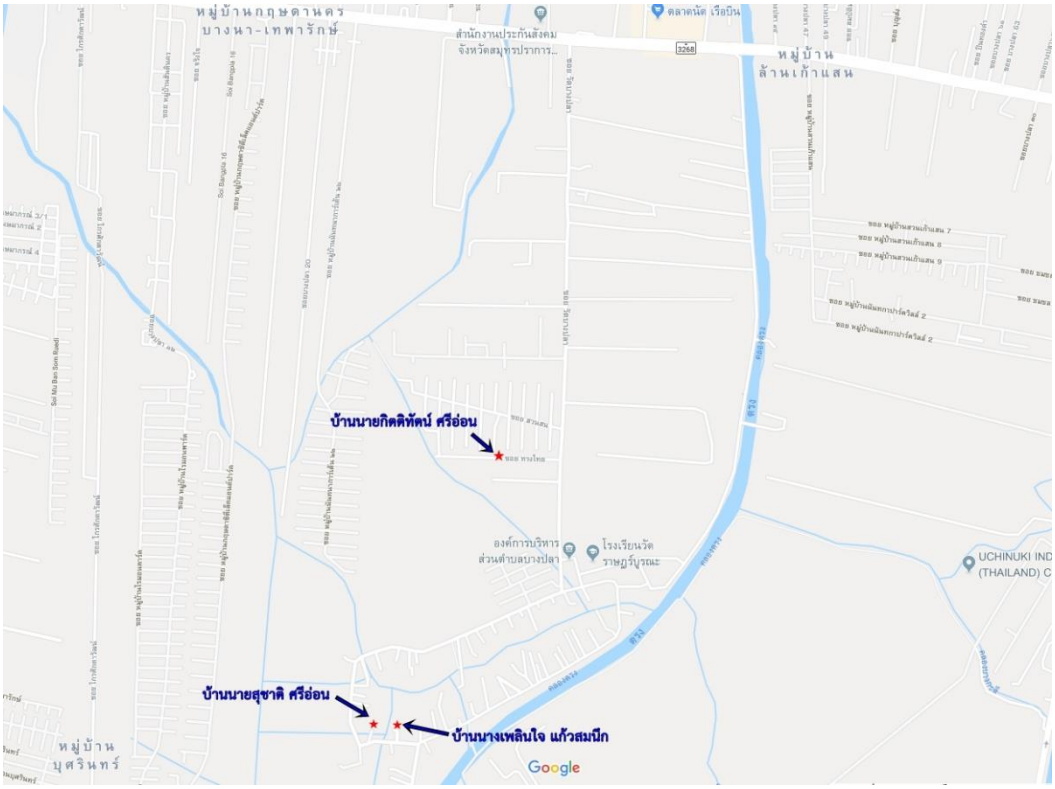

ภาพที่ 4 แผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งบ้านของผู้ดูแลคณะสุดประเสริฐ

ที่มา : Google Maps เข้าถึงเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2561

ภาพที่ 5 ทางเข้าบ้านของนายสุชาติ ศรีอ่อน

ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

ภาพที่ 6 หน้าบ้านของนายสุชาติ ศรีอ่อน

ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

ภาพที่ 7 บริเวณภายในบ้านของนายสุชาติ ศรีอ่อน
ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

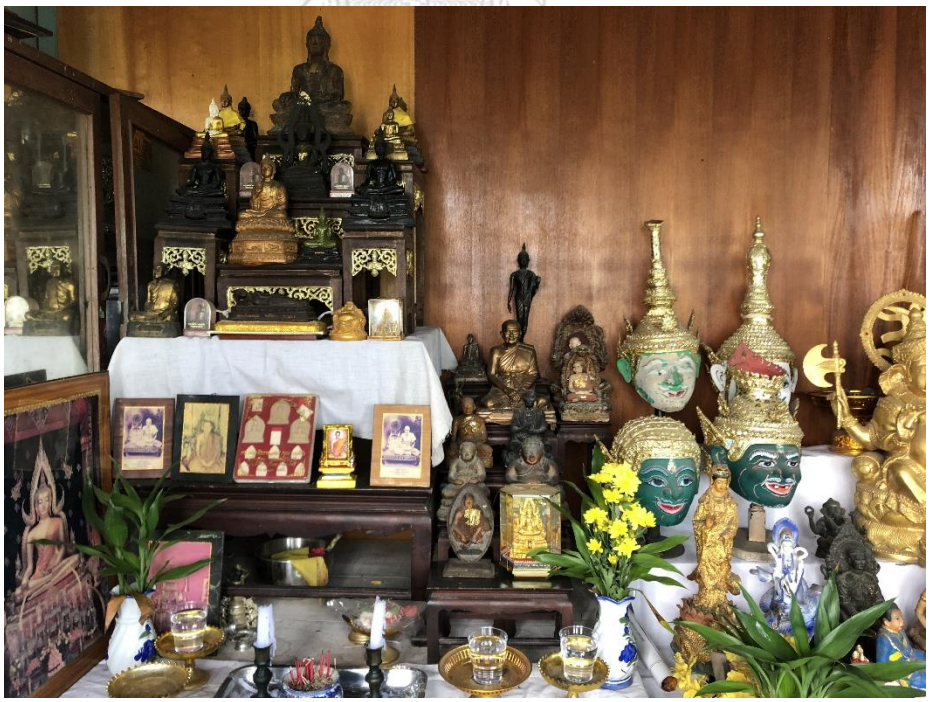

ภาพที่ 8 หิ้งบูชาพระและเศียรครูเทพ บริเวณ ชั้น 2
ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

แต่ละบ้านของผู้ดูแลจะมีเครื่องดนตรีเป็นของตนเองที่ได้รับมรดกจากนายบุญเชิดและนางประเสริฐ โดยจะถูกแบ่งให้ตามความเหมาะสม มีเพียงนางเพลินใจคนเดียวที่ไม่ได้เครื่องดนตรี แต่จะได้เป็นเครื่องแต่งกายและอุปกรณ์การแสดงละครชาตรีทั้งหมดแทน

ภาพที่ 9 ซอยกอไผ่ ทางเข้าบ้านของนางเพลินใจ แก้วสมนึก
ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

ภาพที่ 10 ทางเดินภายในซอยกอไผ่
ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

ภาพที่ 11 ภายในบ้านของนางเพลินใจ แก้วสมนึก

ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

ภาพที่ 12 ที่บูชาพระและเศียรครูเทพ บ้านของนางเพลินใจ แก้วสมนึก

ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

ภาพที่ 13 ที่บูชาพระและเศียรครูเทพ บ้านของนางเพลินใจ แก้วสมนึก
ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

เครื่องปี่พาทย์ก็แบ่งกันไปอย่างที่เล่าให้ฟัง ลูกคนโตได้ 5 โค้ง เครื่องพ่อเขาสร้างมา แกก็รู้แหละว่าลูก ๆ ต้องได้กันคนละ 3 โค้ง แล้วก็มาจับเบอร์ ใครจะได้เครื่องไหน ส่วนเครื่องละคร อยู่ที่น้องสาวคนเดียวเลย (สุชาติ ศรีอ่อน, สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2561)

หลังจากคนในตระกูลศรีเพชรและตระกูลศรีอ่อน บางส่วนแยกย้ายไปมีครอบครัวหรือวงดนตรีของตนเอง แต่ก็ตั้งถิ่นอาศัยในบริเวณเกาะบางปลา เวลามีงานแสดงเข้ามาพร้อม ๆ กันหลายงานก็จะยืมนักดนตรีและนักแสดง ช่วยเหลือกันและกัน

3.2.2 การฝึกซ้อม

การฝึกซ้อมในปัจจุบันมีนายสุรชัย ศรีอ่อน บุตรชายของนายสุชาติ ศรีอ่อน เป็นผู้ดูแลการฝึกซ้อม เนื่องจากนายสุชาติมีอายุมากแล้วจึงได้ยกหน้าที่นี้ให้กับบุตรชาย ประกอบกับนายสุรชัย เป็นครูสอนดนตรีไทยในโรงเรียนเป็นทุนเดิมจึงเหมาะสมกับหน้าที่นี้

ช่วงก่อนมี แต่ช่วงนี้ไม่มี นอกจากอย่างงานรับบัวเนี่ย งานของ อบต. เขาก็จะจัดวัฒนธรรม เอาปี่พาทย์ไปบรรเลงกัน ในเกาะมีกี่วง เราถึงจะมีการซ้อมกัน ซ้อมเพลง ไม่ซ้อมมันก็ไม่ลงกันพอดี บางทีเอาเพลงที่ยังไม่ได้มาซ้อมกัน เต้ยเขาจะเป็นหัวหน้าคุมทีม เป็นคนแนะคนสอนพวกลูกน้อง เขาเก่งกว่าฉันอีก แต่ละครเขาไม่เป็นแค่นั้นแหละ แต่ปี่พาทย์เขาเก่ง (สุชาติ ศรีอ่อน, สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2561)

ในการซ้อมดนตรีของคณะสุดประเสริฐ ปัจจุบันจะซ้อมเฉพาะเวลามีงานสำคัญหรืองานที่ต้องบรรเลงร่วมกับคณะอื่น เพราะลูกหลานในตระกูลไม่ได้ประกอบอาชีพนักดนตรีเป็นหลัก จึงไม่สามารถมาร่วมซ้อมได้บ่อยครั้ง อีกทั้งวันเสาร์และอาทิตย์มักจะมีงานแสดงดนตรี ในการออกงานแสดงส่วนใหญ่จึงมักใช้นักดนตรีที่มีประสบการณ์อยู่แล้ว แต่ก็ยังคงมีการซ้อมเพื่อไม่ให้ลืมบทเพลงและขัดเกลาฝีมือให้ดีขึ้น

3.2.3 การรับงานแสดง

การรับงานแสดงของคณะสุดประเสริฐนั้นรับงานแสดงดนตรีไทยทุกประเภท ในการติดต่อกับคณะสามารถทำได้หลายวิธี เช่น ติดต่อกับคณะโดยตรง ติดต่อผ่านคนกลาง หรือติดต่อผ่านสมาชิกในคณะ เป็นต้น ผู้ดูแลวงจะทำการจัดหานักดนตรีและนักแสดงให้เหมาะสมตามวัน เวลา และตามสถานที่ที่จะไปทำการแสดง โดยจะปรึกษากันในคณะถึงความสะดวกของสมาชิกก่อนเพราะบางคนต้องไปทำงานประจำ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

...คือผ่านน้องชาย แกต้องโทรมาบอกก่อน เราจะรู้กันไงว่า วันนั้นมีงานนะ แล้วถ้าเกิดเขาหาน้องชายไว้แล้ว มาหาลุงอีกคน ลุงจะรับได้ไหม ก็ต้องโทรคุยกัน เราคุยกัน คนมันก็อยู่ในกลุ่มเดียวกัน ลูกศิษย์ที่ประจำวง ฉะนั้นใครจะรับงานต้องโทรมาคุยกันก่อนอาทิตย์รับ วันอาทิตย์มีงานหรือเปล่า ไม่มีฉันมีงานนี้นะ ก็โอเค พอเสร็จแล้วเรารับปากแล้วเกิดเจ้าภาพมาหาทีหลัง มาหาเรา ก็ต้องบอกกัน ปรึกษากันว่าจะรับได้ไหม จะได้อยู่ยาวต่อไป... (สุชาติ ศรีอ่อน, สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2561)

ในกรณีที่มีงานแสดงหลายงานในวันเดียว จะต้องทำการปรึกษากัน หานักดนตรีและนักแสดงให้เพียงพอต่อจำนวนงานที่เข้ามา โดยขั้นแรกจะหาสมาชิกจากสมาชิกในคณะก่อน ถ้าจำนวนคนไม่เพียงพอก็จะหายืมตัวนักดนตรีและนักแสดงจากคณะดนตรีเครือญาติหรือเพื่อนสนิท แต่ในกรณีที่ขาดนักดนตรีและนักแสดงมากเกิด จะใช้วิธีโอนงานให้คณะดนตรีไทยอื่นรับงานไว้แทน

> *...เราพี่น้องอยู่ในสี่คน ยืมกันใช้ได้ สมมุติว่าเครื่องนางหงส์ เวลาเราไปทำตามงานเนี่ยเขาก็หา 3 โค้ง ก็ไม่เดือดร้อน เรามีเตรียมไว้เรียบร้อย หา 9-10 โค้งก็ต้องไปเอาจากน้อง ๆ มารวมกัน คือไม่มีปัญหาอะไร เราเข้าใจกัน เครื่องเนี่ยเป็นของพ่อที่สร้างไว้ แล้วก็มาแบ่งให้ลูก ฉันได้ปี่พาทย์ 5 โค้ง อาชายได้ 3 โค้ง อานึกได้ 3 โค้ง อาอ้อยไม่ได้เครื่องปี่พาทย์แต่ได้เครื่องละคร...* (สุชาติ ศรีอ่อน, สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2561)

การแสดงในวันธรรมดานักดนตรีและนักแสดงจะมีน้อยเพราะลูกหลานในตระกูลบางส่วนมีงานประจำที่ต้องทำ ทางคณะจึงไม่สามารถรับงานหลายงานพร้อมกันในวันธรรมดาได้ สมาชิกที่สามารถไปทำการแสดงในวันธรรมดาจะเป็นผู้อาวุโสและลูกหลานที่ไม่ได้ทำงานประจำ ส่วนในวันหยุดสมาชิกที่ทำงานประจำจะมาช่วยทำการแสดงได้

การรับงานแสดงทุกครั้งจะต้องถามรายละเอียดจากผู้ว่าจ้างว่าต้องการละครแบบไหน ต้องการใช้เครื่องดนตรีอะไรบ้าง เพื่อประเมินราคาในการว่าจ้างไปแสดง รวมถึงพิธีการต่าง ๆ เพื่อที่จะจัดลำดับการแสดงให้เหมาะสม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

> *เขาก็จะบอกมาเลยว่าหาเราให้ไปรำถวายมือเวลานี้ บางครั้งก็จะให้รอพระมาฉันเพลให้เสร็จก่อนแล้วค่อยเริ่มแสดง เขาจะบอกให้เรารู้ตัว เขาบอกไว้แล้วว่าจะขอรำเพลงก่อน รำถวายมือก่อน ที่เราขึ้นไปรำข้างบนนั่นแหละ พอเสร็จแล้วพระมาถึงก็ให้หยุดการแสดง บางทีบางบ้านเขาจะเจาะจงเรื่องมาให้เล่นเรื่องนี้ เราก็มาจับตอนเอาว่าตอนไหนสนุก ตอนไหนไม่สนุก ต้องถามเจ้าภาพด้วยว่าชอบแบบไหน แบบตลก แบบสนุกสนาน แบบเศร้า* (เพลินใจ แก้วสมนึก, สัมภาษณ์, 28 พฤศจิกายน 2561)

ทุกงานที่คณะสุดประเสริฐถูกว่าจ้างไปแสดงตามสถานที่ต่าง ๆ ทางคณะจะแสดงอย่างสุดฝีมือ ทำให้ผู้ว่าจ้างส่วนใหญ่เกิดไว้วางใจและจ้างไปแสดงอีกในปีถัดไป ปัจจุบันจะมีผู้ว่าจ้างที่เป็นลูกค้าประจำมาจ้างให้ไปแสดงหลายแห่งในทุก ๆ ปี จนเป็นที่กล่าวถึงอย่างปากต่อปาก ทำให้งานแสดงนั้นมีมากขึ้นตามไปด้วย เช่น งานประจำปีวัดกิ่งแก้ว งานรับบัว งานประจำปีของสภาวัฒนธรรมบางปลา เป็นต้น นอกจากนี้ยังงานอื่นๆ เช่น งานแก้บน งานพิธีทรงเจ้า งานทำบุญบ้าน งานบวช งานแต่ง เป็นต้น ที่ได้ผู้ว่าจ้างไปแสดงอีกครั้งหรือคนที่เคยว่าจ้างบอกต่อให้มาจ้างงานจากทางคณะ

Chulalongkorn University

ภาพที่ 14 โล่เชิญชูเกียรติจากสภาวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ

ที่มา : นางเพลินใจ แก้วสมนึก

บทที่ 4
ระเบียบวิธีการบรรเลงปี่พาทย์ประกอบละครชาตรี คณะสุดประเสริฐ

ผู้วิจัยได้ศึกษาระเบียบวิธีการบรรเลงปี่พาทย์ประกอบละครชาตรีของคณะสุดประเสริฐด้วยการติดตามสังเกตจากการแสดงจริง โดยผู้วิจัยได้นำการแสดงละครชาตรีของคณะมาทำการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ระเบียบวิธีการบรรเลงปี่พาทย์ประกอบละครชาตรี

การแสดงละครชาตรี เรื่องพิกุลทอง ตอนนางยักษ์ลักพระยมนา แสดงเมื่อวันพฤหัสบดีที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2561 ณ ซ.วัดบางเสาธง อ.บางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ ในการแสดงแก้บนเจ้าที่และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผู้วิจัยได้บันทึกลำดับการบรรเลงปี่พาทย์ในการแสดงละครชาตรี ดังนี้

ลำดับแรกเริ่มจากร้องเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์และรำถวายมือ เนื่องจากบริเวณที่ตั้งโต๊ะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่ชั้น 2 ของบ้านมีขนาดเล็ก ใช้เครื่องดนตรีเพียงแค่ระนาดเอก ตะโพนและเครื่องกำกับจังหวะในการบรรเลง เมื่อนักแสดงนั่งเรียงแถวเรียบร้อยแล้ว เจ้าภาพจุดธูปบอกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่บนบานไว้ ทางคณะเริ่มร้องเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ใช้ตะโพนและเครื่องกำกับจังหวะทำจังหวะประกอบการร้องเชิญ ต้นเสียงจะเป็นผู้ร้องนำแล้วนักแสดงร้องรับ เมื่อร้องเชิญเสร็จแล้วระนาดเอกจะเริ่มบรรเลงเพลงช้าและเพลงเร็วสำหรับการรำถวายมือ เมื่อรำจนครบท่า ระนาดเอกจะบรรเลงเพลงลาต่อจากเพลงเร็วเป็นการจบการรำถวายมือ เพลงช้าและเพลงเร็วที่ทางคณะใช้บรรเลงมีดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เพลงช้าเต่ากินผักบุ้ง ท่อน 1

- - - ซ	- - ล ล	- - - ท	- - ล ล	- ท - ร์	- ท - -	ล ล - -	ซ ซ - ฟ
- - - ซฺ	- ล฻ - -	- - - ท฻	- ล - -	- ท฻ - ร	- ท฻ - ล฻	- - - ซฺ	- - - ฟฺ

- ท - -	ล ฟ - -	- - - ร	- - ม ฟ	- ร - ซ	- - ล ท	- ร์ - ท	- ล - ซ
- - ล ฟ	- - ม ร	- ล฻ - -	- ร - -	- ล฻ - ซ	- - - ท	- ร - ท฻	- ล฻ - ซฺ

- ม - -	ร ร - -	ม ม - -	ซ ซ - ล	- ท - ร์	- ท - -	ล ล - -	ซ ซ - ฟ
- ท฻ - ล฻	- - - ท฻	- - - ซฺ	- - - ล	- ท฻ - ร	- ท฻ - ล฻	- - - ซฺ	- - - ฟฺ

- ท - -	ล ฟ - -	- - - ร	- - ม ฟ	- ล - ท	- ล - -	ฟ ฟ - -	ม ม - ร
- - ล ฟ	- - ม ร	- ล̣ - -	- ร - -	- ล̣ - ท̣	- ล - ด	- - - ท̣	- - - ล̣

เพลงช้าเต่ากินผักบุ้ง ท่อน 2

- ฟ - ม	- ร - ด	- - -	- - ร ม	- - ม ฟ	- ล - -	- ล - ฟ	- - - -
- - - -	- ล̣ - -	ท ล - ท̣	- ด - -	- ร - -	- - - ม	- ร - -	ม ร - ท̣

- ท̣ - -	ล̣ ล̣ - -	ท̣ ท̣ - -	ร ร - ท̣	- ล̣ - ร	- - ม ฟ	- ล - ฟ	- ม - ร
- ฟ̣ - ม̣	- - - ฟ̣	- - - ร̣	- - - ฟ̣	- ม̣ - ร	- - - ฟ̣	- ล̣ - ฟ̣	- ม̣ - ร̣

เพลงช้าเต่ากินผักบุ้ง ท่อน 3

- - ซ ซ	- ล - ท	- ล - -	ท ท - ล	- - ซ ซ	- ล - ท	- ล - -	ท ท - ล
- ซ̣ - -	- ล̣ - ท	- ล - ท̣	- - - ล̣	- ซ̣ - -	- ล̣ - ท	- ล - ท̣	- - - ล̣

- ล - ท	- ล - -	ฟ ฟ - -	ม ม - ร	- - ม ฟ	- - ล -	ฟ ม - -	ร ม - ร
- ล - ท	- ล - ด	- - - ท̣	- - - ล̣	- ร - -	ม ฟ - ม	- - ร ท	- - - ล̣

เพลงเร็วท่อน 1

- ท - ล	- ซ - ม	- ซ - -	ล ล - ซ	- ร - ซ	- - ล ท	- ร̊ - ท	- ล - ซ
- ท̣ - ล̣	- ซ̣ - ท̣	- ซ - ล	- - - ซ̣	- ล̣ - ซ	- - - ท	- ร - ท̣	- ล̣ - ซ̣

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

- ท - ล	- ซ - ม	- ซ - -	ล ล - ซ	- ร - ซ	- - ล ท	- ร̊ - ท	- ล - ซ
- ท̣ - ล̣	- ซ̣ - ท̣	- ซ - ล	- - - ซ̣	- ล̣ - ซ	- - - ท	- ร - ท̣	- ล̣ - ซ̣

- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ	- ซ - ซ
- - - ด	- - - ซ̣	- - - ด	- - - ซ̣	- - - ด	- - - ซ̣	- - - ด	- - - ซ̣

เพลงเร็วท่อน 2

- ซ - ม	- - ซ ซ	- ท - ล	- ซ - ม	- ซ - -	ล ล - ซ	- ม - ล	- ซ - ม
- ซฺ - ทฺ	- ซ - -	- ทฺ - ลฺ	- ซฺ - ท	- ซ - ลฺ	- - - ซฺ	- ทฺ - ลฺ	- ซฺ - ทฺ

- ท - รำ	- ท - -	ล ล - -	ซ ซ - ม	- ท - ร	- ท - -	ล ล - -	ซ ซ - ม
- ทฺ - ร	- ทฺ - ล	- - - ซ	- - - ทฺ	- ทฺ - ร	- ทฺ - ล	- - - ซ	- - - ทฺ

- ด - -	ด ด - ร	- - ม ร	- - ม ม	- ด - -	ด ด - ร	- - ม ร	- - ม ม
- ซฺ - ซฺ	- - - ลฺ	- - ทฺ ลฺ	- ทฺ - -	- ซฺ - ซฺ	- - - ลฺ	- - ทฺ ลฺ	- ทฺ - -

- - ม ม	- ซ - ร	- - ม ร	- - ม ม	- - ม ม	- ซ - ร	- - ม ร	- - ม ม
- ทฺ - -	- ซฺ - ลฺ	- - ทฺ ลฺ	- ทฺ - -	- ทฺ - -	- ซฺ - ลฺ	- - ทฺ ลฺ	- ทฺ - -

- - ล ท	- ร - ม	- ล - -	ซ ซ - ล	- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล
- ซฺ - -	- ลฺ - ทฺ	- ลฺ - ซฺ	- - - ลฺ	- - - ร	- - - ลฺ	- - - ร	- - - ลฺ

- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล
- - - ร	- - - ลฺ	- - - ร	- - - ลฺ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เพลงเร็วท่อน 3

- - ซ ล	ท ล - -	รำ - ท ล	- - ท -	- - ซ ล	ท ล - -	รำ - ท ล	- - ท -
- ม - -	- - ซ ล	- ล - -	ซ ล - ล	- ม - -	- - ซ ล	- ล - -	ซ ล - ล

- - รำ ดำ	- - - ดำ	- - รำ ดำ	- - - ล	- - รำ ดำ	- - - ดำ	- - รำ ดำ	- - - ล
- - - -	ท ล ซ -	- - - -	ท ล ซ -	- - - -	ท ล ซ -	- - - -	ท ล ซ -

ท ล - -	ท ล - -	ท ล - -	ท ล - -	ซ ซ ซ -	ซ ซ ซ -	ซ ซ ซ -	ซ ซ ซ -
- - ซ ล	- - ซ ล	- - ซ ล	- - ซ ม	- - - ร	- - - ม	- - - ร	- - - ม

- ด - -	ด ด - ร	- - ม ร	- - ม ม	- ด - -	ด ด - ร	- - ม ร	- - ม ม
- ซ - ซ	- - - ล	- - ท ล	- ท - -	- ซ - ซ	- - - ล	- - ท ล	- ท - -

- - ม ม	- ซ - ร	- - ม ร	- - ม ม	- - ม ม	- ซ - ร	- - ม ร	- - ม ม
- ท - -	- ซ - ล	- - ท ล	- ท - -	- ท - -	- ซ - ล	- - ท ล	- ท - -

- - ล ท	- ร - ม	- ล - -	ซ ซ - ล	- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล
- ซ - -	- ล - ท	- ล - ซ	- - - ล	- - - ร	- - - ล	- - - ร	- - - ล

- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล	- ล - ล
- - - ร	- - - ล	- - - ร	- - - ล

เริ่มทำการแสดงละครชาตรี ปี่พาทย์บรรเลงโหมโรง เพื่อเป็นการประกาศให้ชาวบ้านในละแวกนี้ทราบว่ากำลังจะมีการแสดงเริ่มขึ้นและความหมายของเพลงโหมโรงยังเป็นการชุมชมเทวดาให้เสด็จมายังสถานที่ประกอบพิธี โหมโรงที่บรรเลงครั้งนี้มีเพียง 3 เพลง ได้แก่ เพลงสาธุการ เพลงตระโหมโรง (หญ้าปากคอก) และเพลงรัว 3 ลา เนื่องจาก เจ้าภาพได้นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์และฉันเพล จึงจำเป็นต้องปรับเวลาเริ่มการแสดง โดยเริ่มทำการโหมโรงหลังจากที่พระคุณเจ้าฉันเพลเรียบร้อยแล้วและลดจำนวนเพลงโหมโรงลงเพื่อให้เหมาะสมกับเวลา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงวา ตัวพระลงโรงมานั่งที่เตียงเพื่อทำการแสดง

- ท - รำ	- ท - ล	- - - ซ	- - - ร	- - - ด	- - - ฟ	- ล ซ ฟ	- ม - ร
- ท - ร	- ท - ล	- - - ซ	- - - ล	- - - ซ	- - - ฟ	- ล ซ ฟ	- ท - ล

- - ซ ซ	- ล - ท	- ล - ท	- ดำ - รำ	- - - มำ	- รำ - รำ	- - - -	- - - รำ
- ซ - -	- ล - ท	- ล - ท	- ด - ร	- - - -	- - - ซ	- - - ร	- - - -

- มำ - รำ	- ดำ - ซ	- - ล ท	- ดำ - รำ	- - - มำ	- รำ - รำ	- - - -	- - - รำ
- ม - ร	- ด - ซ	- - - ท	- ด - ร	- - - -	- - - ซ	- - - ร	- - - -

ท่อน 1 (เนื้อ)

- ด̊ - ร̊	- ด̊ - -	ล ล - -	ซ ซ - ฟ	- - - -	- ร - ร	- - ด ร	- ฟ - ซ
- ด - ร	- ด - ล	- - - ซ	- - - ฟ	- - - ล̣	- - - -	- ล̣ - -	- ฟ - ซ

- ด̊ - ล	- ซ - -	ฟ ฟ - -	ซ ซ - ล	- - ซ ล	- ด̊ - ร̊	- ร̊ - ร̊	- ด̊ - ล
- ด - ล̣	- ซ - ฟ̣	- - - ซ	- - - ล̣	- ฟ - -	- ด - ร	- ฟ - ร	- ด̊ - ล

- ด̊ - ร̊	- ด̊ - -	ล ล - -	ซ ซ - ฟ	- - - -	- ร - ร	- - ด ร	- ฟ - ซ
- ด - ร	- ด - ล	- - - ซ	- - - ฟ	- - - ล̣	- - - -	- ล̣ - -	- ฟ - ซ

- ฟ - -	ซ ล - ด̊	- ร̊ - ด̊	- ล - ซ	- - - ฟ	- - ซ ซ	- - - ล	- - ซ ซ
- ด - ฟ	- - - ด	- ร - ด	- ล̣ - ซ̣	- - - ฟ	- ซ̣ - -	- - - ล̣	- ซ̣ - -

ท่อน 2

- ล - ด̊	- ล - -	ซ ซ - -	ฟ ฟ - ร	- - ฟ ฟ	- ซ - ด	- - - -	ด ร - ฟ
- ล̣ - ด	- ล̣ - ซ̣	- - - ฟ̣	- - - ล̣	- ฟ - -	- ซ - ซ̣	- ล̣ - ท̣	- - - ฟ̣

- ด - ฟ	- - ซ ล	- ซ - -	ล ล - ซ	- - - ฟ	- - ซ ซ	- - - ล	- - ซ ซ**
- ซ̣ - ฟ̣	- - - ล̣	- ซ - ล̣	- - - ซ̣	- - - ฟ	- ซ̣ - -	- - - ล̣	- ซ̣ - -

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

- - ร ม	- ซ - -	- ซ - ม	- - - -	- - ด̊ ด̊	- ร̊ - ซ	- - - -	ซ ล - ด̊
- ด - -	- - - ร	- ด - -	ร ด - ล̣	- ด - -	- ร - ร	- ม - ฟ	- - - ด

- ซ - ด̊	- - ร̊ ม̊	- ม̊ - ม̊	- ร̊ - ด̊	*- - - -	- ซ - ซ	- ซ - -	ฟ ฟ - ซ
- ร - ด	- - - ม	- ซ - ม	- ร - ด	- - - ซ̣	- - - -	- ซ̣ - ฟ̣	- - - ซ

เมื่อบรรเลงท่อน 2 เที่ยวที่ 2 ให้เปลี่ยนทำนองเท่าตรงเครื่องหมาย * เป็นเท่าเสียงโดแล้ว

กลับต้นท่อน 1

- - - ล	- - ด̊ ด̊	- - - ร̊	- - ด̊ ด̊
- - - ล̣	- ด - -	- - - ร̊	- ด - -

จากนั้นบรรเลงกลับต้นท่อน 1 และท่อน 2 เมื่อถึง ท่อนสองเที่ยวที่สองให้ลงตรงเครื่องหมาย ** บรรเลงวรรคนี้ต่อแล้วลงท้ายวา

- -ซ ล	- ด ำ - ร ำ	- ม ำ - ร ำ	- ด ำ - ล
- ฟ - -	- ด - ร	- ม - ร	- ด - ล฻

ท้ายวา

- ม ำ ร ำ ท	- ล - ร ำ	- - - ท	- - - ล	- - - ซ	- - - ฟ	- - - ม	- - - ร
- ม ำ ร ำ ท	- ล฻ - ร	- - - ท฻	- - - ล฻	- - - ซ฻	- - - ฟ฻	- - - ท฻	- - - ล฻

เพลงวาที่ปี่พาทย์บรรเลงนั้นจะไม่บรรเลงเต็มเพลงเพราะยาวเกินไป จะตัดลงท้ายวาเมื่อตัวละครตัวแรกออกมานั่งที่เตียงเรียบร้อยแล้ว ความยาวของการบรรเลงเพลงวาขึ้นอยู่กับว่าตัวละครตัวแรกจะออกมาช้าเร็วเพียงใด

บทร้อง จะกล่าวถึงยมนา เมื่อพักกาย
ฉันอยู่ยังป่าใหญ่ แสนจะสุขในฤทัยยิ่งนัก (ปี่พาทย์รับ)
ผวนจิตคิดถึง พระบิดา
นับตั้งแต่จากมา (ซ้ำ) ก็ช้านาน (ปี่พาทย์รับ)

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงมอญแปลงรับร้อง

- ล - ซ	- ฟ - ร	- - ด ร	- ฟ - ซ	- - ซ ล	- ด ำ - ร ำ	- ม ำ - ร ำ	- ด ำ - ล
- ล฻ - ซ฻	- ฟ฻ - ร	- ล฻ - -	- ฟ฻ - ซ฻	- ฟ - -	- ด - ร	- ม - ร	- ด - ล฻

- - - -	- ล - ล	- ร ำ - ด ำ	- - ซ ล	- - ฟ ซ	ล ซ - -	ฟ ร - -	- ด - ร
- - - ล฻	- - - -	- ร - ด	- ฟ - -	- ร - -	- - ฟ ร	- - ด ล฻	- ซ฻ - ล฻

- - - -	- ล - ล	- ร ำ - ด ำ	- - ซ ล	- - ฟ ซ	ล ซ - -	ฟ ร - -	- ด - ร
- - - ล฻	- - - -	- ร - ด	- ฟ - -	- ร - -	- - ฟ ร	- - ด ล฻	- ซ฻ - ล฻

- - - -	ล ท ด ำ ร ำ	- - - ม ำ	- - ร ำ ร ำ	- ด ำ - ล	- - ด ำ ด ำ	- - ด ำ ร ำ	- - ด ำ ด ำ
- - ร ซ	- - - -	- - - ม	- ร - -	- ด - ล	- ด - -	- ล - -	- ด - -

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

- รำ ดำ ล	- - ดำ ดำ	- ล - ดำ	รำ ฟำ - รำ	- ดำ - ล	- ซ - -	ฟ ฟ - -	ซ ซ - ล
- ร ด ม	- ด - -	- ม - ด	ร ฟ - ร	- ด - ลฺ	- ซฺ - ฟฺ	- - - ซฺ	- - - ลฺ

- ล - รำ	- ดำ - ล	- รำ - ดำ	- ล - ซ	- - ร ร	- ด - ร	- ฟ ซ ล	- ซ - ฟ
- ลฺ - ร	- ด - ลฺ	- ร - ด	- ลฺ - ซ	- ลฺ - -	- ซฺ - ลฺ	- ฟฺ ซฺ ลฺ	- ซฺ - ฟฺ

ในการรับร้องใช้ทำนองในประโยคสุดท้ายสวมร้อง แล้วจึงบรรเลงทำนองเพลง 1 รอบแล้วส่งร้อง ใช้ทำนอง 4 ห้องแรกของประโยคแรกในการส่งร้อง เมื่อบรรเลงครบแล้วทอดจังหวะลง ตัวละครเริ่มเจรจา แนะนำประวัติตัวละคร เล่าเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น พระยมนาได้ศึกษาวิชาเสร็จสิ้นแล้ว จึงคิดจะไปชวนพี่ชายเดินทางกลับเมือง

บทร้อง คิดสมดั่งอารมณ์ สมปรารถนา
จะลงไปหาพระเชษฐา หาช้าไม่ (ปี่พาทย์รับ)
ดีใจเราเสียนัก ในคราวนี้
ลงไปหาองค์ภูมี หาช้าไม่ (ปี่พาทย์รับ ติดเชิด)

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงรับร้อง

- - - -	- - ล ล	- - ฟ ฟ	- ซ - ล	- ล ซ ฟ	- ซ - ล	- ล ซ ฟ	- - ด ร
- - - -	- ล - -	- ฟ - -	- ซ - ล	- ลฺ ซฺ ฟฺ	- ซ - ล	- ลฺ ซฺ ฟฺ	- ลฺ - ลฺ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

- - - -	- - ด ร	- - ฟ -	ด ร - -	- ฟ - ซ	- - ซ ล	ดำ ล - -	- - ด ร
- - - -	ซฺ ลฺ - -	ด ร - ลฺ	- ลฺ - -	- ฟ - ซ	- ฟ - -	- - ซฺ ฟฺ	- ลฺ - ลฺ

การรับร้องใช้ทำนอง 4 ห้องสุดท้ายของประโยคสุดท้ายสวมร้อง เมื่อบรรเลงรับร้องในบาทที่ 2 ปี่พาทย์ทำเพลงเชิดไปจนตัวละครเดินทางถึงที่หมาย

บทร้อง ลักษณาทรงประทับ อยู่ยังที่
อยู่กับองค์พระมุนี มีแต่สุข (ปี่พาทย์รับ)

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงรับร้อง

- - - ร	- - ด ด	- ม - -	- ร - ร	- - ด ด	- ร - ม	- ร - ม	- ฟ - ซ
- - - ล	- ซ - -	- ท - ล	- - - -	- ซ - -	- ล - ท	- ล - ท	- ฟ - ซ

- - - -	- ซ - ซ	- ม - -	ซ ล - ด	- - ม ม	- ร - -	ด ด - -	ล ล - ซ
- - - ซ	- - - -	- ท - ฟ	- - - ด	- ม - -	- ร - ด	- - - ล	- - - ซ

- - - -	- ซ - ซ	- - ร ม	- ซ - ล	- ด - ล	- ซ - -	ม ม - -	ร ร - ด
- - - ซ	- - - -	- ด - -	- ซ - ล	- ด - ล	- ซ - ท	- - - ล	- - - ซ

- ล - -	- ร - ด	- - - ร	- - - ม	- ซ - ล	- ซ - ม	- - - ร	- - - ด
- - ซ ม	- ล - ซ	- - - ล	- - - ท	- ซ - ล	- ซ - ท	- - - ล	- - - ซ

การรับร้องใช้ทำนองในประโยคสุดท้ายสวมร้อง บรรเลงรับร้อง 1 รอบแล้วทอดจังหวะส่งร้อง

บทร้อง หวนคำนึงถึงองค์ พระบิดา

ตั้งแต่เราจากมา ก็หลายปี

เป็นห่วงองค์ภูมี เสียหนักหนา (ปี่พาทย์รับ)

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงรับร้อง

- - - ร	- - ด ด	- ซ - -	- ม - ม	- ล - -	ซ ม - -	- - - ด	- - ร ม
- - - ล	- ซ - -	- ซ - ท	- - - -	- - ซ ม	- - ร ด	- ซ - -	- ด - -

- ท - ล	- ซ - ม	- - ร ม	- ซ - ล	- ด - ล	- ซ - -	ฟ ฟ - -	ม ม - ร
- ท - ล	- ซ - ม	- ด - -	- ซ - ล	- ด - ล	- ซ - ด	- - - ท	- - - ล

- - - -	- ร - ร	- ซ - ด	- ร - ม	- ซ - ล	- ซ - -	ม ม - -	ร ร - ด
- - - ล	- - - -	- ร - ซ	- ล - ท	- ซ - ล	- ซ - ท	- - - ล	- - - ซ

- - ม ม	- ซ - ม	- ซ - -	ม ซ - -	- ด - ล	- ซ - -	ฟ ฟ - -	ม ม - ร
- ท - -	- ซ - ท	- ร - ร	- - - -	- ด - ล	- ซ - ด	- - - ท	- - - ล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

- - - -	- ร - ร	- ซ - -	- ม - ม	- ซ - ล	- ซ - -	ม ม - -	ร ร - ด
- - - ล฻	- - - -	- ซ - ท฻	- - - -	- ซ - ล฻	- ซ฻ - ท฻	- - - ล฻	- - - ซ฻

- ล - -	- ร - ด	- - - ร	- - - ม	- ซ - ล	- ซ - ม	- - - ร	- - - ด
- - ซ ม	- ล฻ - ซ฻	- - - ล฻	- - - ท฻	- ซ - ล	- ซ - ท	- - - ล฻	- - - ซ฻

การรับร้องใช้ทำนองในประโยคสุดท้ายสวมร้อง บรรเลงรับร้อง 1 รอบแล้วทอดจังหวะลงจบ พระลักษณาเจรจา แนะนำตัว ได้เรียนวิชาอาคมเสร็จสิ้นแล้วก็เป็นห่วงน้อง เป็นห่วงพ่อ จึงคิดจะเดินทางกลับเมืองเช่นกัน

บทร้อง ครั้นว่ามาถึงพระเชษฐา ค่อยดำเนินเดินมาหาช้าไม่ (ปี่พาทย์รับ)
พระลดกายอยู่ตรงหน้า สิบนิ้ววันทาพระเชษฐา (ปี่พาทย์รับ)

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงรับร้อง

- - - -	- ล - ล	- ท - ล	- ซ - ฟ	- ท - ล	- ฟ - ม	ฟ ม - -	ร ม - ร
- - - ล฻	- - - -	- ท฻ - ล฻	- ซ฻ - ฟ฻	- ท฻ - ล฻	- ด - ท฻	- - ร ท฻	- - - ล฻

- - - -	- - ท ท	- - ร ล	- ท - -	- ท - ล	- ซ - ม	- - ร ม	- ซ - ล
- - - -	- ท - -	- - - ล฻	- ท฻ - -	- ท฻ - ล฻	- ซ฻ - ท	- ด - -	- ซ฻ - ล฻

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การรับร้องใช้ทำนองในประโยคสุดท้ายสวมร้อง บรรเลงรับร้อง 1 รอบแล้วทอดจังหวะส่งร้องใช้ทำนอง 4 ห้องแรกของประโยคแรก เมื่อบรรเลงจบให้ลงโดยจังหวะขาด ไม่ต้องทอดจังหวะ เริ่มเจรจาระหว่างพระลักษณากับพระยมนา ทั้งสองได้ตัดสินใจเดินทางกลับเมือง

บทร้อง มาพากันไปมิได้ช้า ยมนา (ปี่พาทย์รับ)

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงต้นวรเชษฐ์รับร้อง

- ฟ - ล	ซ ฟ - ร	- - - ด	- - - ล฻	- - - -	- ร - ฟ	- ร - ด	- - - -
- ฟ฻ - ล฻	ซ฻ ฟ฻ - ล฻	- - - ซ฻	- - - ม฻	- - - -	- ล฻ - ฟ฻	- ล฻ - ซ฻	- - - -

- ฟ - ล	ซ ฟ - ร	- - - ด	- - - ล̣	- - - -	ด ล - -	- ซ - ฟ	- - - -
- ฟ̣ - ล̣	ซ̣ ฟ̣ - ล̣	- - - ซ̣	- - - ม̣	- - - -	- - ซ ฟ	- ร - ด	- - - -

การรับร้องใช้ทำนอง 4 ห้องสุดท้ายของประโยคสุดท้ายสวมร้อง บรรเลงรับร้องจนครบ 1 รอบแล้วทอดจังหวะส่งร้อง

บทร้อง อนุชาตามองค์พระเชษฐา หาช้าไม่ (ปี่พาทย์รับ ติดเชิด)

ปี่พาทย์บรรเลงรับร้อง

- ด - ด	- ด - ฟ	- - - ซ	- - - ล	- - - -	ด̤ ล - -	- ซ - ล	- - - -
- ซ̣ - -	ซ̣ - - ฟ	- - - ซ̣	- - - ล	- - - -	- - ซ ฟ̣	- ซ̣ - ล̣	- - - -

- ด -.ด	- ด - ฟ	- - - ซ	- - - ล	- - - -	ด ล - -	- ซ - ฟ	- - - -
- ซ̣ - -	ซ̣ - - ฟ	- - - ซ̣	- - - ล	- - - -	- - ซ ฟ	- ร - ด	- - - -

การรับร้องใช้ทำนอง 4 ห้องสุดท้ายของประโยคสุดท้ายสวมร้อง บรรเลงรับร้องประโยคแรกจบ ปี่พาทย์บรรเลงเพลงเชิด จนตัวละครเข้าหลังฉากและตัวละครใหม่ลงโรงเรียบร้อย

บทร้อง เอ่ยลาละบัดเอย ละบัดนั้น (ปี่พาทย์รับ)

ปี่พาทย์บรรเลงรับร้อง

- - - -	- ล - ล	- - ด̤ ล	- - - ซ	ล ซ - -	- ฟ - -	- - ฟ ซ	- ล - -
- - - ล̣	- - - -	ซ ล - -	ซ ฟ - ร	- - ฟ ร	- ด - -	ด ร - -	ฟ - ซ ฟ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บทร้อง จะกล่าวถึง (ดนตรีล้อ) ไวยกาญจน์ (ดนตรีล้อ)

เอ้ยเออ (ดนตรีล้อ) เอิงเอ้ยเออ (ดนตรีล้อ)

(จะกล่าวถึง)		- ร ร ร	- - ด ร	(ไวยกาญจน์)		- ซ ซ ซ	- ร ฟ ซ
		- ล̣ ล̣ ล̣	- ล̣ - -			- ซ̣ ซ̣ ซ̣	- ล̣ ซ ฟ

(เอ้ยเออ)		- - - ซ	- ล ซ ฟ	(เอิงเอ้ยเออ)		- ร - ซ	- ล ซ ฟ
		- - - ซ̣	- ล̣ ซ̣ ฟ̣			- ล̣ - ซ̣	- ล̣ ซ̣ ฟ̣

บทร้อง เอิงเออ เอ่อเออเอ้อเอย เมื่อพักกาย (ปี่พาทย์รับ)

ปี่พาทย์รับ

- ซ ฟ ร	- ร - ร	- - ร ฟ	- ซ - ล	- ซ ซ ซ	- ล ซ ฟ	- ร - ซ	- ล ซ ฟ
- ซ฻ ฟ฻ ล฻	- ล฻ - -	ล ด - -	ซ ฟ - ร	- ซ฻ ซ฻ ซ฻	- ล฻ ซ฻ ฟ฻	- ล฻ - ซ฻	- ล฻ ซ฻ ฟ฻

ปี่พาทย์จะบรรเลงล้อกับนักร้อง บรรทัดสุดท้ายบรรเลงรับ สวมร้องทั้งประโยค จากนั้นบรรเลงรับร้อง 1 รอบ

ปี่พาทย์บรรเลงรับร้อง

- - ล -	ล ล - ดำ	- รำ - ดำ	- ล - ซ	ล ซ - -	- ฟ - -	- - ฟ ซ	- ล - -
- - - ล฻	- - - ด	- ร - ด	- ล฻ - ซ฻	- - ฟ ร	- ด - -	ด ร - -	ฟ - ซ ฟ

- ร - ร	ฟ - ร ฟ	- - - -	- - - -	- ซ - ซ	ซ - ฟ ซ	- - - -	- - - -
- ล฻ - -	- ด - -	- - - -	- - - -	- ร - -	- ร - -	- - - -	- - - -

- - - ซ	- ล ซ ฟ	- - - ซ	- ล ซ ฟ	- - - ซ	- ล ซ ฟ	- ร - ซ	- ล ซ ฟ
- - - ซ฻	- ล฻ ซ฻ ฟ฻	- - - ซ฻	- ล฻ ซ฻ ฟ฻	- - - ซ฻	- ล฻ ซ฻ ฟ฻	- ล฻ - ซ฻	- ล฻ ซ฻ ฟ฻

- ซ ฟ ร	- ร - ร	- - ร ฟ	- ซ - ล	- ซ ซ ซ	- ล ซ ฟ	- ร - ซ	- ล ซ ฟ
- ซ฻ ฟ฻ ล฻	- ล฻ - -	ล ด - -	ซ ฟ - ร	- ซ฻ ซ฻ ซ฻	- ล฻ ซ฻ ฟ฻	- ล฻ - ซ฻	- ล฻ ซ฻ ฟ฻

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เมื่อบรรเลงจบไม่ทอดจังหวะ บรรเลงให้จังหวะขาด แล้วตั้งจังหวะใหม่ตอนส่งร้องในบทถัดไป

บทร้อง อยู่ตัวคนเดียว เปล่าเปลี่ยวใจ (ปี่พาทย์รับ)
อันลูบหัว (ดนตรีล้อ) หามีไม่ (ดนตรีล้อ)
เอ้ยเออ (ดนตรีล้อ) เออเอ้ยเออ (ดนตรีล้อ)
เอิงเออ เอ่อเออเอ้อเอย สักคนเดียว (ปี่พาทย์รับ)

ใช้เพลงบรรเลงแบบเดียวกับบทร้องก่อนหน้า เมื่อจบบรรเลงรับร้อง เริ่มเจรจา นางยักษ์แนะนำประวัติตัวละคร ชื่อไวยกาญจน์ คุยกับสาวใช้อยากจะออกไปหาของกิน จึงเดินทางออกมาหาอาหารกินพร้อมกับสาวใช้

บทร้อง	จัดแจงแล้ว	แต่งตัว
	แล้วหวีหัว หวีหัวผลัดหน้า	ทาปากแดง (ซ้ำ) (ปี่พาทย์รับ)
	เที่ยวเล่น	ให้เย็นใจ
	พอตะวัน พอตะวันบ่าย ๆ	ค่อยกลับมา (ซ้ำ) (ปี่พาทย์รับ)

ปี่พาทย์บรรเลงรับร้อง

- - ซ ซ	- ล - ท	- มˆ รˆ ท	- ล - ซ	- ล ซ ม	- ซ - -	- ม - ซ	ล ท - ล
- ซ̣ - -	- ล̣ - ท̣	- ม ร ท̣	- ล̣ - ซ̣	- ล̣ ซ̣ ท̣	- ซ̣ - -	- ท̣ - ซ̣	ล̣ ท̣ - ล̣

- - ซ ม	- ซ - -	- - ซ ล	ซ - ซ -	- ม - -	- ร - -	- ท - -	ม ซ - ม
- - ซ̣ ท̣	- ซ̣ - -	ร ม - -	- ม - ร	- - ร ท̣	- ซ̣ - -	- ฟ̣ - ร	- - - ท̣

- - ม -	ม ซ - -	ม - ม ซ	- - - ร	- ม - -	- ร - -	- ท - -	ม ซ - ม
- - - ร	- ด - -	- ร - ด	- ท̣ - -	- - ร ท̣	- ซ̣ - -	- ฟ̣ - ร	- - - ท̣

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การรับร้องใช้ทำนองในประโยคสุดท้ายสวมร้อง บรรเลงรับร้อง 1 รอบแล้วทอดจังหวะส่งร้อง ใช้ทำนอง 4 ห้องแรกของประโยคแรก เมื่อบรรเลงจบให้ลงโดยจังหวะขาด ไม่ต้องทอดจังหวะ

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงประกอบฉากการเดินทางของนางยักษ์

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงเร็วเขมรใหญ่ประกอบฉาก

- - - ล	- ม - ล	- - - ล	ท ล - -	- - - ล	ท ล - -	- ร - ซ	- ล - ท
- - ล̣ -	- ล -	- - ล̣ -	- - ซ ม	- - ล̣ -	- - ซ ม	- ล̣ - ซ̣	- ล̣ - ท̣

- - - ท	- - ล ท	- - - ท	- - ล ท	- - - ท	- - ล ท	- ล - ซ	- ล - ซ
- - ท̣ -	ล ซ - -	- - ท̣ -	ล ซ - -	- - ท̣ -	ล ซ - -	- ล̣ - ซ̣	- ล̣ - ซ̣

บรรเลงประกอบการเดินของนางยักษ์ ครบ 3 รอบ จะหยุดตรงที่นางยักษ์สะดุด เจรจากับสาวใช้ แล้วบรรเลงอีกรอบแล้วตามด้วยเพลงเชิด นางยักษ์เข้าฉาก พระลักษณากับพระยมนาลงโรงดำเนินเรื่องต่อ

บทร้อง ยอแสงสุริยนถึงต้นไทร (ซ้ำ) จวนจะใกล้หนองน้ำในป่าใหญ่ (ปี่พาทย์รับ)
ยมนาตามองค์พระเชษฐา (ซ้ำ) ให้เหนื่อยอ่อนกายาเสียยิ่งนัก (ปี่พาทย์รับ)

ปี่พาทย์บรรเลงรับร้อง

- - - -	- ล - ล	- ท - ล	- ซ - ฟ	- - - ร	- - ม ฟ	- ม - ฟ	- ซ - ล
- - - ล฻	- - - -	- ท฻ - ล฻	- ซ฻ - ฟ฻	- ร฻ - -	- - - ฟ	- ม - ฟ	- ซ - ล

- - - -	- ล - ล	- ท - ล	- ซ - ฟ	- - - ร	- - ม ฟ	- ม - ฟ	- ซ - ล
- - - ล฻	- - - -	- ท฻ - ล฻	- ซ฻ - ฟ฻	- ร฻ - -	- - - ฟ	- ม - ฟ	- ซ - ล

- ร̶ - ท	- - ล ล	- ซ ล ท	- - ล ล	- - ซ ซ	- ฟ - ซ	- - ล -	ซ ล - ท
- ร - ท฻	- ล฻ - -	- ซ฻ ล฻ ท฻	- ล฻ - -	- ซ฻ - -	- ฟ฻ - ซ฻	- - ล฻ -	- ล฻ - ท฻

- - ล ท	- - ด̶ ร̶	- ม̶ ร̶ ด̶	- ท - ล
- ซ - -	ล ท - -	- ม ร ด	- ท฻ - ล฻

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การรับร้องใช้ทำนองในประโยคสุดท้ายสวมร้อง บรรเลงรับร้อง 1 รอบแล้วทอดจังหวะส่งร้องใช้ทำนอง 4 ห้องแรกของประโยคแรก เมื่อบรรเลงจบให้ลงโดยจังหวะขาด ไม่ต้องทอดจังหวะ พระลักษณาคุยกับพระยมนาเรื่องที่พัก จึงปรึกษากันว่าจะพักที่ใต้ต้นไทร

บทร้อง พระลดกายลงนั่งโคนพฤกษา พระราชาหวังจะพักกายา (ปี่พาทย์รับ)
ลมพระพายชายพัดมาอ่อน ๆ แล้วเอนกายลงนอนพักผ่อนกาย
(ปี่พาทย์รับ ติดรัว)

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงสามไม้นอก (ขึ้นพลับพลา) รับร้อง

- - - -	- - - ฟ	- - - ซ	- - ฟ ฟ	- ท - ซ	- ฟ - ร	- - ด ร	- ฟ - ซ
- - - -	- - - ฟ฻	- - - ซ฻	- ฟ฻ - -	- ท฻ - ซ฻	- ฟ฻ - ล฻	- ท - -	- ซ - ล

- - - -	- ซ - ซ	- ร - ฟ	- ซ - ท	- - ด ด	- ท - -	ซ ซ - -	ฟ ฟ - ร
- - - ซ	- - - -	- ล - ฟ	- ซ - ท	- ด - -	- ท - ซ	- - - ฟ	- - - ล

- - - -	- ด - ร	- ด - ฟ	- - - -	- ร - ด	- ท - ซ	- - ฟ ซ	- ท - ด
- - - -	- - - -	- ล - ฟ	- - - -	- ร - ด	- ท - ซ	- ร - -	- ท - ด

- - - -	- ด - ด	- ร - ท	- ด - ร	- ร - ร	- ร - -	ร ร - -	ด ด - ท
- - - ด	- - - -	- ล - ฟ	- - - -	- ฟ - ซ	- ฟ - ร	- - - ด	- - - ท

การรับร้องใช้ทำนองในประโยคสุดท้ายสวมร้อง บรรเลงรับร้อง 1 รอบแล้วทอดจังหวะส่งร้อง ใช้ทำนอง 4 ห้องแรกของประโยคแรก เมื่อบรรเลงจบให้ลงโดยจังหวะขาด ปี่พาทย์ทำเพลงรัวต่อท้ายเข้าฉาก นางยักษ์เดินทางมาถึงป่า

บทร้อง ครั้นว่ากระไรมาถึง ถึงไพรพนา (ซ้ำ)
นางยักษาดีอุรา เป็นหนักหนา (ปี่พาทย์รับ)
แล้วจึงกระไรร้องถาม พวกสาวใช้ (ซ้ำ)
พวกเอ็งกินอะไร กันมาบ้าง (ปี่พาทย์รับ)

ปี่พาทย์บรรเลงรับร้อง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

- - - -	- ร ซ	- - ล ท	- ล - ซ	- ม - ล	ซ ม - ร	- - - -	ร ม - ซ
- - - -	- ร - ซ	- - - ท	- ล - ซ	- ท - ล	ซ ท - ล	- ท - ด	- - - ซ

- - - -	- ร ซ	- - ล ท	- ล - ซ	- ม - ล	ซ ม - ร	- - - -	ร ม - ซ
- - - -	- ร - ซ	- - - ท	- ล - ซ	- ท - ล	ซ ท - ล	- ท - ด	- - - ซ

ร ร ร	- ท - -	- - ล ท	- ล - -	ร - ร ร	- ท - -	- - ล ท	- ล - -
- ร - -	- ฟ - -	- ซ - -	- ม - -	- ร - -	- ฟ - -	- ซ - -	- ม - -

- ท - ล	- ซ - ม	- ล - ซ	- ม - ร	- - - ท	- - ร ม	- ซ - ร	- - - -
- ท - ล	- ซ - ท	- ล - ซ	- ท - ล	- - - ฟ	- - ล ท	- ซ - ล	- - - -

- - ล ท	- ร - ม	- ซ ล ท	- ล - ซ
- ซ - -	- ล̣ - ท̣	- ซ ล ท	- ล - ซ

การรับร้องใช้ทำนองในประโยคสุดท้ายสวมร้อง บรรเลงรับร้อง 1 รอบแล้วทอดจังหวะส่งร้อง ใช้ทำนอง 4 ห้องแรกของประโยคแรก เมื่อบรรเลงจบให้ลงโดยจังหวะขาด ไม่ต้องทอดจังหวะ นางยักษ์เจรจากับสาวใช้ของตน จากนั้นแยกย้ายกันหาของกินจนสาวใช้ไปพบ 2 พี่น้องที่พักอยู่ใต้ต้นไทร นางยักษ์ที่ตามสาวใช้มาได้เห็น 2 พี่น้อง อยากได้คนน้องมาเป็นสามี จึงร่ายมนต์สะกดแล้วลักพาตัวมาที่ถ้ำของตน

บทร้อง แล้วร่ายมนต์ พระคาถา (ปี่พาทย์รับท่อน 1)
จะพาองค์ราชา วันนี้ไป (ปี่พาทย์รับท่อน 2 ติดรัว)

ปี่พาทย์บรรเลงรับร้อง ท่อน 1

- - ด̣ -	- - ด̣ -	- - ซ ล	- - ด̣ -	- - ด̣ -	- - ด̣ -	- - ซ ล	- - ด̣ -
- - - ล̣	- - - ซ	- ม - -	ซ ล - ซ	- - - ล̣	- - - ซ	- ม - -	ซ ล - ซ

- ล - -	ซ ม - -	- ร -	- ด - -	- ล - -	ซ ม - -	- ร -	- ด - -
- - ซ ม	- - ร ด	- - ด ล̣	- ซ̣ - -	- - ซ ม	- - ร ด	- - ด ล̣	- ซ̣ - -

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ปี่พาทย์บรรเลงรับร้อง ท่อน 2

- - ด̣ -	- - ด̣ -	- - ล -	- - ซ -	- - ด̣ -	- - ด̣ -	- - ล -	- - ซ -
- - - ล̣	- - - ซ	- - - ม	- - - ร	- - - ล̣	- - - ซ	- - - ม	- - - ร

- ล - -	ซ ม - -	- ร - -	- ด - -	- ล - -	ซ ม - -	- ร - -	- ด - -
- - ซ ม	- - ร ด	- - ด ล̣	- ซ̣ - -	- - ซ ม	- - ร ด	- - ด ล̣	- ซ̣ - -

การรับร้องใช้ทำนองในประโยคสุดท้ายสวมร้อง บรรเลงรับร้อง 1 รอบแล้วทอดจังหวะส่งร้อง ใช้ทำนอง 4 ห้องแรกของประโยคแรก เมื่อบรรเลงท่อนที่ 2 ปี่พาทย์บรรเลงเพลงรัวต่อท้าย ประกอบการร่ายมนต์สะกดพระยมนา ปี่พาทย์บรรเลงเพลงประกอบฉากนางยักษ์ลักพาตัวพระยมนา นางยักษ์และพระยมนาเข้าฉาก

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงกระทงน้อยประกอบฉาก

- - - -	- ร - ม	ซ - ร ม	- ซ - ล	- - ซ ล	- ซ - ม	- - ซ ม	- - - ร
- - ล฻ ท฻	- ล฻ - ท฻	ซ฻ - ล฻ ท฻	- ซ฻ - ล฻	- - - ล฻	- ซ฻ - ท฻	- - - -	ร ท฻ - ล฻

- - - -	- ร - ม	ซ - ร ม	- ซ - ล	- - ซ ล	- ซ - ม	- - ซ ม	- - - ร
- - ล฻ ท฻	- ล฻ - ท฻	ซ฻ - ล฻ ท฻	- ซ฻ - ล฻	- - - ล฻	- ซ฻ - ท฻	- - - -	ร ท฻ - ล฻

- - ซ ม	- ร - ท	- ท฻ - -	- ร - ม	- - - -	- ร - ม	ซ ม - ม	- - - ร
- - - ท฻	- ล฻ - ฟ฻	- - ล฻ ท฻	- ซ฻ - ล฻	- - ล฻ ท฻	- ล฻ - ท฻	- - ร -	ร ท฻ - ล฻

บทร้อง เสื่อมสร่างเวทมนต์ ที่ดลใจ (ปี่พาทย์บรรเลงรับ)

- ร - -	ฟ ร - -	ฟ ร - ร	- - ฟ ซ	- ล - -	ด ำ ล - -	- - ฟ ซ	- ล - ซ
- - ด ร	- - ด ร	- - ด -	ด ร - -	- - ซ ล	- - ซ ฟ	ด ร - -	- - ฟ ร

บทร้อง ภูวไนยพลิกฟื้นแล้วลืมตา มิได้ช้า (ปี่พาทย์บรรเลงรับ)

- ด ำ - -	- ล - ล	- - ด ำ ล	- - - ซ	ล ซ - -	- ฟ - -	- - ฟ ซ	- ล - -
- ด - ล	- - - -	ซ ล - -	ซ ฟ - ร	- - ฟ ร	- ด - -	ด ร - -	- - ซ ฟ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทร้อง นี่ตะวันหรือก็บ่าย ได้เวลา (ปี่พาทย์บรรเลงรับ)

- - ร ำ -	ม ำ ร ำ - -	- - ด ำ -	ร ำ ด ำ - -	- - ล -	ด ำ ล - -	- - ฟ ซ	- ล - ซ
- - - ร ำ	- - ด ำ ล	- - - ด ำ	- - ล ซ	- - - ล	- - ซ ฟ	ด ร - -	- - ฟ ร

บทร้อง นี่ตะวันหรือก็บ่าย ได้เวลา (ปี่พาทย์บรรเลงรับ)

- - ล ด ำ	- ด ำ ด ำ -	- ด ำ ร ำ -	- ล ล ล	- - ด ำ ซ	- ซ ซ -	- ซ ล -	- ฟ ฟ ฟ
- - - ด	- ด ด -	ล - - ล	- ม ม ม	- - - ร	- ร ร -	ฟ - - ฟ	- ด ด ด

การรับร้องใช้ทำนอง 4 ห้องสุดท้ายของประโยคสุดท้ายสวมร้อง ทอดจังหวะเพื่อส่งร้องใช้ทำนอง 4 ห้องแรกของประโยค เมื่อบรรเลงจบให้ลงโดยจังหวะขาด เริ่มเจรจา พระลักษณาตื่นขึ้นมาไม่พบน้องชาย เกรงว่าจะถูกสัตว์ดุร้ายกิน เมื่อสังเกตเห็นรอยเท้าขนาดใหญ่จึงคิดว่าน้องชายน่าจะโดนลักพาตัวไป จึงเสียใจมาก ปี่พาทย์ทำเพลงโอด

เพลงโอด

- -ล฻ ท฻	- ร - ม	- - -ซ	- - -ล	- -ล ล	- ซ - ล	- -ล ล	- ซ - ล
- ซ฻ - -	- ล฻ - ท฻	- - -ซ฻	- - -ล฻	- ล฻ - -	- ซ฻ - ล฻	- ล฻ - -	- ซ฻ - ล฻

- ท - ล	- ซ - ม	- - ร ม	- ซ - ล	- - ท ท	- ล - ซ	- ล - -	ท ท - ล
- ท฻ - ล฻	- ซ฻ - ท฻	- ด - -	- ซ฻ - ล฻	- ท฻ - -	- ล฻ - ซ฻	- ล฻ - ท	- - - ล฻

- ม - ล	- ซ - ม	- - ร ม	- ซ - ล	- - ท ท	- ล - ซ	- ล - -	ท ท - ล
- ท฻ - ล฻	- ซ฻ - ท฻	- ด - -	- ซ฻ - ล฻	- ท฻ - -	- ล฻ - ซ฻	- ล฻ - ท	- - - ล฻

- ร̊ - ม̊	- ร̊ - ท	- - - ล	- - - ซ
- ร - ม	- ร - ท฻	- - - ล฻	- - - ซ฻

บทร้อง แล้วจึงร้องเรียกหาพระยมนา แต่ก็ไม่พบหน้าน้องยา (ปี่พาทย์รับ)
จะร้องเรียกสักเท่าไหร่ก็ไม่มี ไม่รู้ว่าพระภูมีหายไปไหน
(ปี่พาทย์รับ ติดโอด)

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า สองชั้น รับร้อง

- - - -	- - - -	- - ม ซ	- ล - ท	- - - -	- ซ - ล	- ซ - ท	- - ล ล
- - - -	- - - -	ท฻ ร - -	- ล฻ - ท฻	- - - -	- ซ฻ - ล฻	- ซ฻ - ท฻	- ล฻ - -

- - - -	- ร̊ - ร̊	- ม̊ ร̊ ท	- ล - ซ	- ร - ซ	- ล - ท	- - ร̊ ท	- - - ล
- - - ร	- - - -	- ม ร ท฻	- ล฻ - ซ฻	- ล฻ - ซ฻	- ล฻ - ท฻	ล ท - -	ล ซ - ล฻

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การรับร้องใช้ทำนอง 4 ห้องสุดท้ายของประโยคสุดท้ายสวมร้อง ทอดจังหวะเพื่อส่งร้องใช้ทำนอง 4 ห้องแรกของประโยค เมื่อบรรเลงจบให้ลงโดยทอดจังหวะ ปี่พาทย์บรรเลงเพลงโอดต่อท้าย เจรจา พระลักษณากล่าวถึงพระยมนา หากตัวเองมัวแต่เสียใจคงจะไม่ได้เจอน้องชายอีก จึงตัดสินใจออกตามหา

บทร้อง จะออกติดตามพระยมนา เหมือนว่าไว้ (ปี่พาทย์รับท่อน 1)
มาดแม้นได้พบหน้า พระยมนา (ปี่พาทย์รับท่อน 2 ติดเชิด)

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงลาวเสี่ยงเทียน ชั้นเดียว ท่อน 1 รับร้อง

- - ด๋ -	- - ด๋ -	- - ซ ล	- - ด๋ -	- - ด๋ -	- - ด๋ -	- - ซ ล	- - ด๋ -
- - - ล๎	- - - ซ	- ม - -	ซ ล - ซ	- - - ล๎	- - - ซ	- ม - -	ซ ล - ซ

- ล - -	ซ ม - -	- ร -	- ด - -	- ล - -	ซ ม - -	- ร -	- ด - -
- - ซ ม	- - ร ด	- - ด ล๎	- ซ๎ - -	- - ซ ม	- - ร ด	- - ด ล๎	- ซ๎ - -

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงลาวเสี่ยงเทียน ชั้นเดียว ท่อน 1 รับร้อง

- - ด๋ -	- - ด๋ -	- - ล -	- - ซ -	- - ด๋ -	- - ด๋ -	- - ล -	- - ซ -
- - - ล๎	- - - ซ	- - - ม	- - - ร	- - - ล๎	- - - ซ	- - - ม	- - - ร

- ล - -	ซ ม - -	- ร - -	- ด - -	- ล - -	ซ ม - -	- ร - -	- ด - -
- - ซ ม	- - ร ด	- - ด ล๎	- ซ๎ - -	- - ซ ม	- - ร ด	- - ด ล๎	- ซ๎ - -

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การรับร้องใช้ทำนองในประโยคสุดท้ายสวมร้อง บรรเลงรับร้อง 1 รอบแล้วทอดจังหวะส่งร้องใช้ทำนอง 4 ห้องแรกของประโยคแรก เมื่อบรรเลงท่อนที่ 2 จบประโยคแรก ปี่พาทย์บรรเลงเพลงเชิดต่อ พระลักษณาเข้าฉาก

บทร้อง มาถึงยังซึ่งถ้ำพัน (ซ้ำ) ดีใจแจ่มจันเป็นหนักหนา (ปี่พาทย์รับ)
แล้วจึงวางลงองค์ราชา (ซ้ำ) ดีใจกัลยาในคราวนี้ (ปี่พาทย์รับ)

ปี่พาทย์บรรเลงรับร้อง

- - - -	- - - -	ซ - ซ ฟ	- ด - ฟ	- - ซ ฟ	- - ซ ฟ	- - ซ ล	- ซ - ล
- - - -	- - - -	- ซ - ฟ	- ซฺ - ฟ	- - - ฟฺ	- - - ฟฺ	- - - ลฺ	- ซฺ - ล

- - - -	- - - -	ซ - ซ ฟ	- ด - ฟ	- - ซ ฟ	- - ซ ฟ	- - ซ ล	- ซ - ล
- - - -	- - - -	- ซ - ฟ	- ซฺ - ฟ	- - - ฟฺ	- - - ฟฺ	- - - ลฺ	- ซฺ - ล

- - - -	ดำ - ดำ ดำ	- - รำ ดำ	- ล - ซ	- - ล -	ดำ ล - -	- ร - -	ฟ ซ - ฟ
- - - -	- ดำ - -	- - - ด	- ลฺ - ซฺ	- - ล -	- - ซ ฟฺ	- ลฺ - -	- ซฺ - ฟฺ

การรับร้องใช้ทำนอง 4 ห้องสุดท้ายของประโยคสุดท้ายสวมร้อง ทอดจังหวะเพื่อส่งร้องใช้ทำนอง 4 ห้องแรกของประโยค เมื่อบรรเลงจบให้ลงโดยจังหวะขาด นางยักษ์ไวยกาญจน์ได้ลักพาตัวพระยมนาไว้ในถ้ำที่ตนอาศัยอยู่ สาวใช้ได้เตือนให้ระวังเรื่องรูปลักษณ์ของนางยักษ์จึงได้แปลงกายเป็นหญิงสาวรูปงามก่อนที่จะคลายมนต์สะกดพระยมนา

บทร้อง คิดขึ้นได้ไวปัญญา จะกลับกายกายามิช้าที (ปี่พาทย์รับท่อน 1)
จะร่ายมนต์พระคาถา ด้วยทันใด (ปี่พาทย์รับท่อน 2)
กลายเป็นนางอรทัย ดูโสภา (ปี่พาทย์รับท่อน 3 ติดรัว)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ปี่พาทย์บรรเลงรับร้องท่อน 1

- - ซ ซ	- ฟ - ซ	- ดำ - -	- ล - ล	- รำ - ดำ	- ล - ซ	- ซ ฟ ร	- ฟ - -
- ซฺ - -	- ฟฺ - ซฺ	- ด - ลฺ	- - - -	- ร - ด	- ลฺ - ซฺ	- ซฺ ฟฺ ลฺ	- ฟฺ - -

- - ร ร	- - ล ล	- - ซ ซ	- - ฟ ฟ	- - ร ม	- - ร ร	ม ร - -	- ด - ร
- ลฺ - -	- ลฺ - -	- ซฺ - -	- ฟฺ - -	- ด - -	- ล - -	- - ด ลฺ	- ซฺ - ลฺ

ปี่พาทย์บรรเลงรับร้องท่อน 2

- - - -	ล ซ - -	- - - -	- ล - -	- - - -	ม - ร ม	- - ร ม	- - ร ร
- - - -	- - ฟ ร	- - ด ร	- - ซ ฟ	- - - -	- ด - -	- ด - -	- ลฺ - -

ปี่พาทย์บรรเลงรับร้องท่อน 3

ล - ล ล	- ด - -	ด - ด ด	- ฟ - -	- - ร ม	- - ร ร	ม ร - -	- ด - ร
- ม - -	- ซ - -	- ซ - -	- ฟ - -	- ด - -	- ล - -	- - ด ล	- ซ - ล

การรับร้องใช้ทำนอง 4 ห้องสุดท้ายของประโยคสุดท้ายสวมร้อง ทอดจังหวะเพื่อส่งร้องใช้ทำนอง 2 ห้องแรกของท่อน 2 ส่วนท่อนที่ 3 ทอดจังหวะเพื่อส่งร้องเท่านั้น เมื่อบรรเลงท่อน 3 ปี่พาทย์บรรเลงเพลงรัว ประกอบการแปลงกายของนางยักษ์

บทร้อง รูปเจ้าหายกลายกลับ ด้วยฉับไว (ปี่พาทย์รับท่อน 1)
กลายเป็นหญิงงามโสภาในคราวนี้ สมปรารถนา (ปี่พาทย์รับท่อน 2 ตัดลง)

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงต้นวรเชษฐ์ ท่อน 1 รับร้อง

- ซ - ท	ล ซ - ม	- - - ร	- - - ท	- - - -	- ม - ซ	- ม - ร	- - - -
- ซ - ท	ล ซ - ท	- - - ล	- - - ฟ	- - - -	- ท - ซ	- ท - ล	- - - -

- ซ - ท	ล ซ - ม	- - - ร	- - - ท	- - - -	ร ท - -	- ล - ซ	- - - -
- ซ - ท	ล ซ - ท	- - - ล	- - - ฟ	- - - -	- - ล ซ	- - - ร	- - - -

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงต้นวรเชษฐ์ ท่อน 2 รับร้อง

- ม -. -	ร ร - -	ซ ซ - -	ล ล - ท	- - - -	ร ำ ท - -	- ล - ท	- - - -
- ท - ล	- - - ซ	- - - ล	- - - ท	- - - -	- - ล ซ	- ล - ท	- - - -

- ม - -	ร ร - -	ซ ซ - -	ล ล - ท	- - - -	ร ำ ท - -	- ล - ซ	- - - -
- ท - ล	- - - ซ	- - - ล	- - - ท	- - - -	- - ล ซ	- - ม ร	- - - -

การรับร้องใช้ทำนองในประโยคสุดท้ายสวมร้อง บรรเลงรับร้อง 1 รอบแล้วทอดจังหวะส่งร้องใช้ทำนอง 4 ห้องแรกของประโยคแรกท่อน 2 เมื่อบรรเลงจบให้ลงโดยจังหวะขาด เจรจา นางยักษ์แปลงกายเป็นหญิงรูปงามแล้ว จึงคลายมนต์สะกดพระยมนาออก ปี่พาทย์บรรเลงเพลงรัวประกอบการคลายมนต์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บทร้อง เสื่อมสร่างเวทมนต์ ที่ดลใจ (ปี่พาทย์รับ)

- ม - -	ซ ม - -	ซ ม - -	- ซ - ล	- ท - -	ร ำ ท - -	- - ซ ล	- ท - ล
- - ร ม	- - ร ม	- - ร ม	- ซ̣ - ล̣	- - ล ท	- - ล ซ	ร ม - -	- - ซ ม

บทร้อง ภูวไนยรู้สึกตัว ไม่มัวช้า (ปี่พาทย์รับ)

- ร ำ - -	- ท - ท	- - ร ำ ท	- - - ล	ท ล - -	- ซ - -	- - ซ ล	- ท - -
- ร - ท̣	- - - -	ล ท - -	ล ซ - ม	- - ซ ม	- ร - -	ร ม - -	- - ล ซ

บทร้อง นี่ตะวันหรือก็บ่าย ได้เวลา (ปี่พาทย์รับ)

- - ม -	ซ ม - -	- - ร -	ม ร - -	- - ท -	ร ำ ท - -	- - ซ ล	- ท - ล
- - - ม	- - ร ท̣	- - - ร	- - ท̣ ล̣	- - - ท	- - ล ซ	- ม - -	- - ซ ม

บทร้อง หันไปปลุกพระเชษฐา หาช้าไม่ (ปี่พาทย์รับ)

- - ท ร ำ	- ร ำ ร ำ -	- ร ำ ม ำ -	- ท ท ท	- - ร ำ ล	- ล ล -	- ล ท -	- ซ ซ ซ
- - - ร	- ร ร -	ท - - ท	- ฟ ฟ ฟ	- - - ร	- ร ร -	ซ - - ซ	- ร ร ร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การรับร้องใช้ทำนอง 4 ห้องสุดท้ายของประโยคสุดท้ายสวมร้อง ทอดจังหวะเพื่อส่งร้องใช้ทำนอง 4 ห้องแรกของประโยค เมื่อบรรเลงจบให้ลงโดยจังหวะขาด เจรจา พระยมนาได้ตื่นขึ้นมาพบว่าตัวเองไม่ได้อยู่ใต้ต้นไทรกับพี่ชาย แต่อยู่นอนอยู่ภายในถ้ำกับหญิงรูปงามที่ตนไม่รู้จัก พระยมนาจึงได้ปลุกนางเพื่อจะถามหาทางออกจากถ้ำ

บทร้อง นางแปลงแกล้งทำเป็นหลับใหล นางแปลงแกล้งทำเป็นหลับใหล
ไม่ให้องค์ทรงชัยนั้นรู้ความ ว่าโฉมงามได้จำแลงแปลงกายมา
(ปี่พาทย์รับ)

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงลาวเสี่ยงเทียน ท่อน 1 รับร้อง

- - - -	- - - -	- - ล ล	- ด ำ - ซ	- - - ฟ	- ม - -	- ร - ซ	- ล ซ ซ
- - - -	- - - -	- ล̣ - -	- ด - ซ̣	- - - ด	- ท̣ - -	- ล̣ - ซ̣	- ล̣ ซ̣ ซ̣

- - - -	- - - -	- - ล ล	- ด ำ - ซ	- - - ฟ	- ม - -	- ร - ซ	- ล ซ ซ
- - - -	- - - -	- ล̣ - -	- ด - ซ̣	- - - ด	- ท̣ - -	- ล̣ - ซ̣	- ล̣ ซ̣ ซ̣

- ล - -	ซ - ม ซ	- - - -	ม ำ ร ำ - -	- - ด ำ ล	- - ซ ล	- ด ำ ร ำ ม ำ	- ร ำ - ด ำ
- - ซ ม	- ร - ร	- - ด ำ ร ำ	- - ด ำ ล	- - - -	ซ ม - -	- ด ร ม	- ร - ด

- ม ำ - ร ำ	- ด ำ - ม ำ	- - - -	ม ำ ร ำ - -	- - ด ำ ล	- - ซ ล	- ด ำ ร ำ ม ำ	- ร ำ - ด ำ
- ม - ร	- ด - ม	- - ด ำ ร ำ	- - ด ำ ล	- - - -	ซ ม - -	- ด ร ม	- ร - ด

บทร้อง แกล้งทำเป็นตระหนกแล้วตกใจ แกล้งทำเป็นตระหนกแล้วตกใจ

ถามว่านี่เป็นใครจากไหนมา มานอนเคียงคู่กัลยาในคราวนี้ (ปี่พาทย์รับ)

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงลาวเสี่ยงเทียน ท่อน 2 รับร้อง

(ซ ล ซ ม	ซ ร ม ซ)	ซ ล - -	ซ - - ซ	(ซ ล ซ ม	ร ด - ร)	ซ ล - -	- - - ร
- - - -	- - - -	- - ซ ม	- ร ม -	- - - -	- - - -	- - ซ ม	ร ด - ล̣

(ซ ล ซ ม	ซ ร ม ซ)	ซ ล - -	ซ - - ซ	(ซ ล ซ ม	ร ด - ร)	ซ ล - -	- - - ร
- - - -	- - - -	- - ซ ม	- ร ม -	- - - -	- - - -	- - ซ ม	ร ด - ล̣

- ล - -	ซ - ม ซ	- - - -	ม ำ ร ำ - -	- - ด ำ ล	- - ซ ล	- ด ำ ร ำ ม ำ	- ร ำ - ด ำ
- - ซ ม	- ร - ร	- - ด ำ ร ำ	- - ด ำ ล	- - - -	ซ ม - -	- ด ร ม	- ร - ด

- ม ำ - ร ำ	- ด ำ - ม ำ	- - - -	ม ำ ร ำ - -	- - ด ำ ล	- - ซ ล	- ด ำ ร ำ ม ำ	- ร ำ - ด ำ
- ม - ร	- ด - ม	- - ด ำ ร ำ	- - ด ำ ล	- - - -	ซ ม - -	- ด ร ม	- ร - ด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การรับร้องใช้ทำนองในประโยคสุดท้ายสวมร้อง บรรเลงรับร้อง 1 รอบแล้วทอดจังหวะส่งร้อง ใช้ทำนอง 4 ห้องแรกของประโยคแรกท่อน 2 เมื่อบรรเลงจบให้ลงโดยทอดจังหวะ เริ่มเจรจาหญิงสาวแกล้งตกใจที่มีผู้ชายมานอนกับตนและจะให้พระยมนารับผิดชอบโดยการรับตนเป็นภรรยา เริ่มแรกพระยมนาไม่ได้สนใจหญิงสาว แต่เมื่อเวลาผ่านไปจึงได้หลงรักหญิงสาวที่แปลงกายมา แทรกเพลงลูกทุ่งที่เป็นเพลงร้องคู่ ใช้ร้องจีบกัน เมื่อจบเพลงลูกทุ่ง ปี่พาทย์บรรเลงเพลงรัว ทั้งคู่ได้อาศัยอยู่ด้วยกัน

บทร้อง จันทราลอยแจ่มฟ้าเด่น คืนเพ็ญสวยเห็นงามตา
โบราณท่านเก่าเล่าว่า ยายตาทำนาสองคน (ปี่พาทย์รับ)

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงกระต่ายเต้น ท่อน 1 รับร้อง

- - - -	- ล - ล	ด ำ ล - -	- ซ - -	- ร - -	- ล - ล	ด ำ ล - -	ด ำ ร ำ - ด ำ
- - - -	- ล̣ - ล̣	- - ซ ฟ	- - - ร	- ล̣ - -	- ล̣ - ล̣	- - ซ ล	- - - ด

- - - -	- ล - ล	ด ำ ล - -	- ซ - -	- ร - -	- ร ำ - ร ำ	- ร ำ ด ำ ล	- ซ - ฟ
- - - -	- ล̣ - ล̣	- - ซ ฟ	- - - ร	- ล̣ - -	- ร - ร	- ร ด ล̣	- ซ̣ - ฟ̣

บทร้อง พาน้องชมจันทร์เจ้าขา จันทร์จ๋าขอข้าวขอแกง
ยังรอขอแหวนพลอยแดง ใส่มือน้องข้าน่ายล (ปี่พาทย์รับ)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงกระต่ายเต้น ท่อน 2 รับร้อง

- - - -	- ร - ร	- - ฟ ร	- - - ด	- ด - -	- ซ - ล	- - ซ -	ฟ ร - ร
- - - -	- ล̣ - ล̣	- - - -	ด ล̣ - ซ̣	- ซ̣ - -	ฟ - ฟ -	- ฟ - -	- - ด -

- - - -	- ร ำ - ร ำ	- - ฟ ร ำ	- - - ด	- ด - -	- ซ - ล	- - ซ -	ฟ ร - ฟ
- - - -	- ร - ร	- - - -	ด ำ ล̣ - ซ̣	- ซ̣ - -	ฟ - ฟ -	- ฟ - -	- - ด -

บทร้อง โบราณเปรียบเปรยเอ่ยไว้ ให้เราซึ้งในกมล
ดวงจันทร์ผูกพันกับคน เหตุผลมีมามากมาย (ปี่พาทย์รับ)

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงกระต่ายเต้น ท่อน 3 รับร้อง

- - - -	- - - ฟ	- - ฟ -	- - ดำ	- ล - -	- ฟำ - รำ	- ดำ - -	ดำ - ซ ล
- - - -	- ด - -	- ด - -	ซ ล - ล	- ม - -	รำ - ดำ -	- - ล -	- ฟ - -

- - - -	- - - ฟ	- - ฟ -	- - ดำ	- ล - -	- - รำ รำ	- รำ ดำ ล	- ซ - ฟ
- - - -	- ด - -	- ด - -	ซ ล - ล	- ม - -	- ร - -	- ร ด ล	- ซ - ฟ

บทร้อง จันทราเป็นดวงโดดเด่น กระต่ายยังเต้นล้อจันทร์
ดวงใจกระต่ายหมายมั่น ชมจันทร์ทุกวันไม่วาย (ปี่พาทย์รับท่อน 1)
เมียงมองสองหูชูจันทร์ อ้อนจันทร์โปรดได้จงเมตตา
ยังรอคล้อยดวงล่วงมา จากฟ้ามาใกล้กระต่ายเอย (ปี่พาทย์รับ)

จากนั้นร้องเป็นทำนองแหล่

หนุ่มชะแง้แลสาวเฝ้าปองรัก ผูกสมัครรักมั่นสัมพันธ์หมาย
อุปสรรครักจริงของหญิงชาย มีมากมายศักดิ์ศรีที่ต่างกัน
เขาเปรียบกระต่ายหมายปองมองจันทรา เพียงเต้นไปเต้นมาในตาฝัน
เขาเปรียบชายกับกระต่ายว่าคล้ายกัน กับหญิงรวยสวยนั่นคือจันทร์ฉายเอย

บทร้อง ไม่รวยแต่ปองคนสวยรวย รวยทรัพย์นับแสนมากมาย
ขอเตือนเพื่อนหญิงเพื่อนชาย จะกลายเป็นกระต่ายเต้นเอย
(ปี่พาทย์รับเพลงกระต่ายเต้น ท่อน 3)

เมื่อปี่พาทย์บรรเลงรับร้องเสร็จ บรรเลงเพลงเชิดต่อ ตัวละครเข้าฉาก ตัวละครใหม่ นางเงาะและสามีลงโรง ออกมาร้องแนะนำตัวเอง นางเงาะชื่อนิลหัตถี สามีชื่อกาวิล นักแสดงที่รับบทกาวิลทำหน้าที่เป็นตัวตลกด้วย ใช้การร้องแบบลิเกดำเนินเรื่อง ปี่พาทย์บรรเลงเพลงราชนิเกลิง ตัวตลกจะร้องกลอนด้นสดเรื่องจิปาถะทั่วไป นางเงาะกับสามีได้อยู่กินกันมานานจนนางเงาะเบื่อและคิดถึงเพื่อน งานเงาะจึงลาสามีไปหานางยักษ์ ปี่พาทย์บรรเลงเพลงเชิด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บทร้อง นับตั้งแต่ได้มาอยู่กับเมียรัก แสนจะสุขใจนักเป็นหนักหนา (ปี่พาทย์รับ)

นางแปลงมีสุขไม่ทุกข์ใจ อยู่กับองค์ทรงชัยทุกวันเวลา (ปี่พาทย์รับ)

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงมอญท่าอิฐ รับร้อง

- - - -	- ม - ล	- - - ซ	- ล - -	- มำ - รำ	- ดำ - ล	- - - ซ	- ม ซ ล
- - - -	- ท̣ - ล̣	- - - ซ̣	- ล̣ - -	- ม - ร	- ด - ล̣	- - - ซ̣	- ท̣ ซ̣ ล̣

- - - -	- ม - ล	- - - ซ	- ม - -	- - ซ ซ	- ร - ม	- - - ร	- ด - -
- - - -	- ท̣ - ล̣	- - - ซ̣	- ท̣ - -	- ซ̣ - -	- ล̣ - ท̣	- - - ล̣	- ซ̣ - -

- - - ท	- - - ล	- ท - ม	- ซ - ล
- - - ท̣	- - - ล̣	- ท̣ - ท̣	- ซ̣ - ล̣

การรับร้องใช้ทำนอง 4 ห้องสุดท้ายของประโยคสุดท้ายสวมร้อง เจรจา พระยมนาได้อยู่กับกินนอนอย่างมีความสุข พระยมนาอยู่แต่ในถ้ำจึงอยากออกไปเที่ยวในป่าบ้าง แต่นางยักษ์ในร่างกินนอนไม่ยอมให้ไป จากนั้นร้องเพลงลูกทุ่งคู่จีบกัน ร้องจบปี่พาทย์บรรเลงเพลงรัว

บทร้อง ครั้นว่าจะมาถึง (ดนตรีล้อ) เพื่อนรัก (ดนตรีล้อ)

ดีใจเล่านัก ดีใจเล่านัก ใครจะเท่า (ปี่พาทย์รับ)

แล้วจึงร้องเรียก (ดนตรีล้อ) เข้าไป (ดนตรีล้อ)

เพื่อนจ๋าอยู่หรือไม่ เพื่อนจ๋าอยู่หรือไม่ ไม่ตอบมา (ปี่พาทย์รับ)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ปี่พาทย์บรรเลงรับร้อง

- - ม ซ	- ล - ท	- ล - รำ	- ท ท ท	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
ท̣ ร - ซ̣	- ล̣ - ท̣	- ล̣ - ร	- ท̣ ท̣ ท̣	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

ท ล - -	- ซ - ล	- ซ ล ท	- ล ล ล	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -
- - ซ ม	- ซ̣ - ล̣	- ซ̣ ล̣ ท̣	- ล̣ ล̣ ล̣	- - - -	- - - -	- - - -	- - - -

ท - ท ท	- ล - ท	- - - -	- - - -	ท - ท ท	- ล - ท	- - - -	- - - -
- ท̣ - -	- ล̣ - ท	- - - -	- - - -	- ท̣ - -	- ล̣ - ท	- - - -	- - - -

- - - ร	- - - ม	- - - ซ	- - - ล	- ร - ซ	- - ล ท	- ร̶ - ท	- ล - ซ
- - - ล̣	- - - ท̣	- - - ซ̣	- - - ล̣	- ล̣ - ซ̣	- - - ท̣	- ร - ท̣	- ล̣ - ซ̣

การรับร้องใช้ทำนองในประโยคสุดท้ายสวมร้อง บรรเลงรับร้อง 1 รอบแล้วทอดจังหวะส่งร้องใช้ทำนอง 4 ห้องแรกของประโยคแรก เมื่อลงจบโดยใช้จังหวะขาด เจรจา นางเงาะได้มาถึงถ้ำที่นางยักษ์อาศัยอยู่และเรียกหา จะเข้าไปค้างคืน นางยักษ์จึงรีบให้พระยมนาไปซ่อนตัวแล้วอ้างเหตุผลไม่ให้นางเงาะเข้าไปในถ้ำ นางเงาะจึงสงสัยว่านางยักษ์ต้องอยู่กับใครสักคนแน่นอน จึงได้แปลงกายเป็นแมลงวันบินแอบเข้าไปดูภายในถ้ำโดยอาศัยเวลาที่นางยักษ์ออกไปหาอาหาร

บทร้อง แล้วร่ายเวท เดชศักดิ์ดา
จะจัดกายกายา หาช้าไม่ (ปี่พาทย์รับท่อน 1)
แล้วรำลึกถึงองค์ องค์มารดา (ปี่พาทย์รับท่อน 2)
ที่ให้วิชาลูกมา ในคราวนี้ (ปี่พาทย์รับท่อน 3 ติดรัว)

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงมอญอ้อยอิ่ง ชั้นเดียว ท่อน 1 รับร้อง

- - ซ ซ	- ฟ - ซ	- ด̶ - -	- ล - ล	- ร̶ - ด̶	- ล - ซ	- ซ ฟ ร	- ฟ - -
- ซ̣ - -	- ฟ̣ - ซ̣	- ด - ล̣	- - - -	- ร - ด	- ล̣ - ซ̣	- ซ̣ ฟ̣ ล̣	- ฟ̣ - -

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

- - ร ร	- - ล ล	- - ซ ซ	- - ฟ ฟ	- - ร ม	- - ร ร	ม ร - -	- ด - ร
- ล̣ - -	- ล̣ - -	- ซ̣ - -	- ฟ̣ - -	- ด - -	- ล - -	- - ด ล̣	- ซ̣ - ล̣

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงมอญอ้อยอิ่ง ชั้นเดียว ท่อน 2 รับร้อง

- - - -	ล ซ - -	- - - -	- ล - -	- - - -	ม - ร ม	- - ร ม	- - ร ร
- - - -	- - ฟ ร	- - ด ร	- - ซ ฟ	- - - -	- ด - -	- ด - -	- ล̣ - -

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงมอญอ้อยอิ่ง ชั้นเดียว ท่อน 3 รับร้อง

ล̣ - ล̣ ล̣	- ด - -	ด - ด ด	- ฟ - -	- - ร ม	- - ร ร	ม ร - -	- ด - ร
- ม̣ - -	- ซ - -	- ซ̣ - -	- ฟ̣ - -	- ด - -	- ล - -	- - ด ล̣	- ซ̣ - ล̣

การรับร้องใช้ทำนอง 4 ห้องสุดท้ายของประโยคสุดท้ายสวมร้อง ทอดจังหวะเพื่อส่งร้องใช้ทำนอง 2 ห้องแรกของท่อน 2 ส่วนท่อนที่ 3 ทอดจังหวะเพื่อส่งร้องเท่านั้น เมื่อบรรเลงท่อน 3 ปี่พาทย์บรรเลงเพลงรัว ประกอบการแปลงกายของนางเงาะ นางเงาะแปลงร่างเป็นแมลงหวี่บินเข้าไปในถ้ำ พบนางยักษ์อยู่กับพระยมนา นางยักษ์เห็นว่าผลไม้เหลือน้อยจึงลาพระยมนาเข้าป่าไปหาผลไม้

บทร้อง ถ้าอย่างงั้นเรากราบลา องค์พระภัสดา
มุ่งสู่ไพรพนา เหมือนว่าไว้ (ปี่พาทย์รับ)
ดีใจนางยักษ์ ในครั้งนี้
จะไปเที่ยวในไพรรี เหมือนตั้งใจ (ปี่พาทย์รับ)

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงไส้เดือนฉกจวัก ชั้นเดียว รับร้อง

- - - -	ล - ล ล	ด ล - -	- ซ - ล	- - ซ -	ล ซ - -	ฟ ร - -	- ด - ร
- - - -	- ล - -	- - ซ ฟ	- ซ - ล	- - ซ -	- - ฟ ร	- - ด ล̣	- ซ̣ - ล̣

- - ล ซ	- - - -	- - - -	- ร - ฟ	- ล - ซ	- ฟ - ร	ฟ ร - -	- ด - ร
- - - -	ฟ ร - ด	- ล̣ - ด	- - - ฟ̣	- ล̣ - ซ̣	- ฟ̣ - ล̣	- - ด ล̣	- ซ̣ - ล̣

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การรับร้องใช้ทำนอง 4 ห้องสุดท้ายของประโยคสุดท้ายสวมร้อง ทอดจังหวะเพื่อส่งร้องใช้ทำนอง 2 ห้องแรก ลงจบโดยจังหวะขาด ไม่ทอดจังหวะ เจรจา นางยักษ์กลัวพระยมนาจะหนีไปจึงใช้หินก้อนใหญ่ปิดปากถ้ำ ส่วนตนแปลงกายกลับเป็นยักษ์แล้วออกไปหาจับสัตว์มากิน

บทร้อง แล้วตั้งใจอย่าอยู่ช้า ดีใจกัลยาเป็นหนักหนา (ปี่พาทย์รับ)
จะจำแลงแปลงกายา กลายเป็นยักษาเหมือนว่าไว้ (ปี่พาทย์รับ ติดรัว)

ปี่พาทย์บรรเลงรับร้อง

- - ม ม	- - ท ท	- - ล ล	- - ซ ซ	- - ม ม	- - ท ท	- - ล ล	- - ซ ซ
- ท̣ - -	- ท̣ - -	- ล̣ - -	- ซ̣ - -	- ท̣ - -	- ท̣ - -	- ล̣ - -	- ซ̣ - -

- ท - ล	- ซ - ล	- ท - -	ร̊ ร̊ - ท	- ม̊ ร̊ ท	- ล - ซ	- ล ซ ม	- ซ - ล
- ท̣ - ล̣	- ซ̣ - ล̣	- ท̣ - ร	- - - ท̣	- ม ร ท̣	- ล̣ - ซ̣	- ล̣ ซ̣ ท̣	- ซ̣ - ล̣

- - - -	- ซ - ล	-ท - ซ	- ล - ท	- - - ร	- - ม ฟ	- ร ม ฟ	- - ม ม
- - - -	- ซ̣ - ล̣	-ท̣ - ซ̣	- ล̣ - ท̣	- - - ล̣	- - ท̣ ด	- ล̣ ท̣ ด	- ท̣ - -

การรับร้องใช้ทำนองในประโยคสุดท้ายสวมร้อง บรรเลงรับร้อง 1 รอบแล้วทอดจังหวะส่งร้อง ใช้ทำนอง 4 ห้องแรกของประโยคแรก เมื่อลงจบโดยใช้จังหวะขาด ไม่ทอดจังหวะลง ปี่พาทย์บรรเลงเพลงรัวต่อ ประกอบการแปลงกายของนางยักษ์ ส่วนนางเงาะที่อยู่ในถ้ำคิดจะจับพระยมนามาเป็นสามีของตนโดยแปลงกายเป็นนางฟ้าแล้วพาหนีจากถ้ำ

บทร้อง แล้วร่ายเวทเป็นศักดิ์ดา (ปี่พาทย์รับ) แปลงตัวเป็นนางฟ้า (ปี่พาทย์รับ ติดรัว)

ปี่พาทย์บรรเลงรับร้อง

- ร - ม	- ฟ - ซ	- - ล ซ	- - ล ล	- ร̊ ด̊ ล	- ซ - ฟ	- ล ซ ฟ	- ม - ร
- ล̣ - ท̣	- ฟ̣ - ซ̣	- - - ซ̣	- ล̣ - -	- ร ด ล̣	- ซ̣ - ฟ̣	- ล̣ ซ̣ ฟ̣	- ท̣ - ล̣

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทร้อง รูปหายกลายกลับด้วยฉับพลัน กลายเป็นอรทัยงามโสภา (ปี่พาทย์รับ)

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงแขกต่อยหม้อ (ทางไทย) รับร้อง

- - ล ล	- ท - ล	- - ซ ล	- ม - ฟ	- ร - ม	- ซ - ล	- - ท ล	- - ท ท
- ล̣ - -	- ท̣ - ล̣	- - - ล̣	- ท̣ - ด	- ล̣ - ท̣	- ซ̣ - ล̣	- - - ล̣	- ท̣ - -

- - - -	- ล - ท	- ฟ - ท	- ล - -	- ซ ล ท	- ซ - ล	- ท ล ซ	- ฟ - ม
- - - -	- ล̣ - ท̣	- ด - ท̣	- ล̣ - -	- ซ̣ ล̣ ท̣	- ซ̣ - ล̣	- ท̣ ล̣ ซ̣	- ด - ท̣

บทร้อง คราวนี้คงจะสมอารมณ์หมาย จะได้องค์ทรงชัยมาเป็นคู่ (ปี่พาทย์รับ)

ปี่พาทย์บรรเลงรับร้อง

- ท - -	ล ฟ - -	- - - ร	- - ม ฟ	- ล - ท	- ล - -	ฟ ฟ - -	ม ม - ร
- - ล ฟ	- - ม ร	- ล̣ - -	- ร - -	- ล̣ - ท̣	- ล̣ - ฟ	- - - ม	- - - ร

- - ล ซ	- - ล ล	- ซ - ท	- ล - -	- ซ ล ท	- ซ - ล	- ท ล ซ	- ฟ - ม
- - - ซ	- ล̣ - -	- ซ̣ - ท̣	- ล̣ - -	- ซ̣ ล̣ ท̣	- ซ̣ - ล̣	- ท̣ ล̣ ซ̣	- ด - ท̣

การรับร้องใช้ทำนอง 4 ห้องสุดท้ายของประโยคสุดท้ายสวมร้อง บรรเลงรับร้อง 1 รอบ แล้วทอดจังหวะส่งร้อง ใช้ทำนอง 2 ห้องแรกของประโยคแรก ลงจบโดยการใช้จังหวะขาด ช่วงเจรจานางเงาะที่แปลงกายเป็นนางฟ้าได้เข้าไปคุยกับพระยมนา บอกเรื่องที่นางยักษ์แปลงกายมาหลอกทำให้พระยมนาเริ่มสงสัยในตัวนางยักษ์

บทร้อง จอมวงทรงฟังนางฟ้า ได้มาบอกกับราชาเรื่องยักษา (ปี่พาทย์รับ)
จะคิดอ่านอย่างไรไฉนดี เนื่องด้วยยักษีมาแปลงกาย (ปี่พาทย์รับ)

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงขอมทรงเครื่อง สองชั้น รับร้อง

- - - -	- - - ร	- ร ร ร	- ร - ร	- - - ร	- - - ฟ	- - - ซ	- ล - ร
- - - -	- - - ล̣	- ล̣ ล̣ ล̣	- ล̣ - ล̣	- - - ล̣	- - - ฟ̣	- - - ซ̣	- ล̣ - ล̣

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

- - - -	- - - -	- ซ ฟ ร	- ฟ - ซ	- ร̣ ด̣ ล	- ซ - -	ฟ ฟ - -	ซ ซ - ล
- - - -	- - - -	- ซ̣ ฟ̣ ล̣	- ฟ - ซ	- ร̣ ด̣ ล	- ซ - ฟ	- - - ซ	- - - ล

- - - -	- ล - ล	- - ฟ ฟ	- ซ - ล	- ด̣ - ร̣	- ด̣ - ล	ซ ฟ - -	- ซ - ร
- - - ล	- - - -	- ฟ̣ - -	- ซ̣ - ล̣	- ด - ร	- ด - ล̣	- - ร ฟ	- - - ล̣

- - - -	- - - -	ล ซ - -	- ฟ - ซ	- - - -	- ด̣ - ล	- - ซ ฟ	- ม - ร
- - - -	- - - -	- - ฟ ร	- ด - ร	- - - -	- ด - ล̣	- - ซ̣ ฟ̣	- ท̣ - ล̣

- - - ด	- - - ฟ	- ล ซ ฟ	- ม - ร	- ม ซ -	ม ร - -	- - ร ด	- ด - ร
- - - ซฺ	- - - ฟฺ	- ลฺ ซฺ ฟฺ	- ทฺ - ลฺ	- - - ร	- - ด ลฺ	- - - -	ลฺ ซฺ - ลฺ

การรับร้องใช้ทำนองในประโยคสุดท้ายสวมร้อง บรรเลงรับร้อง 1 รอบแล้วทอดจังหวะส่งร้อง ใช้ทำนอง 4 ห้องแรกของประโยคแรก

บทร้อง แล้วจึงทูลบอกนางฟ้า โปรดจงช่วยราชาในคราวนี้ (ปี่พาทย์รับ)
พาหนีออกโดยเร็วพลัน หนีนางยักษาให้คราใคร่ (ปี่พาทย์รับ)

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงขอมทรงเครื่อง ชั้นเดียว รับร้อง

- - ร ร	- ร - ร	- - ฟ ซ	- - ล -	- ร - ร	- - ฟ ซ	ล ซ - -	ล ด - ล
- - - ลฺ	- ลฺ - ลฺ	ด ร - -	ฟ ซ - ร	- ลฺ - -	ด ร - -	- - ฟ ซ	- - - ม

ดำ - ล ดำ	- ล - -	ด ล - -	- ซ - ร	- - ฟ ฟ	- - ซ ซ	- - ล ล	- - ร ร
- ซ - -	- ม - -	- - ซ ฟ	- - - ลฺ	- - - ฟฺ	- - - ซฺ	- - - ฟฺ	- - - มฺ

- - ร ม	- - ซ -	ม ร - -	- ด - ร
- ด - -	ร ม - ร	- - ด ล	- ซฺ - ลฺ

การรับร้องใช้ทำนอง 4 ห้องสุดท้ายของประโยคสุดท้ายสวมร้อง บรรเลงรับร้อง 1 รอบแล้วทอดจังหวะส่งร้อง ใช้ทำนอง 2 ห้องแรกของประโยคแรก บรรเลงจบโดยไม่ทอดจังหวะ เจรจา พระยมนาได้ขอความช่วยเหลือจากนางฟ้าเพื่อหลบหนี แต่นางฟ้ามีเงื่อนไขคือจะต้องมาเป็นสามีของนางฟ้า พระยมนายอมรับเงื่อนไข ทั้งสองจึงหลบหนีออกมาจากถ้ำ

บทร้อง คิดขึ้นได้ ไวปัญญา
จะพาองค์ราชา หนีไป (ปี่พาทย์รับท่อน 1)
แล้วจึงร่ายเวท เดชศักดิ์ดา (ปี่พาทย์รับท่อน 2)
ร่ายมนต์คาถา ทันใด (ปี่พาทย์รับท่อน 3 ติดรัว ติดเชิด)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงมอญอ้อยอิ่ง ท่อน 1 รับร้อง

- - ซ ซ	- ฟ - ซ	- ด̣ - -	- ล - ล	- ร̣ - ด̣	- ล - ซ	- ซ ฟ ร	- ฟ - -
- ซ̣ - -	- ฟ̣ - ซ̣	- ด - ล̣	- - - -	- ร - ด	- ล̣ - ซ̣	- ซ̣ ฟ̣ ล̣	- ฟ̣ - -

- - ร ร	- - ล ล	- - ซ ซ	- - ฟ ฟ	- - ร ม	- - ร ร	ม ร - -	- ด - ร
- ล̣ - -	- ล̣ - -	- ซ̣ - -	- ฟ̣ - -	- ด - -	- ล - -	- - ด ล̣	- ซ̣ - ล̣

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงมอญอ้อยอิ่ง ท่อน 2 รับร้อง

- - - -	ล ซ - -	- - - -	- ล - -	- - - -	ม - ร ม	- - ร ม	- - ร ร
- - - -	- - ฟ ร	- - ด ร	- - ซ ฟ	- - - -	- ด - -	- ด - -	- ล̣ - -

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงมอญอ้อยอิ่ง ท่อน 3 รับร้อง

ล̣ - ล̣ ล̣	- ด - -	ด - ด ด	- ฟ - -	- - ร ม	- - ร ร	ม ร - -	- ด - ร
- ม̣ - -	- ซ - -	- ซ̣ - -	- ฟ̣ - -	- ด - -	- ล - -	- - ด ล̣	- ซ̣ - ล̣

การรับร้องใช้ทำนอง 4 ห้องสุดท้ายของประโยคสุดท้ายสวมร้อง ทอดจังหวะเพื่อส่งร้อง ใช้ทำนอง 2 ห้องแรกของท่อน 2 ส่วนท่อนที่ 3 ทอดจังหวะเพื่อส่งร้องเท่านั้น เมื่อบรรเลงท่อน 3 ปี่พาทย์บรรเลงเพลงรัวประกอบการแสดงอิทธิฤทธิ์ยกหินออกจากปากถ้ำและบรรเลงเพลงเชิดประกอบการหลบหนี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บทร้อง มาถึงซึ่งไพรพนา ยักษาดีอุราเป็นหนักหนา (ปี่พาทย์รับ)

ปี่พาทย์บรรเลงรับร้อง

- - ฟ ฟ	- ซ - ล	- ซ - ด̣	- ล - ซ	- ฟ - ม	- ฟ - ซ	- ฟ - ล	- - ซ -
- ฟ̣ - -	- ซ̣ - ล̣	- ซ̣ - ด	- ล̣ - ซ̣	- ฟ̣ - ม̣	- ฟ̣ - ซ̣	- ฟ̣ - ล̣	- - ซ̣ -

- ล - -	ซ ม - -	- - - ด	- - ร ม	- ซ - ล	- ซ - ม	- - ม ร	- - - ด
- - ซ ม	- - ร ด	- ซ̣ - -	- ด - -	- ซ̣ - ล̣	- ซ̣ - ท̣	- ร - -	ด ล̣ - ซ̣

บทร้อง เมื่อเก็บผลพฤกษา เอาไปให้องค์ภัสดาที่ว่าไว้ (ปี่พาทย์รับ)

ปี่พาทย์บรรเลงรับร้อง

- - - รำ	- - - ท	- - ดำ รำ	- - - -	- - - -	ร ม ฟ ซ	- ซ ซ ซ	- ซ - ซ
- - - ร	- - - ทฺ	- - - -	ดำ ท ล ซ	- - - ด	- - - ซฺ	- ซฺ ซฺ ซฺ	- ซฺ - ซฺ

- - ด ลฺ	- - ด ด	- - ม ร	- - ม ม	- ซ - -	ม ร - -	- ล - -	ด ร - ด
- - - มฺ	- ซฺ - -	- - - ลฺ	- ทฺ - -	- ซฺ - ด	- - ด ลฺ	- มฺ - -	- ลฺ - ซฺ

การรับร้องใช้ทำนองในประโยคสุดท้ายสวมร้อง บรรเลงรับร้อง 1 รอบแล้วทอดจังหวะส่งร้องใช้ทำนอง 4 ห้องแรกของประโยคแรก ลงจบโดยไม่ทอดจังหวะ เจรจา นางยักษ์ได้กินจนอิ่มแล้วจึงมองหาผลไม้แล้วนำกลับไปให้พระยมนา นางยักษ์ได้ยินเสียงกาซึ่งเชื่อว่าถือเป็นลางร้ายจึงรีบกลับไปยังถ้ำที่ตนอาศัย

บทร้อง ให้เป็นห่วงพระภัสดา เป็นหนักหนา (ปี่พาทย์รับท่อน 1)
จะเดินทางกลับถ้ำไม่ช้าที นี้นา (ปี่พาทย์รับท่อน 2 ติดเชิด)

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงต้นวรเชษฐ์ ท่อน 1 รับร้อง

- ซ - ท	ล ซ - ม	- - - ร	- - - ท	- - - -	- ม - ซ	- ม - ร	- - - -
- ซฺ - ทฺ	ลฺ ซฺ - ทฺ	- - - ลฺ	- - - ฟฺ	- - - -	- ทฺ - ซฺ	- ทฺ - ลฺ	- - - -

- ซ - ท	ล ซ - ม	- - - ร	- - - ท	- - - -	ร ทฺ - -	- ลฺ - ซฺ	- - - -
- ซฺ - ทฺ	ลฺ ซฺ - ทฺ	- - - ลฺ	- - - ฟฺ	- - - -	- - ลฺ ซฺ	- - - รฺ	- - - -

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงต้นวรเชษฐ์ ท่อน 2 รับร้อง

- ม -. -	ร ร - -	ซ ซ - -	ล ล - ท	- - - -	รำ ท - -	- ล - ท	- - - -
- ทฺ - ลฺ	- - - ซฺ	- - - ลฺ	- - - ทฺ	- - - -	- - ล ซ	- ลฺ - ทฺ	- - - -

- ม -. -	ร ร - -	ซ ซ - -	ล ล - ท	- - - -	รำ ท - -	- ล - ซ	- - - -
- ทฺ - ลฺ	- - - ซฺ	- - - ลฺ	- - - ทฺ	- - - -	- - ล ซ	- - ม ร	- - - -

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การรับร้องใช้ทำนองในประโยคสุดท้ายสวมร้อง บรรเลงรับร้อง 1 รอบแล้วทอดจังหวะส่งร้อง ใช้ทำนอง 4 ห้องแรกของประโยคแรก ท่อน 2 เมื่อบรรเลงจบปี่พาทย์บรรเลงเชิด นางยักษ์รีบกลับถ้ำ จึงร้องเรียกหาพระยมนา

บทร้อง ครั้นวามาถึงซึ่งถ้ำพลัน (ซ้ำ) ดีใจแจ่มจันในครานี้ (ซ้ำ) (ปี่พาทย์รับท่อง 1)
แล้วจึงร้องเรียกเข้าไป (ซ้ำ) ผัวจ๋าอยู่หรือไม่จงตอบที (ซ้ำ) (ปี่พาทย์รับท่อน 2)

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงตาลีตีปัส ท่อน 1 รับร้อง

- - - -	- - - ด̣	- - - ล	- ซ - ม	- - ร ด	- ร - ม	- ล - ซ	- ม - ร
- - - -	- - - ด̣	- - - ล	- ซ - ท̣	- - ล̣ ซ̣	- ล̣ - ท̣	- ล - ซ	- ท̣ - ล̣

- - - -	- - - ด̣	- - - ล	- ซ - ม	- - ร ด	- ร - ม	- ล - ซ	- ม - ร
- - - -	- - - ด̣	- - - ล	- ซ - ท̣	- - ล̣ ซ̣	- ล̣ - ท̣	- ล - ซ	- ท̣ - ล̣

- - - -	- ด ร ม	- ม - ร	- ด - ล̣	- - ด ซ̣	- ล̣ - ด	- ด - ร	ด ล̣ - ด
- - - -	- ซ̣ ล̣ ท̣	- ท̣ - ล̣	- ซ̣ - ม̣	- - ซ̣ ร̣	- ม̣ - ซ̣	- ซ̣ - ล̣	ซ̣ ม̣ - ซ̣

- - - -	- ด ร ม	- ม - ร	- ด - ล̣	- - ด ซ̣	- ล̣ - ด	- ด - ร	ด ล̣ - ด
- - - -	- ซ̣ ล̣ ท̣	- ท̣ - ล̣	- ซ̣ - ม̣	- - ซ̣ ร̣	- ม̣ - ซ̣	- ซ̣ - ล̣	ซ̣ ม̣ - ซ̣

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงตาลีตีปัส ท่อน 2 รับร้อง

- - - -	- - - ด	- ด - ร	- ม - ด	- ด - ล̣	- ซ - ด	- ด - ร	- ม - ด
- - - -	- - - ซ̣	- ซ̣ - ล̣	- ท̣ - ซ̣	- ซ̣ - ม̣	- ร̣ - ซ̣	- ซ̣ - ล̣	- ท̣ - ซ̣

- - - -	- - - ด	- ด - ร	- ม - ด	- ด - ล̣	- ซ - ด	- ด - ร	- ม - ด
- - - -	- - - ซ̣	- ซ̣ - ล̣	- ท̣ - ซ̣	- ซ̣ - ม̣	- ร̣ - ซ̣	- ซ̣ - ล̣	- ท̣ - ซ̣

การรับร้องใช้ทำนองในประโยคสุดท้ายสวมร้อง ทอดจังหวะเพื่อส่งร้อง ใช้ทำนอง 2 ห้องแรกของท่อนที่ 2 บรรเลงรับร้องแล้วทอดจังหวะลงจบ นางยักษ์ที่มาถึงถ้ำ พบว่าหินที่ปิดปากถ้ำเปิดอยู่

บทร้อง เห็นประตูคูหานั้นเปิดอยู่ อกกูเกิดเข็ญเป็นไฉน (ปี่พาทย์รับ)

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงไส้เดือนฉกจวัก รับร้อง

- - - -	- - ล ล	- - ฟ ฟ	- ซ - ล	- ล - ซ	- ฟ - ร	- ร - -	- ด - ร
- - - -	- ล - -	- ฟ - -	- ซ - ล	- ล̣ - ซ̣	- ฟ̣ - ล̣	- - ด ล̣	- ซ̣ - ล̣

- ซ - ฟ	- ร - ด	ร ด - ด	- ร - -	- ซ - -	ล ซ - -	ฟ ร - -	- ด - ร
- ซ̣ - ฟ̣	- ล̣ - ซ̣	- - ล̣ -	- ล̣ - -	- ซ - -	- - ฟ ร	- - ด ล̣	- ซ̣ - ล̣

บทร้อง เข้าในห้องมองเขม้นไม่เห็นใคร ร่างแหลกแตกใจนางยักษา (ปี่พาทย์รับ)

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงชวา รับร้อง

- - - ล	- ด̊ - ล	- ด̊ - ล	- - ล ล	- - - ซ	- ล - ซ	- ล - ซ	- - ซ ซ
- - - ล̣	- ด - ล̣	- ด - ล̣	- ล̣ - -	- - - ซ̣	- ล̣ - ซ̣	- ล̣ - ซ̣	- ซ̣ - -

- - - ฟ	- ซ - ฟ	- ซ - ฟ	- - ฟ ฟ	- - - ร	- ฟ - ร	- ฟ - ร	- - ร ร
- - - ฟ̣	- ซ̣ - ฟ̣	- ซ̣ - ฟ̣	- ฟ̣ - -	- - - ล̣	- ฟ̣ - ล̣	- ฟ̣ - ล̣	- ล̣ - -

การรับร้องใช้ทำนอง 4 ห้องสุดท้ายของประโยคสุดท้ายสวมร้อง บรรเลงรับร้อง 1 รอบ แล้วทอดจังหวะส่งร้อง ใช้ทำนอง 2 ห้องแรกของประโยคแรก บรรเลงจบโดยไม่ทอดจังหวะ เจรจา นางยักษ์เห็นปากถ้ำถูกเปิดไว้จึงคิดว่าต้องมีคนลักพาตัวไปแน่ นางยักษ์จึงเสียใจมาก ปี่พาทย์ทำเพลงโอด

บทร้อง แล้วกู่ก้องร้องเรียกพระยมนา แต่ก็ไม่พบหน้าพระสามี (ปี่พาทย์รับ)
ทอดตัวหัวฟาดหัวฟาดแทบขาดใจ พระยมนาไปไหนไม่กลับมา (ปี่พาทย์รับ)

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า สองชั้น รับร้อง

- - - -	- - - -	- - ม ซ	- ล - ท	- - - -	- ซ - ล	- ซ - ท	- - ล ล
- - - -	- - - -	ท̣ ร - -	- ล̣ - ท̣	- - - -	- ซ̣ - ล̣	- ซ̣ - ท̣	- ล̣ - -

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

- - - -	- รำ - รำ	- มำ รำ ท	- ล - ซ	- ร - ซ	- ล - ท	- - รำ ท	- - - ล
- - - ร	- - - -	- ม ร ทฺ	- ลฺ - ซฺ	- ลฺ - ซฺ	- ลฺ - ทฺ	ล ท - -	ล ซ - ลฺ

การรับร้องใช้ทำนองในประโยคสุดท้ายสวมร้อง ทอดจังหวะเพื่อส่งร้อง ใช้ทำนอง 4 ห้องแรกของ บรรเลงรับร้องแล้วปี่พาทย์ทำเพลงโอดต่อท้าย จากนั้นร้องเพลงลูกทุ่ง เนื้อหาเกี่ยวกับการตามหาคนรัก ปี่พาทย์บรรเลงคลอร้อง จบเพลงปี่พาทย์บรรเลงเพลงโอด เจรจา นางยักษ์ตัดสินใจออกติดตามหาตัวพระยมนา ปี่พาทย์บรรเลงเพลงประกอบฉาก

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงภาษาป่า ประกอบฉาก

- - ร ท	- - - ร	- - ร ม	- - - ร	- - ร ท	- - - ร	- ทฺ - ทฺ	- - ลฺ -
- - - ฟฺ	- รฺ - -	- - - มฺ	- รฺ - -	- - - ฟฺ	- รฺ - -	- - ลฺ -	ลฺ ซฺ - ซฺ

- - ร ท	- - - ร	- - ร ม	- - - ร	- - ร ท	- - - ร	- ทฺ - ทฺ	- - ลฺ -
- - - ฟฺ	- รฺ - -	- - - มฺ	- รฺ - -	- - - ฟฺ	- รฺ - -	- - ลฺ -	ลฺ ซฺ - ซฺ

- - ซ ม	- ซ - ล	- ล - ท	- ซ - ล	- - ซ ม	- ซ - ล	- - รำ	- - - -
- - - ทฺ	- ซฺ - ลฺ	- ลฺ - ทฺ	- ซฺ - ลฺ	- - - ทฺ	- ซฺ - ลฺ	- ซ - -	ดำ ท ล ซ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

- - ซ ม	- ซ - ล	- ล - ท	- ซ - ล	- - ซ ม	- ซ - ล	- - รำ	- - - -
- - - ทฺ	- ซฺ - ลฺ	- ลฺ - ทฺ	- ซฺ - ลฺ	- - - ทฺ	- ซฺ - ลฺ	- ซ - -	ดำ ท ล ซ

ปี่พาทย์ทอดจังหวะลงจบ แล้วขึ้นเพลงราชนิเกลิง สามีของนางเงาะออกมาร้องลิเกตามหาภรรยาของตน ในการบรรเลงราชนิเกลิง เมื่อร้องจบคำกลอน ปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงราชนิเกลิงแล้วตามด้วยเพลงเกร็ด 1 เพลงแล้วจึงบรรเลงเพลงราชนิเกลิงต่อท้าย เป็นรูปแบบการบรรเลงของคณะดำเนินเรื่องต่อโดยใช้เพลงพื้นบ้านหลายประเภท เช่น เพลงเกี่ยวข้าว เพลงฉ่อย เพลงลำตัด เพลงเรือ เพลงลูกทุ่ง แสดงเนื้อเรื่องจนมาถึงพระยมนา นางยักษ์ นางเงาะและสามีมาพบกัน แต่ด้วยเวลาจำกัดจึงต้องจบการแสดงไว้เพียงเท่านี้

นักแสดงช่วยกันร้องเพลงลูกทุ่งอวยพรให้เจ้าภาพ เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล แล้วประกาศจบการแสดง จากนั้นหัวหน้าคณะจะเป็นต้นเสียงร้องเชิญส่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์กลับสู่ที่ประทับและอวยพรให้เจ้าภาพ นักแสดงทุกคนช่วยร้องเชิญส่ง หลังจากร้องจบปี่พาทย์บรรเลงเพลงรัวแล้วต่อด้วยเพลงกราวรำ เป็นการเสร็จสิ้นการบรรเลงปี่พาทย์ประกอบการแสดงละครชาตรีในครั้งนี้

จากการสัมภาษณ์บุคคลในคณะ การสังเกตเวลาทำการแสดง และรวบรวมข้อมูลจากงานวิจัย พบว่า ในการแสดงละครชาตรีแต่ละครั้ง จะมีรูปแบบการแสดงปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม โดยคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ แต่ก็ยังมีระเบียบบางอย่างที่ไม่สามารถละเลยได้ จำเป็นต้องทำทุกครั้งในการแสดง ผู้วิจัยสรุปเป็นหัวข้อ ดังนี้

4.1 ขั้นตอนการแสดงละครชาตรี

การแสดงละครชาตรีของคณะสุดประเสริฐ เป็นการแสดงแบบเต็มวัน มีขั้นตอนในการแสดงแบ่งได้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

4.1.1 ขั้นเตรียมการแสดง

เมื่อนักดนตรีและนักแสดงเดินทางมาถึงสถานที่ที่จะทำการแสดง จะช่วยกันยกเครื่องดนตรีและเครื่องละครไปยังพื้นที่ที่ผู้ว่าจ้างจัดเตรียมไว้ให้ทำการแสดง จากนั้นสมาชิกในคณะจะช่วยจัดสถานที่แสดง เริ่มจากขึงฉากกั้นแบ่งด้านหน้าและด้านหลัง ด้านหน้าจัดเตรียมเตียงที่ใช้สำหรับการแสดง จัดวงดนตรีไว้ด้านข้างฉากฝั่งใดฝั่งหนึ่งที่สะดวกต่อการมองเห็นนักแสดง ด้านหลังเป็นพื้นที่สำหรับวางอุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง เครื่องแต่งกายละคร ตั้งแท่นบูชาครูละคร นักแสดงจะใช้ด้านหลังฉากในการแต่งกายและรับประทานอาหาร ผู้ว่าจ้างจะนำของกำนลสำหรับบูชาครูมาให้ ได้แก่ ดอกไม้ ธูปเทียน เหล้า บุหรี่และเงิน 12 บาท จำนวน 2 ชุด สำหรับบูชาครูดนตรีและครูละคร ผู้ทำพิธีบูชาครูฝ่ายละคร คือ นางเพลินใจ ศรีอ่อน โดยจะนำกำนลมาจัดเตรียมบูชาครูละคร ใช้อุปกรณ์ที่หาได้ทำกระถางธูปอย่างง่าย ๆ สำหรับบูชาครู ฝ่ายดนตรี คือ นายสุชาติ ศรีอ่อน โดยจะนำเงินกำนลที่บูชาครูใส่ไว้ในถุงใส่เงินที่ผูกอยู่กับตะโพน ดอกไม้เหน็บไว้ที่ตะโพน ซึ่งในความเชื่อทางดนตรีไทยนั้น ตะโพนถือว่าเป็นเครื่องดนตรีที่เป็นตัวแทนของพ่อแก่ฤๅษี

หลังจากนักดนตรีรับประทานอาหารเช้า จัดเตรียมเครื่องดนตรีและไหว้ครูเสร็จเรียบร้อยแล้ว วงดนตรีเริ่มบรรเลงโหมโรง เพื่อเป็นการประกาศให้ทราบว่ากำลังจะเริ่มการแสดงแล้ว เพลงที่ใช้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บรรเลงเป็นเพลงในชุดโหมโรงเย็น อาจจะมีการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมของเวลา นายสันติสุข ศรีอ่อน ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้

> *...หลังจากไหว้ครูเสร็จ ปี่พาทย์ก็เริ่มโหมโรงประมาณเกือบ ๆ ชั่วโมง เพลงที่ใช้ก็จะเป็นชุดโหมโรงเย็น มีสาธุการ รัวสามลา เชิด กราวรำ เสมอ กราวใน ประมาณนี้ โหมโรงเช้านี่ไม่ได้ใช้ จะใช้กับพวกงานบวช สมมุติว่าเราไปทำงานตอนเช้าอะไรพวกนี้ เราก็ต้องทำโหมโรงเช้า ถ้าไปถึงบ่าย ๆ วันนี้เราก็จะโหมโรงเย็น มันจะเป็นช่วง ๆ แต่ถ้าเป็นละครจะใช้โหมโรงเย็นอย่างเดียว*
>
> (สันติสุข ศรีอ่อน, สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2561)

ภาพที่ 15 สมาชิกในคณะช่วยกันขนเครื่องดนตรีและอุปกรณ์การแสดงลงจากรถยนต์
ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

ภาพที่ 16 ฉากที่ใช้ในการแสดงละครชาตรี
ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

ภาพที่ 17 เศียรพ่อแก่สำหรับบูชาครูละคร
ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

ภาพที่ 18 นายสุชาติ ศรีอ่อน บูชาครูดนตรีก่อนเริ่มทำการแสดง
ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

ภาพที่ 19 เครื่องปี่พาทย์ที่บรรเลงประกอบการแสดงละครชาตรี
ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

ในกรณีที่เวลาในการแสดงมีจำกัด เช่น มีพิธีกรรมทางศาสนาพุทธเข้ามาทำให้ต้องรอจนกว่าพิธีสงฆ์เสร็จถึงจะเริ่มแสดง จำนวนเพลงที่ใช้ในการบรรเลงโหมโรงจะลดลงเพื่อให้เหมาะสมกับเวลา จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่าเพลงที่ใช้ในการบรรเลงโหมโรงแบบสั้นที่สุด จะใช้เพียง 3 เพลง ได้แก่ เพลงสาธุการ เพลงตระหญ้าปากปากคอกและเพลงรัวสามลา เพื่อเพิ่มเวลาให้กับการแสดงละคร

4.1.2 เริ่มการแสดง

หลังจากวงดนตรีปี่พาทย์บรรเลงโหมโรงจบ จะเริ่มบรรเลงเพลงวา ตัวแทนคณะละครจะประกาศแนะนำชื่อคณะ บอกชื่อผู้ว่าจ้าง บอกวัตถุประสงค์ของผู้ว่าจ้าง นักแสดงทั้งหมดที่แต่งกายเรียบร้อยแล้วจะออกมานั่งที่ด้านหน้าบริเวณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้ว่าจ้างได้ติดสินบนไว้ กรณีที่ผู้ว่าจ้างไม่ได้ระบุก็จะนั่งที่ด้านหน้าเวทีการแสดง ตัวพระจะนั่งด้านซ้ายมือ ตัวนางจะนั่งด้านขวามือ การนั่งไม่ได้มีการกำหนดเป็นมาตรฐานว่าแบบใด เพียงแค่นั่งเป็นแถวตอนลึกให้เรียบร้อยตามความสะดวกของคณะละคร จากนั้นนักดนตรีจะบรรเลงตะโพนเป็นจังหวะ นักแสดงทั้งหมดจะช่วยกันร้องบทเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นักแสดงที่ไม่ได้ออกอยู่ในแถวจะช่วยตีเครื่องกำกับจังหวะ การร้องเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นการร้องเพื่อเชิญเทพ เชิญครู เชิญพระภูมิเจ้าที่ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้ว่าจ้างได้บนบานไว้ ให้มารับเครื่องสังเวยและสินบนที่นำมาแก้ หัวหน้าคณะหรือผู้อาวุโสจะเป็นต้นเสียงในการร้อง จะอยู่หน้าหรือหลังฉากก็ได้ นักแสดงทั้งหมดจะร้องรับและร้องซ้ำทุกคำของบทกลอน บทร้องจะเปลี่ยนรายละเอียดตามสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้ว่าจ้างบนบาน เครื่องสังเวย การเรียกเจ้าที่ที่จะรำถวาย บางครั้งจะมีการเสริมบทขอพรเจ้าที่และเทวดา หรือมีการอวยพรผู้ว่าจ้างเพื่อความเป็นศิริมงคลอีกด้วย บทร้องเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคณะสุดประเสริฐที่ทำการแสดงเมื่อวันพฤหัสบดีที่ 8 พฤศจิกายน 2561 มีดังนี้

สิบนิ้วยอพนมยกขึ้นตั้งบังคมเหนือเกศา (ร้องรับ)
ส่วนตัวลูกช้างตั้งเป็นข้าวตอกนิ้วมือลูกเป็นดอกชาลาวา (ร้องรับ)
วันนี้จะร้องเชิญจำเริญพระราชครูอยู่ทั่วหน้า (ร้องรับ)
วันนี้จะร้องจำเริญองค์พระเทพเทวดา (ร้องรับ)
เจ้าประคุณศักดิ์สิทธิ์พ่อก็เรืองฤทธาได้เป็นที่พึ่งพากับมนุษย์ (ร้องรับ)
คุณพ่อชูช่วยไม่ม้วยมุดใต้ฟ้ามนุษย์ได้อาศัย (ร้องรับ)
เขามีละครรำถวายทั้งพระหัตเบื้องซ้ายและเบื้องขวา (ร้องรับ)

เขาบนแม่ไว้เมื่อคราวได้ทุกข์ครั้นเป็นสุขเขาถวายมโนห์รา (ร้องรับ)
เขาบนวันนั้นมาแก้วันนี้พอถึงวันทันทีเขาแก้ให้แล้วหนา (ร้องรับ)
เจ้าที่เจ้าทางพ่อจงมาวันนี้ลูกเชิญมาเถิดพ่อมา (ร้องรับ)
เจ้าแม่ไทรทองแม่ทองละม่อมแม่มาพร้อมทันทีเถิดแม่มา (ร้องรับ)
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทุกทุกพระองค์พ่อรวมช่วยกันเป็นพระภูมิสวรรค์ดอกจำปา (ร้องรับ)
ลูกรู้จักไม่รู้จักขอให้แม่ชวนแม่ชักกันเข้าเอยมา (ร้องรับ)
ลูกร้องประกาศอยู่ชั้นดินลูกขอให้ได้ยินถึงชั้นเอยฟ้า (ร้องรับ)
ลูกร้องประกาศให้เสร็จสิ้นเหมือนกังน้ำทรายเอกอยู่ที่ชายคา (ร้องรับ)
สิบหกชั้นฟ้าสิบห้าชั้นดินแม่ได้ยินเชิญมาเถิดแม่มา (ร้องรับ)
แม่มาแล้วมาถึงแล้วไม่คลาดแคล้วขั้นประทับอยู่บนพลับพลา (ร้องรับ)
มีทั้งขนมนมเนยเครื่องสังเวยเขาก็ไว้คอยท่า (ร้องรับ)
ขั้นมาเถิดแม่มาป่านชะนี้แม่มาแล้วมาถึงเอยแล้ว (ร้องรับ)
ขอให้เจ้าภาพมีแต่สุขอย่าได้มีความทุกข์เลยสักเวลา (ร้องรับ)
ท่านจะนึกเอาเงินก็ขอให้เงินมากองท่านจะนึกเอาทองก็ขอให้ไหลมา (ร้องรับ)
ท่านอย่าได้ท้วงท่านอย่าได้ทักพ่อยอดรักแม่มาแลเอาแต่ตา (ร้องรับ)
มารุมให้ทั่วตัวเจ้าของงานพวกพ้องก็ให้ท่านบันดาลมา (ร้องรับ)
มารุมลูกยังเล็กเด็กยังอ่อนอ่อนเด็กน้อยยังนอนอยู่ในเปลผ้า (ร้องรับ)
จะจุดธูปเทียนเวียนคำนับขอเชิญแม่มารับเอาเถิดลา (ร้องรับ)
ท่านเจ้าภาพจงเป็นผู้เอกให้อยู่เย็นเหมือนดังน้ำพระพรมมา (ร้องรับ)
แม่มารับสินบนไปให้ขาดกันวันนี้เถิดแม่มา (ร้องรับ)
ละครมารำถวายแม่มาช่วยอวยชัยให้ลูกสวัสดี (ร้องรับ)

ในการร้องเชิญแต่ละครั้ง เวลากล่าวถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะเรียกคำนำหน้าชื่อว่า พ่อ หรือ แม่ ขึ้นอยู่กับเพศของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่บนบานไว้ มีการกล่าวถึงสิ่งของที่นำมาถวาย เครื่องสังเวย ละครรำแล้วเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์มารับสินบน รวมถึงการขอพรให้กับผู้ว่าจ้างและนักแสดง ให้สิ่งศักดิ์ช่วยบันดาลความสุข มีการกล่าวขอขมาหากเกิดความผิดพลาดหรือล่วงเกินขณะทำการแสดง ในการร้องเชิญไม่ได้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

มีการกำหนดว่าจะต้องร้องเหมือนเดิมทุกครั้งที่แสดง มีการเพิ่มเติมคำร้องที่เป็นมงคลได้ตลอดตามสถานการณ์ที่หัวหน้าคณะเห็นสมควร

> *การร้องเพลงเชิญ เขาจะร้องแบบมีคนนำอยู่คนหนึ่ง พวกที่นั่งออกไปรำก็จะเป็นคนรับ คนนำก็คือหัวหน้าคณะ เมื่อก่อนนี้แม่ฉันเป็นหัวหน้าคณะ แม่ก็เป็นคนร้อง ร้องนำอะนะ นั่งตีกรับแล้วก็ร้องไปด้วย แล้วพอต่อมาแม่เสีย ก็เป็นน้องสาวที่ชื่ออ้อย ก็เป็นคำรับช่วงจากท่านมา เป็นคนร้อง แล้วก็เป็นคนจัดเกี่ยวกับละครทุกอย่าง*
> (สุชาติ ศรีอ่อน, สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2561)

ภาพที่ 20 นักแสดงนั่งบริเวณหน้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อร้องเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์
ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

สรุปความได้คือ เริ่มด้วยการไหว้และถวายบังคมแสดงความเคารพทั้งกายและใจ จากนั้นเริ่มกล่าวเชิญครูทุกท่านที่คณะละครและผู้ว่าจ้างให้ความเคารพนับถือ กล่าวเชิญเทพและเทวดาทุกองค์ในสถานที่นั้น แล้วบอกว่าวันนี้มีการแสดงละครเพื่อแก้สินบนที่ได้บนบานไว้เมื่อครั้งที่ต้องการความช่วยเหลือ เมื่อสิ่งที่บนบานไว้ประสบความสำเร็จแล้วจึงนำเครื่องสังเวยและละครมาถวายในวันนี้ จึงขอเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในบริเวณนี้มาประทับในสถานที่ที่เตรียมไว้ให้เพื่อเสวย

เครื่องสังเวยและรับชมละครรำ ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์รับเครื่องแก้สินบนแล้วโปรดเมตาช่วยอวยพรให้ผู้ว่าจ้างมีความสุข มีความราบรื่นในหน้าที่การงาน และให้การแสดงดำเนินไปได้ดี เมื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์มารับเครื่องสังเวยและละครรำที่ผู้ว่าจ้างทำมาถวายแล้วก็ขอให้สิ้นสุดการบนบานทันที ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการแสดงละครชาตรีในการแก้บน เพื่อเป็นการบอกว่าได้ทำในสิ่งที่สัญญาแล้วและขอให้การติดสินบนสิ้นสุดลง จะได้ไม่เป็นสิ่งผูกมัดที่จะทำให้เกิดอาเพศหากทำผิดสัญญา การร้องเชิญจึงเป็นหน้าที่สำคัญที่ช่วยในการติดต่อกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผ่านเสียงร้องและเสียงดนตรี

เมื่อร้องเชิญเสร็จแล้วจึงเริ่มรำถวายมือ โดยจะรำถวายบริเวณที่ตั้งสิ่งศักดิ์ที่บนบานไว้ สถานที่จะแตกต่างกันตามแต่ผู้ว่าจ้างนั้นบนไว้ที่ใด ปี่พาทย์จะต้องจัดวงให้เหมาะสมกับพื้นที่ ถ้าพื้นที่แคบมากก็จะใช้แค่ระนาดเอกกับตะโพน เครื่องกำกับจังหวะผู้เป็นต้นเสียงจะช่วยตี บรรเลงเพลงช้าเพลงเร็ว ในระหว่างที่รำถวายมือ นักดนตรีที่บรรเลงเครื่องกำกับจังหวะจะช่วยร้องเพลงเพื่อสร้างบรรยากาศให้สนุกสนานรื่นเริง จนครบท่าที่กำหนดไว้ปี่พาทย์บรรเลงเพลงลา

ภาพที่ 21 รำถวายมือ

ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

เมื่อจบการรำถวายมือเสร็จแล้ว จะเริ่มจับเรื่องต่อ แต่ถ้าผู้ว่าจ้างระบุให้มีรำซัดหน้าบทด้วย ทางคณะก็จะรำซัดให้ โดยการรำซัดหน้าบทเป็นการรำประกอบการร้อง ใช้โทนในการตีประกอบการรำซัด นางเพลินใจ แก้วสมนึก ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการรำซัดหน้าบทไว้ว่า

> *รำซัดเขาไม่ได้รำทุกงานหรอกนะ นอกจากเจ้าภาพจะเอาก็ต้องขึ้นครูให้เขาใหม่ เพราะเพลงมันเป็นเพลงครู มันไม่ได้รำมั่ว ๆ นอกจากบางเจ้าภาพเขารู้เขาถึงจะเอา ส่วนมากจะเป็นงานเจ้าเข้าทรง งานแก้บนก็มี งานไหว้ครู ดนตรีที่ใช้ประกอบก็มีโทน เมื่อก่อนมันจะเป็นปี่ แต่เดียวนี้ไม่ได้ใช้ปี่ก็ใช้ระนาดตีแทนกับโทน ฉิ่ง ฉาบ แล้วเนื้อร้องก็ร้องแบบให้รู้พระคุณแม่ เขาจะร้องกลอนว่า “เลี้ยงลูกแต่น้อยจนโตใหญ่ น้ำใจเรามิได้ให้ชั่ว กว่าลูกจะรอดกันมาเป็นตัว คุณพระแม่อยู่บัวก็พายผอม” แบบนี้ “เวลาพระแม่เสวยข้าว แม่เจ้าไม่ทันจะอิ่มท้อง ได้ยินเสียงลูกร้อง ก็ต้องอิ่มก่อนไปดูแลลูก” ประมาณนี้ ที่ใช้ระนาดแทนเพราะปี่หาคนเป่ายาก เพราะมีค่อยมีใครหัดกัน ปี่ที่ใช้เป็นปี่ใน* (เพลินใจ แก้วสมนึก, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2561)

ภาพที่ 22 ปี่พาทย์บรรเลงเพลงช้าเพลงเร็วประกอบการรำถวายมือ
ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

การรำซัดหน้าบทของคณะสุดประเสร็จจะแสดงในงานที่ผู้ว่าจ้างระบุมาเท่านั้น งานส่วนมากที่มีการรำซัดหน้าบทด้วยจะเป็นงานไหว้เจ้าเข้าทรง งานไหว้ครูและงานแก้บนที่ผู้ว่าจ้างต้องการให้มีดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบประกอบด้วยโทนชาตรี ปี่ใน และเครื่องกำกับจังหวะ แต่ปัจจุบันนักดนตรีที่สามารถบรรเลงปี่ได้มีไม่มาก ทางคณะจึงได้ใช้ระนาดเอกบรรเลงแทน เนื้อร้องเกี่ยวข้องกับการระลึกถึงพระคุณของแม่ โดยจะแสดงต่อจากการรำถวายมือ

แต่ถ้ามีรำซัดก็ต้องเอาโทนไป แต่ถ้าเป็นร้องเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็ใช้ตะโพนแทนได้ ถ้าเจ้าภาพให้รำซัดด้วย เราต้องรำถวายมือก่อน พอรำถวายมือเสร็จเราถึงจะรำซัด พอรำซัดเสร็จก็แสดงเนื้อเรื่อง (เพลินใจ แก้วสมนึก, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2561)

ภาพที่ 23 ครูเพลินใจ แก้วสมนึก (กลาง) รำซัดหน้าบท
ที่มา : นางเพลินใจ แก้วสมนึก

4.1.3 จับเรื่อง

หลังจากรำถวายมือเสร็จแล้วจะเริ่มแสดงละครชาตรีตามเรื่องที่เตรียมมา วงปี่พาทย์คณะสุดประเสริฐจะบรรเลงเพลงวาอีกครั้ง เพื่อให้นักแสดงตัวพระรำออกมาหน้าเวทีเป็นลำดับแรก และรำด้วยเพลงช้าปี่นอก ในช่วงนี้จะเรียกว่า “ช้าลงโรง” เมื่อตัวพระนั่งบนเตียงเรียบร้อยแล้ว

จะเริ่มร้องแนะนำตัวเอง ดนตรีบรรเลงรับ จากนั้นจึงพูดเจรจาแนะนำตัวอีกครั้งว่าเป็นใคร จะทำอะไร ไปที่ไหนและอื่น ๆ เพื่อให้ผู้ชมได้รับทราบความเป็นมาของตัวละคร ระหว่างที่นักแสดงร้อง เครื่องกำกับจังหวะจะตีให้จังหวะตามไปด้วย ตัวละครถัดไปออกมาหน้าฉากปี่พาทย์จะใช้เพลงเชิดประกอบ นักแสดงตัวละครที่ออกมาครั้งแรกจะร้องแนะนำตัวเองเช่นกัน ดนตรีบรรเลงรับเสร็จแล้วจึงพูดเจรจาแนะนำตัวอีกครั้งหนึ่ง เพลงที่ใช้รับร้องจะเป็นฝนอัตราจังหวะสองชั้นและจังหวะชั้นเดียว ตามที่นักแสดงร้องละครมา นักดนตรีจะต้องมีความสามารถในการฟังบทร้องจึงจะสามารถเลือกเพลงมาบรรเลงรับได้เหมาะสมกับทำนองที่นักแสดงใช้ร้องดำเนินเรื่อง

> *...พอจบจากรำละครเข้าไปหมดก็จะวาให้ละครออกมาอีกตัวหนึ่ง ทีนี้จะเล่นเป็นเรื่องแล้ว ตอนละครออกมาเค้าจะร้องช้าลงโรง เขาเรียกเพลงช้าลงโรงแล้วนะ เพลงจริง ๆ แล้วตอนสมัยลุงลุงก็จำไม่ได้นะว่ามันคือเพลงอะไร แต่ว่าเรียกกันมาว่าช้าลงโรง เพลงช้าลงโรงจะมีสามวรรคกับสองวรรค จะร้องสองวรรคก็ได้สามวรรคก็ได้ คนที่ร้องช้าโรงโรงจะเป็นหัวหน้าคณะ อย่างครูบาอาจารย์จะนั่งตีกรับแล้วก็ร้องเพลงช้าลงโรง เสร็จแล้วก็จบจากช้าลงโรง ตัวละครอะไรที่ออกไปจะร้องเอง ก็จะร้องเพลงสองชั้น เพลงตับ เพลงเถาอะไรอย่างเนี่ย พอเสร็จแล้วละครเขาก็จะกล่าววว่าเขาชื่ออะไร มีอะไร จะไปไหน ถึงบิดามารดาด้วยนะ ถ้าเป็นเชื้อพระวงศ์อะไรอย่างเนี่ย เป็นเจ้า เขาเรียกในละครเค้าเรียกว่าว่าเป็นเจ้านะ ก็จะกล่าวถึงพ่อแม่พี่น้องอะไรนี่หมด เสร็จแล้วจะไปไหนมาไหนอะไร เขาก็จะร้องไปอีก..*
> (สุชาติ ศรีอ่อน, สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2561)

ในการดำเนินเรื่องจะใช้วิธีการร้อง รำและเจรจา สลับกันไป ส่วนใหญ่จะใช้การเจรจาเป็นหลัก เพื่อให้ผู้ชมเข้าใจเนื้อหาของเรื่องที่นำมาแสดงได้ง่าย บทร้องเป็นส่วนเสริมให้ผู้ชมได้เกิดสุนทรียะในการรับฟังเนื้อหาที่ตัวละครบรรยายความคิดผ่านทำนองเพลง ทำให้ผู้ชมมีความรู้สึกร่วมมากขึ้น มีผู้บอกบทอยู่ด้านหลังจะทำหน้าที่คอยช่วยเตือนเวลานักแสดงลืมบทของตัวเองรวมถึงคอยบอกบทร้องด้วย บทเจรจากับบทร้องจะมีเนื้อหาเดียวกันจึงไม่ทำให้ไม่ส่งผลกระทบต่อการแสดง

CHULALONGKORN UNIVERSITY

เพลงที่ใช้ในการรับร้อง ก็จะเป็นเพลงพวกสองชั้นทั่วไป แล้วแต่ว่าใครจะร้องเพลงไหน ๆ เป็นเพลงสองชั้นทั่วไป พวกเพลงเถาก็มีเอามาร้องกัน เพลงเถาสองชั้น แล้วแต่คนร้องเลย ขึ้นอยู่กับนักร้อง กับบทละคร ใช้เพลงตามความเหมาะสม เขาจะรู้ของเขาเลย มีพวกสุดสงวน บุหลัน แขกมอญบางช้าง เพลงเถาทั้งหมดเลย เอาพวกสองชั้นมาร้อง ร้องได้หมดเลย แล้วแต่จังหวะ จังหวะโศกตรงนี้ ต้องดูเหตุการณ์นั้น ต้องเอาเพลงนี้มาร้องอะไรได้บ้าง ก็เพลงเถาทั้งหมด
(สันติสุข ศรีอ่อน, สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2561)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 24 ปี่พาทย์บรรเลงวา ตัวพระออกมารำหน้าเวที
ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

การบรรเลงปี่พาทย์ประกอบการแสดงละครชาตรีของคณะสุดประเสริฐ นักแสดงจะเป็นผู้ร้องบทเป็นทำนองเพลง นักดนตรีจะใช้ประสบการณ์ในการฟังว่าเพลงนั้นคือเพลงอะไรแล้วบรรเลงรับร้อง กิริยาท่าทางของตัวละครก็เป็นตัวกำหนดบทเพลงที่ใช้ประกอบท่าทาง โดยจะใช้เพลงหน้าพาทย์ที่ไม่ซับซ้อนมาก เช่น เดินทางใช้เพลงเชิด ร้องไห้ใช้เพลงโอด เป็นต้น นักดนตรีจะต้องใช้ความชำนาญเพราะทำให้สามารถบรรเลงเป็นทำนองเพลงได้โดยไม่ต้องบรรจุเพลงหรือบอกให้ทราบล่วงหน้าไว้ สามารถบรรเลงได้ทันที ทำให้การแสดงสามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่นและแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าได้

4.1.4 การลาเครื่องสังเวย พักการแสดง

เวลาประมาณ 12 นาฬิกา คณะจะพักการแสดงเพื่อไปลาเครื่องสังเวยในบริเวณที่ตั้งเครื่องสังเวยจะอยู่หน้าบริเวณศาลประภูมิ ศาลเจ้าที่หรือศาลเพียงตาที่ตั้งขึ้น ปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงเชิดในระหว่างที่นักแสดงทำการลาเครื่องสังเวย นักแสดงชายจะถือภาชนะที่ใส่เครื่องสังเวยไว้ยกขึ้นไหว้ระดับเหนือศีรษะแล้วย่อตัวลงสลับยืดตัวสามครั้ง แล้วนำภาชนะที่ลาแล้วออกมา

ช่วงเที่ยงก็ต้องมีผู้ชายคนนึงเพื่อที่จะไปลา เขาห้ามใช้ผู้หญิงไปลา แล้วก็เอาไปทำเครื่องเซ่น เอาไปวางตามสามแยก ใช้เพลงเชิด จนกว่าเขาจะยกของเสร็จเราถึงจะพักกินข้าว ใช้เวลาสัก 15 นาที ขึ้นอยู่กับของที่เขาไหว้ว่าเยอะหรือเปล่า

(สันติสุข ศรีอ่อน, สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2561)

ภาพที่ 25 ลาเครื่องสังเวย

ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

เมื่อลาเครื่องสังเวยเสร็จเรียบร้อย นักแสดงและนักดนตรีก็จะพักรับประทานอาหารกลางวันที่ผู้ว่าจ้างจัดเตรียมไว้ให้ แล้วจึงเริ่มจับเรื่องต่อในช่วงบ่าย แต่กรณีต้องการให้ละครจบเร็วขึ้นสามารถย้ายไปไว้ในลำดับสุดท้ายก่อนจะจบการแสดงขึ้นอยู่กับการตกลงกับผู้ว่าจ้างและ

ความเหมาะสมของเวลา โดยจะทำการแสดงต่อไปจนจบวันแล้วจึงลาเครื่องสังเวย ซึ่งในการพักรับประทานอาหารจะใช้วิธีผลัดกันมารับประทาน ผู้ที่ยังไม่มีบทแสดงขณะนั้นจะรับประทานอาหารกลางวันที่ผู้ว่าจ้างจัดเตรียมไว้ให้

> *...มันก็ดำเนินเรื่องไปเลย สมมุติว่าเล่นสังข์ทอง ก็เล่นตอนสังข์ทองมาใส่เป็นเงาะ เล่นตามทำนองไปเลย พอถึงเที่ยงเราก็ต้องหยุดก่อน ที่หยุดนี่เพื่อที่จะไปลาพวกศาลเกย พวกที่เขาวางของไหว้ เราต้องลาให้เขาก่อน มันเป็นสองแบบ ถ้าเกิดเข้าภาพบอกไม่ต้องพักเที่ยง ให้เล่นยาวไปเลย เราก็ไปลาให้เขาตอนเราเลิกทีเดียวเลย พักเที่ยงเราจะเลิก 3 โมงเย็น ถ้าไม่พักเราก็เลิกแค่ 2 โมงเย็น แต่ 2 โมงเย็น นี่เราก็ไปลาพวกศาล พวกของไหว้ ต้องไปลาให้เขา ทำให้เขา...* (สันติสุข ศรีอ่อน, สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2561)

4.1.5 จับเรื่องต่อ

หลังจากพักรับประทานอาหารเรียบร้อยแล้ว ปี่พาทย์จะบรรเลงโหมโรงอีกครั้งแต่จะใช้แค่เพลงกราวใน เพื่อประกาศให้ผู้ชมทราบว่ากำลังจะเริ่มการแสดงช่วงบ่ายแล้ว เมื่อนักแสดงพร้อมแล้วจึงเริ่มแสดงต่อจากที่หยุดไว้

> *พอเสร็จแล้วก็พัก 1 ชั่วโมง เที่ยง แล้วก็เริ่มแสดงบ่ายโมง ช่วงก่อนที่จะออกเริ่มแสดงตอนบ่ายโมงนี่ ก็จะมีปี่พาทย์ตีเพลงกราวใน ตีไปคอยสัก 10-15 นาที คอยละครจะออก พอละครออกก็ใช้เพลงเชิดธรรมดาตามที่เคยตี เล่นไปจนกระทั่งจะเลิก* (สุชาติ ศรีอ่อน, สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2561)

> *พออีก 10 นาทีบ่ายโมงเขาก็จะเริ่ม ปี่พาทย์ก็ต้องมาโหมโรงตอนบ่าย ใช้เพลงกราวในอย่างเดียว ประมาณ 10 นาที แล้วนักแสดงเขาก็จะเดินออกมา ตัวนี้เขาก็จะออกมานั่งของเขาเลย เพื่อที่จะเล่นต่อ เขาจะรู้บทของเขา พอเราตีโหมโรงเสร็จแล้ว ก็จะร้องต่อเนื่องไปเลย* (สันติสุข ศรีอ่อน, สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2561)

ในการแสดงแต่ละครั้งผู้ว่าจ้างอาจจะขอให้นักแสดงร้องเพลงลูกทุ่งให้ฟัง ก็จะคั่นการแสดงไว้ก่อน เป็นช่วงเวลาที่นักแสดงและนักดนตรีจะได้ขอของรางวัลจากผู้ชม ส่วนนักแสดงคนอื่นก็จะช่วยเต้นเป็นหางเครื่องหรือช่วยตีเครื่องกำกับจังหวะ เป็นการช่วยให้ผู้ชมได้เปลี่ยนบรรยากาศให้รู้สึก

ผ่อนคลายจากเนื้อเรื่องและเป็นการปรับตัวของคณะที่ต้องสร้างความบันเทิงให้กับผู้ชมตามความนิยมของสังคมทั่วไป

> *ต้องมีไหวพริบในการดูเขา ต้องตามนักแสดงให้ทัน เดี๋ยวนี้ไม่ค่อยเหมือนสมัยก่อน ต้องเล่นถึงดูดคนด้วย บางทีเจ้าภาพเขาอยากให้ร้องเพลงบ้าง เราก็ต้องหยุดเนื้อเรื่องมาร้องเพลงให้เขาฟัง สักเพลงสองเพลงก่อน...อันนี้ก็แล้วแต่เขา ถ้าไม่ทำตามเขา เขาก็ไม่ให้ตังค์เรา ก็ต้องทำตามเขา* (สันติสุข ศรีอ่อน, สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2561)

ภาพที่ 26 เจ้าภาพให้รางวัลนักแสดงและนักดนตรี
ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

4.1.6 จบการแสดง ลาโรง ร้องส่ง

เมื่อการแสดงดำเนินมาจนถึงกำหนดเวลาที่ได้ตกลงไว้กับผู้ว่าจ้าง ทางคณะก็จะประกาศให้ผู้ชมได้โปรดติดตามตอนต่อไป ประกาศชื่อผู้ว่าจ้างและอวยพร บางครั้งก็จะร้องเพลงอวยพรให้ขึ้นอยู่กับความต้องการผู้ว่าจ้างด้วย วงปี่พาทย์จะช่วยบรรเลงเพื่อให้เกิดความ

สนุกสนาน จากนั้นจะเริ่มร้องส่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้กลับไปยังที่สถิตของแต่ละองค์และกล่าวลาด้วยความเคารพ บทร้องส่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่แสดงในวันพฤหัสบดีที่ 8 พฤศจิกายน 2561 มีดังนี้

เลิกแล้วจะร้องส่ง พ่อทุกองค์พ่อเทพเทวดา
เวลาเช้าลูกเชิญมา เวลาเย็นลูกจะส่งให้พ่อไป
ผีโพธิ์ไปอยู่โพธิ์ จะเล่าถึงผีไทรไปอยู่ไทร
ผีที่ต้นไม้ใหญ่ พ่อชักชวนกันไปอย่าได้ช้า
ผีในห้วยในหนองก็ให้ไป ผีคลองในน้ำไหล
สินบนที่เขาบนไว้ ขาดกันในวันนี้เถิดพ่อนา
โพล้เพล้เวลาลูกยกมือวันทา แล้วลูกก็ขอลาไป

เมื่อร้องเชิญส่งจบ ปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงรัวแล้วตามด้วยเพลงกราวรำ คณะก็จะอวยพรผู้ว่าจ้างอีกครั้งและกล่าวขอบคุณผู้ว่าจ้าง เป็นการจบการแสดง

4.2 เครื่องดนตรี

เครื่องดนตรีที่ใช้เป็นเครื่องดนตรีจากวงปี่พาทย์ ใช้เครื่องดนตรีหลักในการดำเนินทำนองประกอบด้วยระนาดเอก ฆ้องวงใหญ่ ตะโพน กลองทัด และเครื่องกำกับจังหวะ ได้แก่ ฉิ่ง ฉาบเล็ก ฉาบใหญ่ กรับเสภา และกรับไม้ไผ่ แต่เดิมในการแสดงโนห์ราจะเรียกกรับไม้ไผ่นี้ว่าแกระหรือแตระ ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีเพียงชิ้นเดียวที่ใช้ในการแสดงละครชาตรีแบบดั้งเดิม นายสุชาติ ศรีอ่อน ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับวงปี่พาทย์ไว้ว่า

> *...ละครชาตรีต้องโหมโรงก่อน สมัยก่อน เริ่มแรกเลยเค้าจะเรียกโหมโรงชาตรี โหมโรงชาตรีเขาก็จะใช้ เค้าเรียกโทน โทนสองใบ กองตุ๊ก แล้วก็ปี่ แล้วก็ฉิ่งฉาบเป็นของประกอบ ส่วนประกอบ แล้วต่อมาก็เรียกว่าเป็นละครประยุกต์ ละครชาตรีประยุกต์นะ พอโหมโรงชาตรีเสร็จก็จะโหมโรงเครื่องปี่พาทย์ เรียกว่าเครื่องไทย ก็แล้วแต่ว่าทางเราจะจัดไปเครื่องห้าหรือเครื่องคู่ โดยมากถ้าไปละครก็จะใช้เครื่องห้า...* (สุชาติ ศรีอ่อน, สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2561)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาพที่ 27 ระนาดเอก
ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

ภาพที่ 28 ระนาดทุ้ม
ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

ภาพที่ 29 ฆ้องวงใหญ่

ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

ภาพที่ 30 ตะโพน

ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

ภาพที่ 31 กลองทัด
ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

ภาพที่ 32 ฉิ่ง
ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

ภาพที่ 33 ฉาบใหญ่
ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

ภาพที่ 34 ฉาบเล็ก
ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

ภาพที่ 35 กรับเสภา
ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

ภาพที่ 36 กรับไม้ไผ่หรือกรับคู่
ที่มา : สยามดนตรีไทย (2561: ออนไลน์)

4.3 ตำแหน่งของวงปี่พาทย์

ตำแหน่งของการจัดวางเครื่องดนตรีจะต้องอยู่ด้านหน้าโรงละครฝั่งซ้ายหรือฝั่งขวาใน ตำแหน่งที่ไม่ขวางทางเข้าออกของนักแสดง ตามความนิยมมักจะตั้งวงดนตรีไว้ฝั่งขวาของโรงละคร

(ซ้ายมือของผู้ชม) โดยตำแหน่งที่ตั้งวงปี่พาทย์จะต้องเป็นตำแหน่งที่สามารถมองเห็นนักแสดงได้ชัดเจน ไม่มีสิ่งใดบดบังเพราะนักดนตรีจะต้องคอยสังเกตนักแสดงตลอดเวลาเพื่อที่จะบรรเลงเพลงได้อย่างถูกต้อง ส่วนใหญ่จะใช้เครื่องดนตรีเฉพาะเครื่องดำเนินทำนองหลักเท่านั้น ได้แก่ ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ฆ้องวงใหญ่ ในบางครั้งอาจจะไม่ใช้ระนาดทุ้มกับฆ้องวงใหญ่ ใช้เพียงระนาดเอก ตะโพน และกลองทัด เท่านั้น สำหรับตะโพนและกลองทัดอาจจะใช้นักดนตรีเพียงคนเดียวได้ เนื่องจากต้องการประหยัดบุคลากร ส่วนเครื่องกำกับจังหวะ ได้แก่ ฉิ่ง ฉาบเล็ก ฉาบใหญ่ กรับเสภาและกรับไม้ไผ่ นักแสดงจะช่วยกันบรรเลงจากด้านหลังฉากในเวลาที่ยังไม่ได้ออกแสดง หรืออาจจะมาทำหน้าที่นักดนตรีด้วย ไม่ใช่นักแสดงทุกคนจะต้องบรรเลงปี่พาทย์ได้ แต่นักแสดงทุกคนจะต้องสามารถตีเครื่องกำกับจังหวะได้ทุกคน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาพที่ 37 ตำแหน่งเวทีการแสดง
ที่มา : นายสันติสุข ศรีอ่อน

ภาพที่ 38 โรงละครชั่วคราว
ที่มา : นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์

4.4 บทเพลงที่ใช้ในบรรเลงประกอบการแสดงละครชาตรี

เพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงละครชาตรีของคณะสุดประเสริฐ มี 2 ประเภท คือ เพลงหน้าพาทย์และเพลงละคร โดยเพลงที่ปรากฏในการบรรเลงประกอบการแสดงของคณะไม่มีเพลงที่เป็นรูปแบบดั้งเดิมของการแสดงละครชาตรีอยู่เลย เช่น เพลงร่ายชาตรี เพลงโอ้ชาตรี เป็นต้น ทางคณะใช้เพลงจากการแสดงละครนอก ละครพันทางและลิเก นำมาประกอบการแสดงละครชาตรีของคณะตามที่ได้รับสืบทอดและพัฒนารูปแบบการแสดงต่อกันมาหลายชั่วอายุ เนื่องจากทางคณะไม่ได้รับแสดงแค่ละครชาตรีเพียงอย่างเดียว แต่รับแสดงละครหลายแบบทั้ง ละครรำ ลิเก เป็นต้น นักแสดงและนักดนตรีจึงคุ้นเคยกับร้องแบบลิเก จึงได้นำมาใช้ในการแสดงละครชาตรี อีกทั้งยังได้รับความนิยมมากเพราะผู้ชมจะได้รับอรรถรสที่หลากหลายและสนุกสนาน ทุกครั้งที่ทำการแสดงผู้ชมมักจะขอให้ร้องเพลงลูกทุ่งแทรกระหว่างทำการแสดง ซึ่งนักแสดงจะทำตามคำขอของผู้ว่าจ้างหรือผู้ชม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

...ช่วงของคุณแม่ก็มีแล้ว สมัยนั้นเป็นสาว ๆ ก็ต้องร้องแล้ว ก็ร้องเพลงที่นิยมหรือดังในสมัยนั้น สมัยชวดจิบเขาจะสอนเกี้ยวนาง ก็ต้องเป็นกลอนละครของเขา แต่พอมาสมัยนี้ ตั้งแต่สมัยแม่มาก็ต้องเปลี่ยนเป็นเพลงสากล ให้เข้ากับสถานการณ์ของเหตุการณ์ตอนนั้น จะได้ดึงดูดคน... (เพลินใจ แก้วสมนึก, สัมภาษณ์ , 10 ธันวาคม 2561)

ลำดับในการบรรเลง ก่อนเริ่มการแสดงปี่พาทย์จะบรรเลงโหมโรงเป็นลำดับแรก เพื่อเป็นการประกาศว่ากำลังจะเริ่มทำการแสดงละครแล้ว โหมโรงที่ใช้เป็นเพลงในชุดโหมโรงเย็น นายสุชาติ ศรีอ่อนและนายสันติสุข ศรีอ่อน ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเพลงโหมโรงที่ใช้ในการแสดงละครชาตรีไว้ว่า

สาธุการ ใช้เพลงสาธุการนะโหมโรง จนจบ สาธุการ เล่นไปกระทั่ง โหมโรงปี่พาทย์บรรเลง จนกระทั่งถึงกราวใน พอเสร็จแล้วก็เล่นต่อในเพลงนั้น ๆ (สุชาติ ศรีอ่อน, สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2561)

เมื่อไหว้ครูเสร็จ ปี่พาทย์ก็เริ่มโหมโรง ประมาณเกือบ ๆ ชั่วโมง ... ก็จะเป็นชุดโหมโรงเย็น ... มีสาธุการ รัวสามลา เชิด กราวรำ เสมอ กราวใน ประมาณนี้... (สันติสุข ศรีอ่อน, สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2561)

นายมนตรี ตราโมท ได้กล่าวถึงความหมายของเพลงโหมโรงและโอกาสที่ใช้บรรเลงไว้ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การโหมโรงกลอง จะแลเห็นได้ว่าเพื่อประโยชน์ให้บังเกิดความครึกครื้นแก่งานนั้น ๆ และเพื่อให้ผู้อื่นทราบว่างานและพิธีนั้นได้เริ่มขึ้นแล้ว ณ บัดนี้ ถ้าการโหมโรงนั้นประกอบกับการแสดงมหรสพต่าง ๆ ก็เพื่อเรียกร้องให้คนมาดูด้วยประการหนึ่ง แต่หากพิจารณากันลงไปให้ซึ้งสักหน่อย จะเห็นว่าการโหมโรงนั้นเป็นส่วนหนึ่งของฤกษ์และพิธีนั้นทีเดียว คือเป็นสักการะและอัญเชิญเทพยดาด้วยเพลง ให้มาชุมนุมในมงคลพิธี (หรือที่แสดงมหรสพ) ประสาทพรแก่งานนั้น ดังจะขยายในโหมโรงเย็น ซึ่งเป็นโหมโรงที่ใช้กันอยู่อย่างแพร่หลาย ออกวินิจฉัยให้เห็นดังต่อไปนี้

เพลงสาธุการ แทนการกระทำเทวบูชา เคารพนบไหว้เทพเจ้าทั้งหลาย

เพลงตระ ผู้บรรเลงเลือกเพลงตระที่จะบรรเลงได้ตามใจชอบ ทุก ๆ ตระเป็นมงคลทั้งสิ้น แต่ในโบราณใช้ตระสันนิบาต ซึ่งเหมาะกว่าตระอื่น ๆ เพราะได้ความว่าขอชุมนุมเทวดาแทน "สัคเคกาเมฯ" โดยตรงทีเดียว

เพลงรัวสามลา แทนการกราบ 3 ครั้งเมื่อว่าสักเคจบแล้ว

เพลงต้นชุบ บางแห่งเรียกต้นเข้าม่าน แต่เมื่อพิจารณาเนื้อเพลงก็จะเป็นเพลงชุบ สองชั้น ตอนต้นนั้นเอง เพลงนี้น่าจะเกี่ยวข้องกับเทวดาฝ่ายหญิง วิ่งสมมติว่านางเทพธิดาผู้เป็นบริวาร เข้าไปทูลผู้ที่เขาอัญเชิญ เช่น พระอุมา เป็นต้น

เพลงเข้าม่าน นี้ก็เป็นเรื่องติดต่อกัน คือสมมติว่าเทพยดาเจ้านั้น ๆ เข้าในพระวิสูตร์ เพื่อเตรียมตัวที่จะไปในมงคลพิธี หรือเป็นการมาของเทวดาฝ่ายหญิงก็ได้

เพลงปฐม เป็นการจัดขบวนเทพยนิกร

เพลงลา หมายความว่าการจัดขบวนนั้นเสร็จเรียบร้อยแล้ว

เพลงเสมอ หมายถึงเทพเจ้านั้นเสด็จออกจากวิมาน

เพลงเชิด ขบวนเทพยดาคนธรรพ์ ฯลฯ กำลังมา

เพลงกลม เทพเจ้าผู้สูงศักดิ์ เช่น พระนารายณ์ เสด็จมา

เพลงชำนาญ เป็นการนฤมิตรหรือประสาทพรของเทพยดานั้น ๆ

เพลงกราวใน แสดงการมาของอสูร เช่น ท้าวเวสสุวรรณ

เพลงต้นชุบ แทนการอุปฐากของเจ้าของพิธี

เพลงลา แทนคำลงจบของคำอัญเชิญนั้น (กรมศิลปากร, 2545: 113-114)

จากความหมายของเพลงที่ใช้โหมโรงก่อนการแสดง เป็นการเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายให้มาชุมนุมกันในสถานที่ที่ประกอบพิธี ตรงกับจุดประสงค์ในการแสดงละครชาตรีเพื่อแก้บน คือ ต้องเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มารับเครื่องแก้สินบน เครื่องสังเวยและละครที่ตามที่ได้บนบานไว้ เพื่อให้ผู้ที่บนบานนั้นเกิดความสบายใจที่ได้ทำตามสิ่งที่ให้คำสัญญา ตามความเชื่อดนตรีนั้นสามารถช่วยติดต่อกับเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ จึงจำเป็นต้องมีการบรรเลงเพลงเพื่ออัญเชิญเทพยดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

หลังจากปี่พาทย์บรรเลงโหมโรงเสร็จ จะบรรเลงเพลงวา เพื่อให้นักแสดงออกมาตั้งนั่งเรียงแถวบริเวณหน้าเวทีหรือบริเวณหน้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ทางผู้ว่าจ้างจะทำการแก้บน เพื่อเตรียมตัวร้องเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพลงวาที่บรรเลงนั้นจะบรรเลงไปจนกว่านักแสดงจะออกมาครบและนั่งเสร็จเรียบร้อย

ในการร้องเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตะโพนจะตีทำจังหวะ “ปะ เท่ง ปะ เท่ง ปะ เท่ง เท่ง เท่ง เท่ง เท่ง”จะมีต้นเสียงร้องนำแล้วให้นักแสดงร้องรับ ลักษณะของบทร้องเชิญในแต่ละประโยคนั้นมีความยาวไม่เท่ากัน ผู้บรรเลงจะโพนจำเป็นต้องมีรู้จักบทร้องหรือเคยซ้อมมาก่อนถึงจะสามารถตีตะโพนได้ โดยจะจังหวะตะโพน “ปะ เท่ง เท่ง เท่ง เท่ง เท่ง” จะต้องลงท้ายประโยคเสมอ ผู้บรรเลงตะโพนสามารถตกแต่งจังหวะตะโพนได้ตามความเหมาะสมเพื่อให้บรรยากาศการร้องเชิญนั้นน่าสนใจ นักแสดงที่อยู่ด้านหลังฉากจะช่วยตีเครื่องกำกับจังหวะ บางครั้งจะช่วยร้องขัดเพื่อสร้างบรรยากาศให้สนุกสนาน ในกรณีที่จำนวนคนไม่พอผู้ที่เป็นต้นเสียงจะต้องช่วยตีเครื่องกำกับจังหวะด้วย

เมื่อร้องเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์จบ ปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงช้าและเพลงเร็ว นักแสดงจะเริ่มรำถวายมือ ณ บริเวณนั้น เพลงช้าและเพลงเร็วไม่ได้มีกำหนดเพลงไว้ตายตัว สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของสมาชิกในวงดนตรี ในการเปลี่ยนจากเพลงช้าไปเป็นเพลงเร็วนั้น ผู้บรรเลงระนาดเอกจะต้องมีความรู้ในเรื่องท่ารำ เมื่อนักแสดงรำจนถึงท่าจบเพลงช้า ปี่พาทย์จะทอดแนวเพลงลงแล้วขึ้นบรรเลงเพลงเร็วต่อ ความยาวของเพลงช้าและเพลงเร็วขึ้นอยู่กับนักแสดงจะตกลงกันเอง ระหว่างที่นักแสดงรำเพลงเร็วและปี่พาทย์บรรเลงประกอบรำ ผู้ที่บรรเลงเครื่องกำกับจังหวะสามารถร้องเล่นเพื่อให้บรรยากาศภายในพิธีเกิดความสนุกสนาน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เพลงที่ใช้ในการบรรเลงประกอบการแสดงละครชาตรีเป็นเพลงในอัตราจังหวะสองชั้น อัตราจังหวะชั้นเดียวและเพลงหน้าพาทย์ นักดนตรีและนักแสดงของคณะไม่ได้มีการเรียกชื่อเพลงที่ใช้บรรเลง ด้วยประสบการณ์จากการแสดงจริงจึงทำให้สามารถจำบทเพลงและบทร้องต่าง ๆ ในการร้องรับร้องส่งจนมีความชำนาญ นางเพลินใจ แก้วสมนึก ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเพลงไว้ว่า

> *ไม่ได้เรียกชื่อ ก็เล่นตามที่ได้สอนมา บางทีเพลงยังไม่รู้จักชื่อเลย เวลาแม่เขาต่อไว้ให้เราก็ไม่ได้ถามแกว่าเพลงนี้ชื่อเพลงอะไร ก็รู้บ้างเป็นบางเพลงเหมือนทิตชาติแหละ เขาก็รู้บ้างเป็นบางเพลงเพราะไม่ได้ถามเหมือนกัน คือเวลาต่อเพลงก็ต่อให้กันสด ๆ เลย ฆ้องวงก็เหมือนกัน ก็จะรู้เป็นบางเพลง เขาไม่บอกเราก็ไม่กล้าถาม*

สมัยก่อนถามเขาไม่ได้นอกจากเขาจะสอนจะบอกกับเราเอง ว่าเพลงนี้ชื่อนี้นะ เพลงนั้นชื่อเพลงนั้นนะ ตี 5 ต้องตื่นมาไล่ระนาดนะ เพลงมุล่ง เขาก็จะบอกเรา เขาจะหัดให้เรา เพลงนี้ชื่อเพลงมุล่งนะ เช้ามืดต้องตื่นตี 5 มาไล่นะ เราก็ตื่นมานั่งไล่จนกว่าจะจบชั่วโมง อันไหนเขาไม่บอกเราก็ไม่รู้ ถ้าขึ้นมา เราก็ร้องได้ ตีได้ ที่บ้านก็เป็นกันหมด
(เพลินใจ แก้วสมนึก, สัมภาษณ์, 28 พฤศจิกายน 2561)

คณะสุดประเสริฐได้รับการถ่ายทอดการบรรเลงปี่พาทย์ประกอบละครชาตรีสืบต่อกันมาโดยอาศัยประสบการณ์และความชำนาญเป็นหลัก ประกอบกับลูกศิษย์ในคณะต่างเกรงกลัวต่อผู้ถ่ายทอด จึงทำให้ไม่มีใครได้สอบถามเกี่ยวกับชื่อของบทเพลง หากผู้ถ่ายทอดไม่ได้บอกกล่าวไว้ก็จะไม่มีใครทราบเลย บทเพลงที่สมาชิกในคณะทราบชื่อส่วนใหญ่จะเป็นเพลงหน้าพาทย์ ส่วนเพลงละครจะอาศัยประสบการณ์ในการจำบทเพลงจึงสามารถบรรเลงได้โดยไม่ต้องจำชื่อเพลง

สุภาศิริ สิงห์กระโจม (สุภาศิริ สิงห์กระโจม, 2555: 98-100) ได้กล่าวถึงเพลงหน้าพาทย์และเพลงละครที่คณะสุดประเสริฐและคณะนาฏศิลป์วันเพ็ญใช้บรรเลงประกอบละครชาตรี เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงในการแสดงท่าทางกิริยาของตัวละคร ส่วนเพลงละครจะใช้บรรเลงประกอบการรับร้องส่งร้อง โดยจะแบ่งประเภทและอธิบายโอกาสที่ใช้ของเพลงละครและเพลงหน้าพาทย์ ดังนี้

ประเภทเพลงหน้าพาทย์

เพลงเชิด	ใช้เมื่อ เดินทางในระยะไกล ต่อสู้
เพลงโอด	ใช้เมื่อ แสดงอารมณ์โศกเศร้า ร้องไห้
เพลงรัว	ใช้เมื่อ แสดงอิทธิฤทธิ์ แปลงกาย
เพลงช้า	ใช้เมื่อ การเดินทางของผู้สูงศักดิ์
เพลงเร็ว	ใช้เมื่อ การเดินทางของผู้สูงศักดิ์อย่างเร่งรีบ
เพลงกราวรำ	ใช้เมื่อ แสดงอาการดีใจ ได้รับชัยชนะ
เพลงวา	ใช้เมื่อ บรรเลงก่อนนักแสดงคนแรกลงโรง

ประเภทเพลงละคร

เพลงพญาโศกตัด	ใช้เมื่อ แสดงอารมณ์โศกโศร้า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เพลงฝั่งโขง	ใช้เมื่อ อารมณ์เสียใจ เศร้า
เพลงต้นบรเทศ	ใช้เมื่อ แสดงอารมณ์สนุกสนาน
เพลงสองไม้	ใช้เมื่อ ประกอบละครทั่วไป
เพลงสร้อยสนตัด	ใช้เมื่อ แสดงอารมณ์รัก มีความสุข
เพลงค้างคาวกินกล้วย	ใช้เมื่อ แสดงอารมณ์สนุกสนาน ตัวประกอบเดินทาง
เพลงขึ้นพลับพลา	ใช้เมื่อ ตัวละครนั่งในท้องพระโรง แสดงความสง่างาม
เพลงอาเฮียสองชั้น	ใช้เมื่อ อารมณ์น้อยใจ
เพลงตุ๊กตา	ใช้เมื่อ ประกอบละครทั่วไป
เพลงลิงโลด	ใช้เมื่อ แสดงอารมณ์โกรธ
เพลงกระทงน้อย	ใช้เมื่อ แสดงอารมณ์เยาะเย้ย
เพลงตะลุ่มโปง	ใช้เมื่อ แสดงอารมณ์เร่าร้อน
เพลงตวงพระธาตุ	ใช้เมื่อ ประกอบละครทั่วไป
เพลงจระเข้ขวางคลอง	ใช้เมื่อ ประกอบละครทั่วไป
เพลงสาลิกาแก้ว	ใช้เมื่อ ประกอบละครทั่วไป
เพลงนาคราช	ใช้เมื่อ แสดงอารมณ์โกรธ เกรี้ยวกราด
เพลงกล่อมนารี	ใช้เมื่อ แสดงอารมณ์รัก
เพลงไทยน้อย	ใช้เมื่อ ประกอบละครทั่วไป
เพลงช่อพุ่มเรียง	ใช้เมื่อ แสดงอารมณ์สนุกสนาน
เพลงบุหลัน	ใช้เมื่อ แสดงอารมณ์โศกเศร้า ครำ่ครวญ
เพลงพราหมณ์ดีดน้ำเต้า	ใช้เมื่อ แสดงอารมณ์รัก
เพลงพราหมณ์เข้าโบสถ์	ใช้เมื่อ พรรณนา บรรยาย อธิษฐาน
เพลงสดายงค์	ใช้เมื่อ ประกอบละครทั่วไป
เพลงช่อลูกหว้า	ใช้เมื่อ ประกอบละครทั่วไป
เพลงลาวครวญ	ใช้เมื่อ แสดงอารมณ์โศกเศร้า ครำ่ครวญ
เพลงพม่ากำชับ	ใช้เมื่อ ประกอบละครทั่วไป
เพลงลาวเสี่ยงเทียน	ใช้เมื่อ แสดงอารมณ์รัก
เพลงปลายลาวแพน	ใช้เมื่อ ประกอบละครทั่วไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เพลงช่อทองกวาว	ใช้เมื่อ แสดงอารมณ์โศกเศร้า ครำ่ครวญ
เพลงพม่าเดินทัพ	ใช้เมื่อ ประกอบละครทั่วไป
เพลงพม่าเขว	ใช้เมื่อ แสดงอารมณ์สนุกสนาน ท้าทาย
เพลงพม่ากลองยาว	ใช้เมื่อ แสดงอารมณ์สนุกสนาน ท้าทาย
เพลงทยอยมอญ	ใช้เมื่อ แสดงอารมณ์โศกเศร้า
เพลงมอญอ้อยสร้อย	ใช้เมื่อ แสดงอารมณ์โศกเศร้า
เพลงมอญโผกผ้า	ใช้เมื่อ ประกอบละครทั่วไป
เพลงเขมรเร็ว	ใช้เมื่อ ประกอบละครทั่วไป
เพลงเขมร	ใช้เมื่อ ประกอบละครทั่วไป
เพลงรัวมอญ	ใช้เมื่อ แสดงอารมณ์โศก ตกใจ
เพลงทยอยญวน	ใช้เมื่อ แสดงอารมณ์โศกเศร้า
เพลงแขกต่อยหม้อ	ใช้เมื่อ แสดงอารมณ์โศกเศร้า
เพลงแขกโหม่ง	ใช้เมื่อ แสดงอารมณ์สนุกสนาน มีความสุข
เพลงสมารัง	ใช้เมื่อ ประกอบละครทั่วไป
เพลงแขกถอนสายบัว	ใช้เมื่อ ประกอบละครทั่วไป
เพลงเตาะเตะ	ใช้เมื่อ ประกอบละครทั่วไป
เพลงนกขมิ้นมอญ	ใช้เมื่อ ประกอบละครทั่วไป
เพลงมอญระเริง	ใช้เมื่อ แสดงอารมณ์สนุกสนาน เร่งเร้า
เพลงพม่าซวยมอง	ใช้เมื่อ ประกอบละครทั่วไป
เพลงราชนิเกลิง	ใช้เมื่อ ประกอบการส่งร้องแบบลิเก

การบรรเลงปี่พาทย์ประกอบการแสดงละครชาตรีของคณะสุดประเสริฐ จะใช้วิธีการบรรเลง 2 แบบ คือ บรรเลงประกอบการรับร้องส่งร้องและบรรเลงประกอบอากัปกิริยาของตัวละคร ซึ่งการบรรเลงประกอบการรับร้องส่งร้องนั้นระหว่างเพลงอัตราจังหวะสองชั้นกับเพลงอัตราจังหวะชั้นเดียวจะมีความแตกต่างกันเล็กน้อย ผู้วิจัยได้สังเกตและพบว่าวิธีการบรรเลงปี่พาทย์ประกอบการรับร้องส่งร้องและการบรรเลงประกอบอากัปกิริยาของตัวละคร มีลักษณะดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

การรับร้องส่งร้องจะใช้เพลงอัตราจังหวะสองชั้น ปี่พาทย์จะรับร้องโดยการบรรเลงสวมร้องเข้ามาในวรรคสุดท้าย จากนั้นจึงบรรเลงทำนองเพลงที่นักแสดงร้อง 1 รอบ แล้วจึงทอดจังหวะลงเพื่อที่จะส่งร้องให้นักแสดงได้ร้องต่อ แต่ถ้าเนื้อร้องจบแล้ว ปี่พาทย์จะมีวิธีการบรรเลงลงจบ 2 วิธี คือ วิธีที่หนึ่ง ค่อย ๆ ทอดจังหวะลงจบ จะใช้วิธีนี้เวลาที่บทที่นักแสดงร้องจบไป นักแสดงคนนั้นจะต้องเจรจาเพื่อดำเนินเรื่องต่อ วิธีที่สอง ตัดจบโดยไม่มีการทอดจังหวะลงจบ จะใช้วิธีนี้เวลาที่บทของนักแสดงกำลังเร่งรีบ ส่วนการรับร้องส่งร้องเพลงอัตราจังหวะชั้นเดียว จะมีวิธีการรับร้องส่งร้องเหมือนกับเพลงในอัตราจังหวะสองชั้น แต่ในบางเพลงจะมีการร้องล้อกันระหว่างนักแสดงกับปี่พาทย์ รวมไปถึงการบรรเลงคลอร้องด้วย ซึ่งบทร้องที่ใช้เพลงในอัตราจังหวะชั้นเดียวส่วนใหญ่จะเป็นบทร้องที่มีอารมณ์สนุกสนานหรือเร่งรีบดำเนินการ นักแสดงที่อยู่ด้านหลังฉากจึงมักจะช่วยส่งเสียงประกอบเพื่อให้บรรยากาศนั้นสนุกสนานมากขึ้น

การบรรเลงประกอบอากัปกิริยาของตัวละครจะใช้เพลงหน้าพาทย์บรรเลง มีวิธีการบรรเลงอยู่ 2 วิธี คือ วิธีที่หนึ่งบรรเลงต่อจากเพลงที่รับร้อง จะใช้วิธีนี้เมื่อบทร้องนั้นมีเหตุการณ์ดำเนินต่อไป เช่น เดินทาง แปลงกาย ดีใจหรือร้องไห้ วิธีที่สองบรรเลงขึ้นหลังจากเจรจาเสร็จ ใช้วิธีนี้เมื่อบทของตัวละครเจรจาอยู่ต้องแสดงอารมณ์หรือถ้าทางที่จำเป็นต้องใช้เพลงหน้าพาทย์บรรเลงประกอบ เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงเป็นเพลงหน้าพาทย์สามัญทั้งหมด ไม่มีการใช้เพลงหน้าพาทย์ที่ที่แสดงฐานันดรศักดิ์ของตัวละครชั้นสูง โดยจะใช้เพลงหน้าพาทย์ไม่มากนัก ได้แก่ เพลงโอดใช้บรรเลงเมื่อตัวละครร้องไห้เสียใจ เพลงเชิดใช้บรรเลงเมื่อตัวละครมีบทต้องเดินทางหรือเข้าออกฉากของตัวละคร เพลงรัวใช้บรรเลงเมื่อตัวละครแปลงกายหรือใช้อิทธิฤทธิ์อย่างฉับพลัน

ในการแสดงละครชาตรีของคณะสุดประเสริฐ นักแสดงจะร้องเพลงขึ้นมาก่อนเสมอ ปี่พาทย์จะต้องบรรเลงเพลงให้จังหวะและรับร้องส่งร้องให้ถูกต้องตามเพลงที่นักแสดงร้องขึ้นมา ในระหว่างทำการแสดงจะไม่มีการบอกกล่าวกันว่าจะต้องใช้เพลงอะไรบ้าง นักดนตรีจำเป็นต้องมีความชำนาญจากการบรรเลงประกอบการแสดงมาเป็นเวลานานจึงจะทำให้สามารถบรรเลงเป็นทำนองเพลงได้โดยไม่ต้องมีบทละครที่บรรจุเพลงในการแสดง

4.5 บทร้อง บทละครที่ใช้แสดงละครชาตรี

บทร้องและบทละครที่ใช้แสดงละครชาตรีของคณะสุดประเสริฐนั้นได้รับการถ่ายทอดมาจากครูจิบ รุ่งไพโรจน์ ที่มาของบทร้องและบทละครไม่ทราบว่าครูจิบได้รับสืบทอดมาจากใคร แต่ได้ถ่ายทอดไว้ให้นางประเสริฐ ศรีอ่อน และสมาชิกนักแสดงในขณะนั้น บทร้องและบทละครมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจนถึงปัจจุบัน นางเพลินใจ แก้วสมนึก ได้ให้สัมภาษณ์ เกี่ยวกับบทร้องและบทละครไว้ดังนี้

> *ชวดจิบ เป็นคนถ่ายทอดทั้งบทร้องและการรำ...สมัยชวดจิบสอน เวลาแสดงจะเอาลูกวงไปนั่งล้อมวง คนที่นั่งล้อมวงก็คอยช่วยกันตีกรับแล้วร้องรับ แต่มาสมัยนี้มันไม่เหมือนกันแล้ว ที่มาของบทร้องไม่เคยถามเพราะว่าเรากลัวแก แกก็ดุไม่งั้นเด็กมันจะไม่กลัว แต่สมัยนั้นครูไม่ได้หัดกับแกหรอก แอบดู เขาหัดพวกรุ่นพี่ ๆ เราก็ลักจำแกเอา ก่อนจะหัดเล่นละครเขาต้องตีโทนเรียกก่อนแล้ว ลูกน้องอยู่ตรงไหนต้องมาพอได้ยินเสียงโทนก็ต้องมากัน ก็รู้เวลา ทำงานบ้านเสร็จแล้วก็มากัน ครูยังเด็กอยู่ก็เลยแอบดู ไปหัดกันเขาไม่ได้ ครูไม่ได้หัดกับชวดจิบ แต่ครูชอบอยู่แล้วไงก็เลยไปลักดูแอบดู แล้วก็จำเล่นของเราไปตามภาษาเด็ก ๆ แต่เวลาแม่ไปแสดงละครต้องเอาเราไปด้วย เราก็จำได้หมดแล้วเนื้อเรื่อง บทร้องแต่ก็มีการเปลี่ยนเนื้อ สมัยก่อนเขาจะมีเนื้อแต่บางคนเขาไม่ได้จดได้จำก็ลืมไปหมด มาสมัยนี้เราก็ใส่เนื้อเอง อย่างร้องกลอนรีเราก็ลงรี ร้องลาเราก็ลงลา เนื้อร้องก็จะดันเอาเองตามกลอน เปลี่ยนตามเนื้อเรื่องตามบทของตัวละคร* (เพลินใจ แก้วสมนึก, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2561)

ในปัจจุบันทางสมาชิกในคณะใช้บทร้องที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมา แต่บทร้องบางบทสามารถปรับเปลี่ยนได้ขึ้นอยู่กับความถนัดของนักแสดง แต่จะต้องลงกลอนที่ใช้และมีสัมผัสคำในบทร้องเพื่อให้ความต่อเนื่องลื่นไหลของผู้ชม บทละครที่นิยมแสดงจะเป็นบทละครจากวรรณคดีไทย เช่น แก้วหน้าม้า พิกุลทอง สังข์ทอง เป็นต้น โดยจะเลือกตอนที่สนุกสนาน สามารถสร้างความบันเทิงให้กับผู้ชมได้มาแสดง

> *นอกจากเรื่องสังข์ทองและแก้วหน้าม้า ก็มีเล่นเรื่องอื่นอีก เขาจะเรียกพระปิ่นแก้ว พระปิ่นชัย ก็จะเรียกเรื่องแบบนี้ พระปิ่นแก้ว พระปิ่นสินชัย พิกุลทอง*

ก็เยอะนะ แต่ส่วนมากก็จะเล่นกันประมาณนี้แหละ เรื่องหนึ่งมันก็หลายตอนเหมือนกัน แล้วแต่เราว่าจะเอาตอนไหนมาเล่น ไม่สามารถเล่นให้จบเรื่องภายในวันเดียวได้ (สันติสุข ศรีอ่อน, สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2561)

ก็มีพระสังข์ทอง, แก้วหน้าม้า, วงษ์สวรรค์ จันทวาส, กายเพชร กายสุวรรณ, รักยม, พิกุลทอง (รักยมอยู่ในพิกุลทอง) พระอภัยมณี เยอะแยะ จำชื่อได้ไม่ได้บ้าง ขุนช้าง ขุนแผน เวลาเขาไปเล่น เขาก็จะเตรียมเรื่องกันเอง อะไรกันเอง วันนี้มีคนมาแค่นี้เล่นเรื่องนี้นะ ทำอะไรก็ต้องผสมผสานกัน ตรึกตรอง ต้องใจกัน หัวหน้าคณะคนเดียวที่จะบอกว่าเอาเรื่องนั้นเรื่องนี้นะ หัวหน้าคณะต้องดูก่อนแล้วว่าเอาใครมาบ้าง ใครทำอะไรยังไง ใครทำบทบาทอะไร ได้ยังไง คนนั้นเป็นนี่ คนนี้เป็นนั่น อะไรแบบนี้ต้องอยู่ที่หัวหน้าคณะ (สุชาติ ศรีอ่อน, สัมภาษณ์, 24 กันยายน 2559)

ในการเลือกบทละครมาแสดงแต่ละครั้งจะคำนึงถึงความต้องการของผู้ว่าจ้างเป็นหลัก รองลงมาคือนักแสดงที่สามารถมาแสดงได้ในแต่ละครั้ง ว่ามีความชำนาญละครเรื่องใด จากนั้นจึงเลือกตอนที่สนุกสนานมาแสดง ซึ่งได้ประยุกต์เน้นให้ผู้ชมได้รับความบันเทิงเป็นหลัก บางครั้งก็ต้องแสดงนอกบทรวมถึงการร้องเพลงลูกทุ่งหรือเพลงสากลสอดแทรกเพื่อเรียกรางวัลจากผู้ชม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บทที่ 5
บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษามูลบทที่เกี่ยวข้องกับปี่พาทย์ประกอบละครชาตรีของคณะสุดประเสริฐ พบว่า ปัจจุบันคณะสุดประเสริฐใช้วงปี่พาทย์การบรรเลงประกอบละครชาตรี ไม่ได้ใช้วงปี่พาทย์ชาตรีดั้งเดิม ในการบรรเลงประกอบ มีเครื่องดนตรีหลักคือ ระนาดเอก ตะโพน กลองทัดและเครื่องกำกับจังหวะ โดยขนาดของวงปี่พาทย์ที่บรรเลงประกอบการแสดงจะขึ้นอยู่กับความต้องการผู้ว่าจ้าง

จากการศึกษาระเบียบวิธีการบรรเลงปี่พาทย์ประกอบละครชาตรีคณะสุดประเสริฐ พบว่า การแสดงละครชาตรีของคณะเป็นการแสดงแบบเต็มวัน มีลำดับขั้นตอนการแสดงที่เป็นแบบแผน แต่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม การแสดงละครชาตรีนั้นเป็นแบบประยุกต์ มีการประยุกต์ นำการแสดงละครหลายชนิดเพื่อให้การแสดงนั้นตรงตามความนิยมของผู้ชม แต่ยังคงมีการอนุรักษ์ขั้นตอนการแสดงละครชาตรีแบบดั้งเดิมไว้อยู่ ได้ การร้องเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การร้องส่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์และการรำซัดหน้าบท สังเกตจากจังหวะที่ใช้ประกอบการแสดง 3 ขั้นตอนนี้เป็นจังหวะของโทน แต่บางครั้งจะใช้เครื่องดนตรีอื่นบรรเลงแทน

ในการบรรเลงปี่พาทย์ประกอบการแสดงจะใช้เพลงหน้าพาทย์บรรเลงประกอบอากัปกิริยาของตัวละคร ได้แก่ เดินทางใช้เพลงเชิด ร้องไห้เสียใจใช้เพลงโอด แสดงอิทธิฤทธิ์ใช้เพลงรัว และเพลงละครบรรเลงประกอบการรับร้องส่งร้อง ใช้เพลงในอัตราจังหวะสองชั้นและชั้นเดียว มาบรรจุลงในบทร้อง คณะสุดประเสริฐไม่มีการบรรจุเพลงที่แน่นอนตายตัว นักแสดงสามารถร้องบทโดยใช้ทำนองเพลงที่ตนเองคิดว่าเหมาะสมได้ นักดนตรีจะต้องมีความรู้เรื่องเพลงและบทเป็นอย่างดี สามารถฟังบทที่นักแสดงร้องแล้วเลือกเพลงมาบรรเลงได้ถูกต้อง

การแสดงละครชาตรีของคณะสุดประเสริฐได้พัฒนาการแสดงให้ตามกระแสนิยมของผู้ชมมาโดยตลอด มีการสอดแทรกความบันเทิง เช่น มุกตลก เพลงลูกทุ่ง เพลงพื้นบ้าน ร้องลิเก เป็นต้น ตามที่ผู้ชมขอมาเพื่อให้ผู้ชมเกิดความสนใจและยังสร้างความสนุกสนานให้กับผู้ชมได้เป็นอย่างดี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

5.2 ข้อเสนอแนะ

ละครชาตรีนั้นได้รับความนิยมในการแสดงเพื่อแก้บนของชาวบ้านในระแวกนั้นและพื้นที่ใกล้เคียงเป็นอย่างมาก แต่ทางคณะละครชาตรีหลาย ๆ ก็ยังมีการปรับปรุงการแสดงโดยเน้นสร้างความบันเทิงให้กับผู้ชมด้วย จึงเป็นที่น่าศึกษาว่าละครชาตรีในปัจจุบันมุ่งเน้นไปในด้านพิธีกรรมหรือด้านความบันเทิง รวมถึงศึกษาปัจจัยที่เป็นสาเหตุให้ละครชาตรีนั้นเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. 2545. *คำบรรยายวิชาดุริยางคศาสตร์ไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์

จันทิมา แสงเจริญ. 2539. *ละครชาตรีเมืองเพชร.* วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขานาฏยศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปาริชาต กันตะเพ็ชร์. 2549. *การศึกษาละครชาตรีคณะปทุมศิลป์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. วิชาเอกมนุษยดุริยางควิทยา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พรรณศิริ จุลกาฬ. 2542. *ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมดนตรีไทยในตำบลบางปลา กรณีศึกษาดนตรีไทยคณะสุดประเสริฐ*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. วิชาเอกมนุษยดุริยางควิทยา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พูนพิศ อมาตยกุล. 2553. *เพลง ดนตรี และนาฏศิลป์ จากสาส์นสมเด็จ.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล

เพลินใจ แก้วสมนึก, ผู้ดูแลด้านละครชาตรีคณะสุดประเสริฐ. 2561. *สัมภาษณ์,* 28 พฤศจิกายน

เพลินใจ แก้วสมนึก, ผู้ดูแลด้านละครชาตรีคณะสุดประเสริฐ. 2561. *สัมภาษณ์,* 10 ธันวาคม

มนตรี ตราโมท. 2540. *การละเล่นของไทย.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

มนตรี มีเนียม. 2560. *วรรณกรรมการแสดง.* พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เรณู โกศินานนท์. 2545. *นาฏศิลป์ไทย.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

วิมลศรี อุปรมัย. 2554. *นาฏกรรมและการละคร.* พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. 2546. *ละครฟ้อนรำ.* พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.

สยามดนตรีไทย. 19 พฤษภาคม 2561. กรับคู่ใหญ่ไม้ไผ่ Klab Bamboo. [ออนไลน์] . เข้าถึงได้จาก http://www.siamdontrithai.com/catalog.php?idp=710

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

[19 พฤศจิกายน 2561]

สันติสุข ศรีอ่อน, นักดนตรีประจำคณะสุดประเสริฐ. 2561. *สัมภาษณ์.* 30 กันยายน

สุชาติ ศรีอ่อน, หัวหน้าคณะสุดประเสริฐ. 2559. *สัมภาษณ์.* 24 กันยายน.

สุชาติ ศรีอ่อน, หัวหน้าคณะสุดประเสริฐ. 2561. *สัมภาษณ์.* 24 ตุลาคม.

สุชาติ ศรีอ่อน, หัวหน้าคณะสุดประเสริฐ. 2561. *สัมภาษณ์.* 27 พฤศจิกายน.

สุภาศิริ สิงห์กระโจม. 2555. *การศึกษาละครชาตรีตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ.* วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สุมนมาลย์ นิ่มเนติพันธ์. 2539. *การละครไทย.* พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

สุมิตร เทพวงษ์. 2548. *การไหว้ครูในพิธีไหว้ครู สำหรับการแสดงของไทย.* พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์

เสฐียรโกเศศ. 2547. *ฟื้นความหลัง.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศยาม

Google Maps. ตำบลบางปลา. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก https://goo.gl/maps/22BPnWZQRbA2 [17 พฤศจิกายน 2561]

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นายสุรศักดิ์ ปานลักษณ์
วัน เดือน ปี เกิด	8 กุมภาพันธ์ 2535
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	ศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาดุริยางคศิลป์ (ไทย) ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางค์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ที่อยู่ปัจจุบัน	77/5 หมู่ 13 ตำบลราชาเทวะ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University